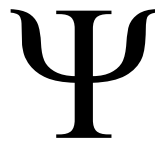

DET PSYKOLOGISKE FAKULTET

Bruk av visuelle hjelpemidler i sekvensielle avhør av førskolebarn.

HOVEDOPPGAVE

profesjonsstudiet i psykologi

Martine Stordrange Hyvik og Ida Caroline Bråthen Johansen

Vår 2020

Hovedveileder: Miriam Sinkerud Johnson, OsloMet
Biveileder: Jan Skjerve, Universitetet i Bergen

Forord

Det var ikke vanskelig å velge hvilket tema vi ønsket å fordype oss i da valget av tema for hovedoppgaven stod for dør. Avhør, da spesifikt avhør av barn og sårbare vitner, er en stor interesse vi begge deler. Da vi søkte etter litteratur på feltet, kom vi over en artikkel i psykologtidsskriftet fra 2018 hvor vår, nå, veileder Miriam Sinkerud Johnson (tilknyttet OsloMet) ble intervjuet om sin forskning på dette feltet. Vi valgte å sende henne en mail for å undersøke hvor i dette feltet det var størst behov for videre forskning, og for å undersøke mulighetene for et eventuelt samarbeid. Etter en samtale med Miriam, var vi så heldige å bli spurt om å være med på en del av hennes nasjonale studie finansiert av Justis- og beredskapsdepartementet, hvor formålet er å kartlegge ulike aspekter av avhørsmetodisk praksis i norske barneavhør. Vi fikk i denne sammenheng tilgang til et utvalg anonymisert datamateriale av sekvensielle avhør av førskolebarn. Denne studiens resultater er bundet opp mot mangfoldige timers arbeid med plotting av disse nevnte data.

For oppgavens leservennlighet, har vi valgt å avvike fra APA 6th sine retningslinjer ved å inkludere tabeller og figurer i teksten, og ikke i et vedlegg. Sidetallet til oppgaven avviker med dette noe fra gitte retningslinjer, men sidetallet uten tabeller og figurer er under 60 sider.

Vi vil gjerne rette en stor takk til våre veiledere, Miriam Sinkerud Johnson og Jan Skjerve for gode tilbakemeldinger, god støtte og viktige refleksjoner i forbindelse med denne oppgaven. Deres innsikt og kompetanse har vært veldig verdifull. Vi vil rette en spesiell takk til Miriam for at vi fikk mulighet til å være med på denne spennende studien innen et slik utforsket og spennende felt. Selv med dette halvårets mange utfordringer (COVID-19) har Miriam virkelig lagt inn et stort stykke arbeid for å hjelpe oss med å ferdigstille oppgaven. Vi ønsker også å rette en takk til Helle Birgitte Hansen som gjennom utallige mail har svart på spørsmål knyttet til avhør og koding.

Abstract

We examined interviewers' use of visual aids (VH) (face expression cards, body diagrams, drawings, puzzles, plasticine, photographs, teddys/toys and picture books), their question types and interviewee's responses in 50 investigative interviews with preschool children (3-6 years) about sexual abuse and/or violence. All the investigative interviews were conducted in accordance to the Sequential Interview model (SI). The use of VH was common: 90% of the interviews included at least one VH during the investigative interview. Specifically, face expression cards were introduced in 80% (n=36) of the interviews and drawings were introduced in 71% (n=32) of the interviews. The interviewers predominantly asked directive questions (56%) and closed questions (i.e., yes/no- and forced choice questions) (36%) in parts of the investigative interviews where VH were used. In addition, 6% of the interviewer questions were suggestive when VH were used. Parts of the interviews with aids comprised fewer invitations (1.5%) than parts without them (2.9%). Visual aids did not increase (or decrease) children's productivity: Preschool children remained consistent in their responding styles irrespective of whether aids were used or not. Given that visual aids can compromise children's accuracy, we suggest that interviewers minimize their use and be mindful of the questions they pose in conjunction with them. There is also need for a more detailed description in the Norwegian SI model on the use of visual aids.

Keywords: Visual aid, Forensic interview, Sequential Interview, Preschool children, Child maltreatment, Eyewitness testimony

Sammendrag

Denne studien hadde som formål å undersøke avhøreres bruk av visuelle hjelpemidler (VH) (ansiktskort, kroppsdiagram, tegnemateriell, puslespill, plastelina, fotografi, bamser/leker og bildebøker), avhørers spørsmålstyper og førskolebarns responser i 50 sekvensielle avhør (SI) av førskolebarn (3-6 år) mistenkt utsatt for seksuelle overgrep og/eller vold. Alle avhør er i dette utvalget gjennomført i henhold til SI-modellen. Bruken av VH var vanlig: 90% av avhørene inkluderte minst ett VH i løpet av avhørsforløpet. Spesifikt ble ansiktskort introdusert i 80% (n=36) av avhørene, og tegnemateriell i 71% (n=32). Avhørere spurte hovedsakelig direkte- (56%) og lukkede spørsmål (ja/nei- og tvungne valg) (36%) i deler av avhøret hvor VH ble benyttet. I tillegg, var 6% av spørsmålene ved siden av VH suggestive. Deler av avhørene hvor VH var implementert inneholdt også færre åpne invitasjoner (1.5%) enn deler av avhøret hvor VH ikke ble tatt i bruk (2.9%). VH økte ikke (eller reduserte) barns produktivitet: Førskolebarna hold seg konsistente i deres responsstil på tvers av avhøret. Gitt at VH kan påvirke nøyaktigheten i førskolebarns forklaring, foreslår vi at avhørere bør minimere bruken av VH, samt bli mer bevisst på hvilke typer spørsmål de stiller ved bruk av VH. Det er videre også behov for mer detaljerte beskrivelser og retningslinjer på hvordan VH skal anvendes under SI-modellen.

Nøkkelord: Sekvensielle avhør, visuelle hjelpemidler, førskolebarn, overgrep, vold, øyevitne

Innholdsfortegnelse

Forord.....	III
Abstract.....	IV
Sammendrag.....	V
Introduksjon.....	1
Problemstilling og hypoteser.....	6
Kunnskapsstatus og teori.....	8
Barn som vitner.....	8
Hukommelse- og språkutvikling hos førskolebarn.....	8
Hukommelse.....	9
Språk.....	10
Tilrettelegging i avhør av førskolebarn.....	11
Spørsmålstyper i avhør av barn.....	12
Suggestibilitet.....	14
Bruk av spørsmålstyper i praksis.....	16
Visuelle hjelpemidler.....	17
Avhør av barn i Norge.....	23
Tilrettelagte avhør.....	24
Norske avhørsmodeller.....	24
Den dialogiske avhørsmodellen (DCM).....	24
Sekvensielle avhør (SI) av førskolebarn.....	25
Metode.....	27
Utvalg.....	27
Sekvensielle avhør (SI).....	27
Bruk av visuelle hjelpemidler i SI.....	29

Avhørsopplæring i politiet.....	29
Avhørere.....	30
Kodingsprosedyrer.....	30
Intervjuerspørsmål.....	31
Responser fra barnet.....	33
Bruk av VH.....	34
Inter-rater reliabilitet.....	36
Resultat.....	36
Spørsmålstyper brukt i avhørene.....	43
Responser fra barna.....	44
Responser fra barna i avhør hvor VH ble anvendt.....	46
Åpne og fokuserte spørsmål.....	46
Suggestive spørsmål.....	46
Diskusjon.....	47
Hyppig bruk av hjelpemidler.....	47
Bruk av flere ulike VH i avhør.....	54
Når tar avhørere i bruk VH?.....	54
Spørsmålstyper i avhørene.....	56
Spørsmålstyper avhørere bruker sammen med VH.....	58
Barnas produktive og ikke-produktive responser sammen med og uten VH.....	60
Følger dagens praksis forskningsbaserte retningslinjer?.....	62
Begrensninger ved studien.....	63
Oppsummering og konklusjon.....	64
Fremtidig forskning.....	65
Referanser.....	68

Introduksjon

Seksuelle overgrep (SO) og vold mot barn er et omfattende og alvorlig samfunnsproblem med store konsekvenser for de involverte barna, deres familier og samfunnet forøvrig (Berggrav, 2015; Butchart, Harvey, Mian, & Fürniss, 2006; Justis- og beredskapsdepartementet, 2019). Barn som har vært eksponert for vold og overgrep i barndommen, er mer utsatt for alvorlige skadevirkninger i senere alder, som økt risiko for selvmord, selvskadning, rusmisbruk, kriminell atferd, relasjonelle vansker, sviktende fysisk helse og tidlig død, sammenlignet med barn som ikke har vært eksponert for slike traumatiske livshendelser (Dube, Felitti, Dong, Giles, & Anda, 2003; Edgardh & Ormstad, 2000; Fergusson, Boden, & Horwood, 2008; Kia-Keating, Sorsoli, & Grossman, 2010; Kilpatrick et al., 2003; Kristensen & Lau, 2011; Maniglio, 2009; Moran, Vuchinich, & Hall, 2004; Putnam, 2003; Seltmann & Wright, 2013). Barn i førskolealder, 0-6 år, er en særlig sårbar gruppe når det kommer til eksponering for SO og vold, hvor det blant annet antas vesentlige mørketall i antall saker som anmeldes, sammenliknet med det faktiske antallet barn utsatt for SO og vold i Norge (Kripos, 2016). Det er også mindre sannsynlig at førskolebarn rapporterer om overgrep, sammenlignet med barn i skolealder (Cantlon, Payne, & Erbaugh, 1996; Hershkowitz, Horowitz, & Lamb, 2005; Lippert, Cross, Jones, & Walsh, 2009; B. Wood, Orsak, Murphy, & Cross, 1996).

Forskning har identifisert flere potensielle faktorer som kan forhindre at førskolebarn forteller om overgrep både i og utenfor avhør (Bruck, Ceci, Francouer, & Renick, 1995; Goodman-Brown, Edelstein, Goodman, Jones, & Gordon, 2003; Hershkowitz et al., 2005; Lippert et al., 2009; London, Bruck, Ceci, & Shuman, 2005). Eksempelvis, i saker hvor fornærmede er i førskolealder, er gjerningsmannen ofte et familiemedlem eller står i en annen nær relasjon til barnet (Kripos, 2016), noe som er assosiert med færre avsløringer av SO og vold, sammenlignet med når den mistenkte er en ukjent person (Hanson, Resnick, Saunders,

Kilpatrick, & Best, 1999; Hershkowitz et al., 2005; Smith et al., 2000; Wyatt & Newcomb, 1990). Et familiært forhold mellom barnet og den mistenkte er videre vist å påvirke førskolebarns rapportering om overgrep i større grad enn hos eldre barn (Hershkowitz et al., 2005; Paine & Hansen, 2002). Barnet står her i en spesielt sårbar posisjon som kan føre til en sterk følelse av maktesløshet, isolasjon og forvirring ettersom barnet er involvert i atferd som føles feil, men som er igangsatt av en voksen person barnet stoler på og er vitalt avhengig av (Finkelhor & Beowne, 1986; Glaser, 1991). Barnet kan i slike situasjoner ha stor lojalitet til overgriperen og dermed kjenne på ambivalens for å fortelle om SO og/eller vold (Paine & Hansen, 2002; Schaeffer, Leventhal, & Asnes, 2011; Sjöberg & Lindblad, 2002b). Dersom overgriper i tillegg overbeviser barnet om at overgrepet er et "hemmelig spill", blir det ekstra krevende for barnet å stille spørsmål ved handlingene (Goodman-Brown et al., 2003; Kripos, 2016), spesielt ettersom førskolebarn kan ha begrenset kunnskap om seksuelle handlinger (Bussey & Grimbeek, 1995). Førskolebarn er ofte ikke klar over at SO og vold er kriminelt, ettersom de i sine oppvekstvilkår ikke har noe sammenligningsgrunnlag å forholde seg til (London et al., 2005; Sjöberg & Lindblad, 2002b). Førskolebarnets rapportering om overgrep kan videre bli påvirket av at barnet påtar seg skyld eller ansvar for hendelsen (Lyon, 2002; Sjöberg & Lindblad, 2002a), føler skam og stigmatisering (Lyon, 1995; Saywitz, Goodman, Nicholas, & Moan, 1991) eller blir truet til stillhet av overgriper (Aas & Andersen, 2017; Sauzier, 1989; Summit, 1983). Disse aspektene kan, både sammen og alene, utgjøre en stor barriere for om overgrep blir gjort kjent for politi og helseapparat, og for videre etterforskning av det faktiske forholdet.

I tilfeller som rapporteres til politiet, hvor det foreligger mistanke om SO og/eller vold mot barn, vil det gjennomføres avhør av barnet som et sentralt ledd i etterforskningen. Slike saker blir i det vesentlige avgjort på grunnlag av barnets vitneutsagn alene, ettersom andre etterprøvbare, objektive bevis, slik som medisinske bevis, bildebevis eller tilståelser

sjeldent foreligger (Brewer, Rowe, & Brewer, 1997; Lamb, Sternberg, & Esplin, 1998; Langballe, 2007; D. Patterson & Campbell, 2009). For å maksimere bevisstyrken i barnets forklaring bør det innhentes en rik og detaljert redegjørelse fra barnet om hva som har hendt, med minimal påvirkning fra avhører (Langballe, 2007). Både nasjonale beskrivelser av en norsk modell for avhør av førskolebarn, sekvensielle avhør (SI), og internasjonale retningslinjer anbefaler at avhører fremskaffer barnets forklaring ved bruk av åpne og fokuserte spørsmål, da dette øker forklaringens pålitelighet (Bull & Mamon, 1999; Fisher & Geiselman, 1992; Lamb, Brown, Hershkowitz, Orbach, & Esplin, 2018; Langballe, 2011; Lyon, 2014).

Samtidig er det behov for å samle inn spesifikk kritisk informasjon, eksempelvis informasjon om beføling eller kroppslig kontakt, som førskolebarn ikke alltid forklarer spontant (Bruck, 2009; Saywitz et al., 1991; Steward & Steward, 1996). Utviklingsmessige utfordringer knyttet til gjennomføringen av avhør av førskolebarn, herunder deres kognitive forutsetning for å gjenhente detaljerte og rikholdige beskrivelser av egne opplevelser fra minnet (Fivush, 1993; Howe & Courage, 1993; Ornstein, Larus, & Clubb, 1991; Schneider & Pressley, 1989), kan medføre vanskeligheter med å gi fullverdige forklaringer ved åpne og fokuserte spørsmål alene (Ceci & Bruck, 1993). For å adressere disse utfordringene har kommunikasjonsfremmende hjelpemidler, også kalt visuelle hjelpemidler (VH), blitt implementert som en del av avhørpraksisen nasjonalt og internasjonalt. Slike hjelpemidler kan eksempelvis være anatomisk korrekte dukker (AKD), kroppsdiagram, tegning, plastelina m.m. (Home Office, 2011; Newline et al., 2015; Poole, Bruck, & Pipe, 2011; The American Professional Society on the Abuse of Children Taskforce, 2012; Wolfman, Brown, & Jose, 2018). Forskere og praktikere som anbefaler bruk av nonverbale VH i avhør av barn anser barn som "konkrete tenkere" som kan miste poenget i spørsmål uten hjelpemidler, hvor VH kan fungere som effektive signaler for gjenhenting av informasjon fra minnet, og samtidig

gjøre det mulig for barnet å respondere uten å verbalisere informasjon (J. Anderson et al., 2010; Russell, 2008). Det fremheves videre at VH kan fungere vikarierende for barnets formidling og kan bidra til å etablere en felles forståelse for ordene som benyttes i samtalen mellom avhører og barnet, noe som kan redusere suggestibilitet i avhøret og misoppfattelser i barnets forklaring (Russell, 2008).

Selv om VH er en anbefalt metode i flere avhørprotokoller av førskolebarn (J. Anderson et al., 2010; Langballe & Davik, 2017; O' Callaghan & D' Arcy, 1989; The American Professional Society on the Abuse of Children Taskforce, 2012), antyder forskning at bruk av VH i avhør kan ha negativ innvirkning på barnets forklaring. Eksempelvis viser forskning at VH som kroppsdiagram og AKD kan gjøre førskolebarns forklaring mindre pålitelig ved å øke grad av feilinformasjon (Bruck, 2009; Bruck, Kelley, & Poole, 2016; Otgaar, Horselenberg, van Kampen, & Lalleman, 2012; Poole & Dickinson, 2011). Poole et al. (2011) understreker at avhørere bør være varsomme med bruken av AKD og kroppsdiagram, spesielt med førskolebarn, da forskning ikke har klart å finne fordeler med bruk av slike VH som ikke kan oppnås ved verbal utspørring alene. Forskning indikerer videre at VH har best effekt i avhør av førskolebarn dersom de blir anvendt sammen med åpne- og interaktive spørsmål (Barlow, Jolley, & Hallam, 2010; Gross & Hayne, 1998; Langballe & Davik, 2017). Forskning antyder imidlertid at bruken av VH i avhør kan påvirke hvilke spørsmål avhører velger å benytte. VH er eksempelvis assosiert med en økt bruk av spørsmål som kan svekke barnets forklaring, slik som mer direkte (Wolfman et al., 2018), lukkede (Aldridge et al., 2004; Wolfman et al., 2018), og suggestive spørsmål (Santtila, Korkman, & Kenneth, 2004). Direkte spørsmål benyttes ofte for å fremkalle flere detaljer i barnets beskrivelse av hendelsen, eller for å søke oppklaring i uklarheter i barnets rapportering (f.eks., MacLeod, Gross, & Hayne, 2016). Forskning indikerer derimot at slike direkte spørsmål faktisk kan fremkalle rapporteringer som både er mindre nøyaktige (Brown

et al., 2013; Lamb, Orbach, Hershkowitz, Horowitz, & Abbott, 2007) og mindre produktive for etterforskningen (Poole & Dickinson, 2011) enn åpne spørsmål. Uheldige spørsmålstyper, eksempelvis lukkede og suggestive spørsmål, stilt i kombinasjon med VH i avhør av barn, kan videre ha en negativ innvirkning på i hvilken grad informasjon barnet oppgir oppfattes som pålitelig (Bruck, Ceci, & Francoeur, 2000; Bruck, Melnyk, & Ceci, 2000; Salmon, Bidrose, & Pipe, 1995). Både suggestive og lukkede spørsmål er vist å øke grad av feilinformasjon barnet oppgir i avhør (Lamb, Orbach, Hershkowitz, Horowitz, et al., 2007; Lamb et al., 2003), noe som kan bidra til at barnets forklaring fremstår som tvetydig og usammenhengende, samt at dette kan tas til inntekt for at barnets forklaring ikke er pålitelig. Dersom det benyttes VH i avhør, er det dermed viktig å kartlegge hvilke type spørsmål avhører stiller når VH brukes som en del av avhøret, hvor det i avhøret bør tilstrebes å bruke åpne og fokuserte spørsmål i kombinasjon med VH.

I Norge blir avhør av førskolebarn gjennomført som såkalte Sekvensielle avhør (Langballe & Davik, 2017), som er en avhørsmetodikk spesialtilpasset for avhør av særlig sårbare, deriblant førskolebarn og utviklingshemmede. I SI anbefales det å anvende VH som en del av avhørprosedyren i avhør av førskolebarn, dersom det er behov for det (Personlig kommunikasjon Politihøgskolen, 2020). Det anbefales å bruke VH som bildebøker, puslespill og tegnemateriell i "bli kjent fasen" og i avhørsfasen for å hjelpe med å holde på barnets oppmerksomhet på et visst tema (Langballe & Davik, 2017). Utover det som beskrives i et bokkapittel, skrevet av Langballe og Davik (2017), som blant annet står for utviklingen og opplæringen av SI ved Politihøgskolen, foreligger det ikke noe skriftlig materiale om anbefalt praksis for bruk av VH i dagens avhørpraksis i Norge. Det finnes per i dag heller ingen forskning som kartlegger hvordan VH anvendes i norske eller internasjonale avhør av førskolebarn (Langballe & Davik, 2017), med unntak av en nylig publisert feltstudie av (Baugerud, Johnson, Hansen, Magnussen, & Lamb, 2020) hvor bruken av VH kun kort

omtales. Baugerud et al. (2020) har imidlertid kun sett på hvor ofte VH blir anvendt. Følgelig foreligger det ingen kunnskap om den praktiske bruken av slike hjelpemidler i SI i Norge og når de introduseres i avhørsforløpet.

Problemstilling og hypoteser

Denne oppgaven har som formål å kartlegge ulike forhold knyttet til bruken av VH i et utvalg sekvensielle avhør av førskolebarn (N=50), gjennomført av det norske politiet i perioden 2015-2017. Oppgaven er gjennomført som et delprosjekt i en større, nasjonal studie som finansieres av Justis- og beredskapsdepartementet hvor formålet er å kartlegge ulike aspekter av avhørsmetodisk praksis i norske barneavhør. Delprosjektet har som formål å kartlegge hvor ofte og hvordan VH blir anvendt i norske avhør av førskolebarn. Analyse av reelle avhør av førskolebarn kan bidra med empirisk kunnskap om hvordan VH anvendes i gjennomføringen av norske barneavhør og følgelig om denne praksisen samsvarer med retningslinjer slik det fremkommer i beskrivelser av SI-modellen (Langballe & Davik, 2017). Studien har også som formål å undersøke hvilke intervjuerspørsmål som stilles sammen med bruken av VH i avhørsforløpene og produktiviteten i barnets responser.

Basert på tidligere forskning ble følgende hypoteser fremsatt:

1. I tråd med Langballe og Davik (2017) sin beskrivelse av SI, hvor det oppgis at SI-modellen anbefaler bruk av VH i avhør av førskolebarn, forventer vi å finne at det i majoriteten av avhørene i vårt utvalg blir tatt i bruk VH i løpet av avhørsforløpet.
2. Det fremgår i artikkelen til Langballe og Davik (2017) at VH anbefales å anvende tidlig i avhørsforløpet (i første sekvens av avhøret, samt i starten av andre sekvens). Forskning viser imidlertid at VH blir noe sporadisk anvendt i avhør av barn (Wolfman et al., 2018). Med dette som utgangspunkt, forventer vi at VH blir anvendt i sekvens 1 og starten av sekvens 2, samt at vi vil finne bruk av VH senere i avhørsforløpet i de undersøkte avhørene.

3. Flere norske feltstudier som har kartlagt ulike aspekter av hvordan avhør av barn gjennomføres, har vist at anbefalt praksis om å benytte åpne og fokuserte spørsmål og unngå lukkede og suggestive spørsmål, ikke følges i tilstrekkelig grad (Baugerud et al., 2020; Johnson et al., 2015; Thoresen, Lonnum, Melinder, Stridbeck, & Magnussen, 2006). Internasjonale feltstudier har vist samme tendenser med tanke på bruk av spørsmålstyper i avhør av barn (Korkman, Santtila, & Sandnabba, 2006). I tråd med tidligere forskningsfunn, forventer vi å finne en tilsvarende lav andel åpne spørsmål. Andelen av lukkede og suggestive spørsmål antas videre å være høyere enn andelen åpne og fokuserte spørsmål.
4. Tidligere studier som har undersøkt bruk av ulike spørsmålstyper i avhør av barn, har vist at avhørere stiller en lav andel åpne/fokuserte spørsmål, og en høy andel lukkede-, direkte- og suggestive spørsmål, sammen med VH (Santtila et al., 2004; Wolfman et al., 2018). På bakgrunn av disse funnene, ønsker vi å undersøke andelen av ulike spørsmålstyper (åpne/fokuserte-, lukkede-, direkte- og suggestive spørsmål) som anvendes i deler av avhørene hvor VH introduseres, sammenliknet med deler av avhørene hvor VH ikke benyttes. I tråd med tidligere forskningsfunn, forventer vi å finne en tilsvarende tendens i form av at avhørerne stiller en lav andel åpne/fokuserte spørsmål og en høy andel lukkede-, direkte-, og suggestive spørsmål sammen med VH.
5. Bruk av VH i avhør begrunnes ofte med at VH kan ha en kommunikasjonsfremmende effekt og på den måten bidra til mer detaljerte forklaringer fra barnet. I tråd med en slik antagelse, vil vi også undersøke om bruk av VH i avhør er assosiert med mer produktive svar fra barnet. Vi forventer følgelig å finne en høyere andel produktive svar fra barna når VH blir anvendt sammenliknet med når VH ikke blir anvendt.

Kunnskapsstatus og teori

Barn som vitner

Formålet med avhør av barn - som med all etterforskning - er å skaffe til veie nødvendige opplysninger som kan kaste lys over spørsmålet om hvorvidt det er begått en straffbar handling, hvem som eventuelt har begått den og om vedkommende i så fall kan straffes (Riksadvokaten, 2015). Politiets straffesaksregister viste at kun 8,68% av anmeldte saker i Norge i 2017 omhandlende SO eller vold mot barn under 7 år endte med siktelse (tilståelsesdom) eller tiltale (Davik, 2019; Drægner, 2019). Sett i sammenheng med en tiltaleprosent på 35,51% i saker som gjelder voldtekt mot barn under 14 år (SSB, 2019), er 8,68% bemerkelsesverdig lavt. Forskning indikerer også at det er mindre sannsynlig at en sak ender med tiltale dersom offeret er i førskolealder (Brewer et al., 1997; Bunting, 2008; Cross, De Vos, & Whitcomb, 1994; D. Patterson & Campbell, 2009).

Ettersom barnets forklaring ofte er det eneste tilgjengelige beviset i saker hvor det er mistanke om overgrep (Lamb et al., 1998), blir tilrettelegging for barnets mulighet til å legge frem et forståelig narrativ i avhør svært viktig. Forskning indikerer at avsløringsraten i avhør ser ut til å øke med alderen (f.eks., London et al., 2005), hvor det dermed er mindre sannsynlig at førskolebarn rapporterer om overgrep i avhør enn barn i skolealder (Hershkowitz et al., 2005). Dette innebærer at førskolebarn er blant de mest sårbare informasjonskildene i avhør.

Hukommelse- og språkutvikling hos førskolebarn

Det kan være flere grunner til at barn ikke rapporterer om overgrep. Forskning indikerer blant annet at utviklingsmessige og kognitive faktorer som begrenset minnekapasitet (Howe & Courage, 1993; Schneider & Pressley, 1989), og begrenset språklig kapasitet (Fivush, 1993; Howe & Courage, 1993; Ornstein et al., 1991) er negativt assosiert med barns evne til å rapportere om SO. I avhør blir barn ofte spurt om stressende hendelser, og det er anerkjent at følelser, derunder stress, påvirker både barn og voksnes hukommelse

(se Rapaport, 1942 for en gjennomgang). Forskning indikerer også at overgrep kan påvirke hukommelsen negativt (Green, 1993; Greenhoot, Bunnell, Curtis, & Beyer, 2008; Koverola, Pound, Heger, & Lytle, 1993). Likevel er det et relativt konsistent funn at minner om traumatiske hendelser både er varige og huskes like godt, eller bedre, enn minner fra mer dagligdagse hendelser (Alexander et al., 2005; Cordón, Pipe, Sayfan, Melinder, & Goodman, 2004; Peterson, 2002). Da det i avhør ønskes at barnet skal forklare seg mest mulig fritt fra egen hukommelse, blir deres minner fra den gjeldende hendelsen helt avgjørende for hva barnet formidler. En god forståelse av barns hukommelse er dermed viktig for å kunne forutsi egnetheten av barns juridiske vitnesbyrd og for å kunne tilpasse avhørssituasjonen til barnets forutsetninger.

Hukommelse. I løpet av de siste to tiårene har det vært økende enighet om at hukommelse er sammensatt av et sett med flere dynamiske integrerte systemer (f.eks., Squire, 2004) som koder, lagrer og gjenhenter informasjon (Baddeley, Michael, & Eysenck, 2011; Tulving, 1985). Forskning på barns hukommelse, og faktorer som påvirker dette, er bredt studert de siste årene, og er påvirket av økt kunnskap om kognitiv utvikling slik som utviklingen av språk, persepsjon og koding (Lamb, La Rooy, Malloy, & Katz, 2011). Forskning indikerer at barn husker mindre enn voksne da deres hukommelse er mindre utviklet når det kommer til koding, lagring og gjenhenting av minner (f.eks., Ornstein, 2014).

Ettersom det i avhør ønskes at barnet skal fortelle om en eller flere spesifikke hendelser de har opplevd, forventes det at barnet skal gjenhente informasjon fra sitt selvbiografiske minne. Selvbiografisk minne er eksplisitte minner om spesifikke hendelser i et individs liv (Fivush, 2011), og avhenger av flere faktorer som språkkunnskap, sosioemosjonelle komponenter, tilknytning og kognitiv utvikling (Bauer & Fivush, 2010). Førskolebarn kan ha vansker med å forklare seg i avhør, og forskning viser at dette blant

annet kan skyldes mindre effektive strategier for å søke etter informasjon i minnet, spesielt i selvbiografisk minne (Christianson, Engelberg, & Holmberg, 1998).

Barn har unike individuelle forskjeller når det kommer til hvordan de opplever hendelser, hvilke detaljer de husker, samt hvor lett tilgjengelig minnene fra hendelsen er (Newline et al., 2015). Forskning viser at den aller viktigste individuelle forskjellen i barns hukommelse er tilknyttet alder (Schneider & Bjorklund, 2003). Førskolebarn husker generelt mindre informasjon, gir kortere gjenfortellinger av det de husker og har en tendens til å glemme fortene enn eldre barn (Ornstein et al., 1997; Schneider & Bjorklund, 2003). Barns evne til å benytte seg av hukommelsesstrategier som mentale bilder, gjenhenting av minner og semantisk organisering vil ifølge Schneider og Bjorklund (2003) øke med barnets alder. Det er foreslått at selvbiografisk hukommelse er et system som utvikler seg gradvis i løpet av barndommen og avhenger av individets utvikling av et "selv" (Fivush, 2011). Dette selvet er antatt å fasilitere hva som blir selvbiografisk hukommelse (Howe, Courage, & Edison, 2003), og er tenkt å bli tilgjengelig ved toårsalderen (Howe et al., 2003). Det er nå en generell konsensus om at voksnes eldste selvbiografiske minner omhandler hendelser som fant sted da de var omtrent tre til fire år gamle (Bruce, Dolan, & Phillips-Grant, 2000; Dudycha & Dudycha, 1933; Mullen, 1994; Wetzler & Sweeney, 1986), eller enda yngre (MacDonald, Uesiliana, & Hayne, 2000; Usher & Neisser, 1993; Wetzler & Sweeney, 1986).

Språk. Forskning indikerer at utviklingen av språk påvirker utvikling av hukommelse (Lamb et al., 2011). Ifølge Schneider og Pressley (2013) er dialogiske erfaringer avgjørende for utviklingen av selvbiografiske minner i førskolealderen. Førskolebarn har en mer begrenset språkforståelse og kommunikasjonsevne grunnet et begrenset ordforråd og færre strategier for gjenhenting fra hukommelsen enn eldre barn og voksne (Christianson et al., 1998; T. Patterson & Hayne, 2011; Schneider & Pressley, 2013). Empiriske studier har vist at det er liten sannsynlighet for at hendelser, inkludert traumatiske hendelser, som oppstår før

barnet er to til tre år gammelt vil være tilgjengelig for verbal gjenkalling (Cordón et al., 2004; Newcombe, 2007; Simcock & Hayne, 2002). Dette fenomenet blir vanligvis referert til som barneamnesi; fraværet av minner fra veldig tidlige livshendelser. Over et århundre med forskning validerer dette fenomenet empirisk (Bauer, 2007; Josselyn & Frankland, 2012). Nyere forskning indikerer videre at språkutvikling spiller en sentral rolle i overgangen fra barneamnesi til faktiske minner (Simcock & Hayne, 2002). Flere laboratoriestudier har vist at preverbale minner i liten grad er tilgjengelige for hukommelsen, og vil med dette gjøre at barns erfaringer før utviklet språk stort sett ikke vil være tilgjengelig for barnet og kan dermed heller ikke gjenfortelles senere når barnet har lært å snakke (Simcock & Hayne, 2002). Det vil si at dersom barn skal huske og gjenfortelle en hendelse, må det ha utviklet begreper for å sette ord på sine erfaringer ved hendelsestidspunktet.

Gjennom førskoleårene utvikler barns verbale kapasitet seg gradvis, blant annet grunnet økt kunnskap om verden og bedre evner til å benytte språket for å formidle sine minner, noe som også fører til at deres rapporteringer blir mer detaljerte med alderen (Ornstein, 2014). Innen treårsalderen kan barns gjenkalling av stressende hendelser være både konsekvent og robust (Peterson & Warren, 2009). Barna i denne aldersgruppen er i tillegg i stand til å huske stressende negative hendelser over tid, og til å rapportere om ny informasjon på en korrekt måte (Baugerud, Magnussen, & Melinder, 2014; Lamb et al., 2011). Barnets språklige utvikling har dermed stor innvirkning på barnets hukommelse og informasjonen man kan forvente å innhente i et avhør. Dette påvirker igjen hvilke tilpasninger som må gjøres av avhører for å anskaffe best mulig, og mest mulig pålitelig, informasjon.

Tilrettelegging i avhør av førskolebarn

I avhør av førskolebarn er formålet at barn skal forklare seg verbalt om et konkret hendelsesforløp på en detaljert måte (MacLeod, Gross, & Hayne, 2013; Newline et al., 2015).

Informasjonen barnet kommer med i avhør er viktig for videre etterforskning og rettsmessige beslutninger (T. Patterson & Hayne, 2011). Gitt førskolebarns begrensninger i avhør, har forskning undersøkt måter å tilrettelegge for at barna lettere skal kunne gjenhente og beskrive tidligere hendelser, og at dette samtidig ikke skal gå på bekostning av forklaringens nøyaktighet (T. Patterson & Hayne, 2011).

Spørsmålstyper i avhør av barn. Det er bred faglig konsensus om at åpne spørsmål og fri gjenkalling anbefales i avhør av barn, fremfor lukkede og suggestive spørsmål (G. D. Anderson, Anderson, & Gilgun, 2014; Craig, Scheibe, Raskin, Kircher, & Dodd, 1999; Lamb, Orbach, Hershkowitz, Esplin, & Horowitz, 2007; Sternberg, Lamb, Davies, & Westcott, 2001). Forskere har i løpet av de siste to tiårene gjentatte ganger dokumentert at åpne spørsmål og fri gjenkalling fremkaller informasjon som er mer detaljert (Brown et al., 2013; Lamb, Hershkowitz, Sternberg, Boat, & Everson, 1996; Lamb et al., 2009), mer relevant for etterforskningen (Phillips, Oxburgh, Gavin, & Myklebust, 2012), og mer nøyaktig (Lamb, Hershkowitz, Sternberg, Boat, et al., 1996; Lamb et al., 2009; Orbach & Lamb, 2001), sammenlignet med lukkede og suggestive spørsmål. Disse tendensene er funnet å være uavhengig av alder (Lamb et al., 2009), noe som indikerer at avhørere bør tilstrebe bruken av åpne spørsmål og fri gjenkalling i avhør av førskolebarn for å ivareta påliteligheten i barnets forklaring. Ved bruk av åpne spørsmål og fri gjenkalling oppfordres barnet til å oppgi så mye informasjon som mulig uten innblanding fra avhører, noe som bidrar til å overføre kontrollen fra avhøreren til barnet (Fisher & Geiselman, 1992). Åpne spørsmål er også mindre suggestive enn andre former for spørsmål (Dent & Stephenson, 1979; Hutcheson, Baxter, Telfer, & Warden, 1996; Memon & Vartoukian, 1996). Ved åpne spørsmål oppfordres barnet til å gjenhente informasjon fritt fra eget minne. I kontrast til åpne spørsmål vil mer lukkede spørsmål, som spørsmål med lukkede svaralternativer, alltid bli formet av avhøreren og dermed legge føringer på hva barnet tillates å svare (Bottoms,

Najdowski, & Goodman, 2009). Mengden informasjon barnet henter fra minnet blir med dette begrenset da slike spørsmål trigger gjenhenting av mer spesifikk informasjon basert på avhørers uttalelser (Bottoms et al., 2009).

Selv om det er godt dokumentert at man får mer utfyllende og nøyaktig informasjon ved bruk av åpne spørsmål i avhør av barn, er det funnet at åpne spørsmål (f.eks., *“Fortell om din far”*) oppleves krevende for førskolebarn å svare på, da slike spørsmål ikke alltid gir nok informasjon til at barnet forstår intensjonen med spørsmålet (Fivush, 2002). Førskolebarn er ofte mer avhengige av eksterne cues for å kunne gjenhente relevant informasjon fra minnet (Peterson, 2002). Førskolebarn tenderer også til å gi både kortere beskrivelser (Lamb, Hershkowitz, Sternberg, Esplin, et al., 1996; Lamb, Orbach, Hershkowitz, Horowitz, et al., 2007; Lamb et al., 2003) og mindre sentral informasjon (Lamb et al., 2009) ved åpne spørsmål og fri gjenkalling enn eldre barn. Mer lukkede og direkte spørsmål kan dermed være et alternativ. Dette er spørsmål som ja/nei spørsmål (*“skjedde det mer enn én gang?”*), spørsmål med svaralternativer (*“hadde du på deg klær, eller var de av?”*) og mer direkte, spesifikke spørsmål (*“hvor mange ganger skjedde det?”*, *“hvordan så han ut?”*).

Flere studier har dog dokumentert at det kan være problematisk å stille lukkede spørsmål til førskolebarn fordi små barn tenderer å ha en relativt høy feilsvarsprosent på slike spørsmål (Brady, Poole, Warren, & Jones, 1999; Fritzley & Lee, 2003; Lamb, Orbach, Hershkowitz, Horowitz, et al., 2007; Lamb et al., 2003; Peterson, Dowden, & Tobin, 1999). Det er også en større sannsynlighet for at ledende elementer blir introdusert ved bruk av lukkede spørsmål (Brady et al., 1999; Hutcheson et al., 1996; Memon & Vartoukian, 1996). Balansegangen mellom et ønske om mye informasjon og økte muligheter for feilaktige svar i avhør, kan være krevende. De fleste retningslinjer indikerer at lukkede og direkte spørsmål kan stilles i avhør av barn dersom de blir brukt sparsomt og dersom de ikke er suggestive (Lamb et al., 1998; Reed, 1996; J. M. Wood, McClure, & Birch, 1996). Forskningsbaserte

anbefalinger for avhør av barn anbefaler ofte at avhør skal gjennomføres med en “trakt”-tilnærming (Lamb, Orbach, Hershkowitz, Esplin, et al., 2007; Sternberg et al., 2001). Denne trakten skal i hovedsak inneholde mest mulig åpne spørsmål og fri gjenkalling, spesielt i begynnelsen, hvor mer lukkede og direkte spørsmål kan tas i bruk senere i avhørsforløpet.

Suggestibilitet. Internasjonale retningslinjer for avhør av barn understreker ofte viktigheten av å la barnet snakke utfyllende og å gi barnet mulighet til å bruke egne ord i avhør (Lamb et al., 1998; Poole & Lamb, 1998; Warren & McGough, 1996; Yuille, Hunter, Joffe, & Zaparnuik, 1993). Det er derimot hevdet at avhører ofte styrer samtalen mer enn ønsket og kan snakke mer enn barnet som avhøres (Warren & McGough, 1996; J. M. Wood et al., 1996). Dette øker risikoen for en suggestibel avhørsstil og bruk av ledende og misledende spørsmål i avhøret (Underwager, 1990). En betydelig mengde forskning antyder at suggestive spørsmål fremkaller kortere og mer feilaktige svar sammenlignet med åpne og direkte spørsmål (Craig et al., 1999; Daviesl, Westcott, & Horan, 2000; Lamb, Orbach, Hershkowitz, Horowitz, et al., 2007). Forskning indikerer også at barn påvirkes mer av suggestive spørsmål enn voksne (Ackil & Zaragoza, 1995). Førskolebarn er videre ansett som mer føyelige og påvirkbare enn eldre barn i avhør (Bruck, Melnyk, et al., 2000; Ceci & Bruck, 2006; Dale, Loftus, & Rathbun, 1978; Ghetti & Alexander, 2004; Owen-Kostelnik, Reppucci, & Meyer, 2006), og det er større sannsynlighet for at førskolebarn responderer feilaktig på suggestive spørsmål om deres opplevelser enn eldre barn (Bruck et al., 1995; Ceci & Bruck, 1995; Goodman & Aman, 1990; Oates & Shrimpton, 1991; Poole & Lindsay, 1998). Slike funn understreker den allerede eksisterende konsensusen om hvordan avhør av barn ideelt sett bør gjennomføres, og har store implikasjoner ettersom det er svært viktig for sakens opplysning at informasjonen som kommer frem i avhøret, er både nøyaktig og pålitelig.

Vitnepsykologisk forskning har likevel gjentatte ganger vist at førskolebarn kan være både resistente til suggestive spørsmål (Brown, Lamb, Pipe, & Orbach, 2008; Finnilä, Mahlberg, Santtila, Sandnabba, & Niemi, 2003; D. La Rooy & Lamb, 2011) og pålitelige vitner når de forteller om traumatiske hendelser (Baugerud et al., 2014; Brown et al., 2013). Ettergivenhet til suggestive teknikker er vist å være mer relatert til avhørsmetodiske teknikker og til sosiale karakteristikker ved avhørssituasjonen, snarere enn til tilbøyeligheter hos barnet selv (Brown et al., 2008; Finnilä et al., 2003; D. La Rooy & Lamb, 2011). En potensiell fare ved en suggestibel avhørstil kan dermed være at informasjonen fra barnet kan bli påvirket av avhørers forventninger (Ask & Granhag, 2005; Bruck, Ceci, & Hembrooke, 2002). Forskning antyder at avhør med en suggestibel stil har en sterk sammenheng med “interviewer bias” og forventningseffekter som oppstår når avhørere med forutinntatte forestillinger søker å bekrefte det de allerede antar (Ask & Granhag, 2005; Bruck et al., 2002). Gjentatte suggestive spørsmål og spørsmål som inneholder positiv eller negativ forsterkning eller konsekvenser antas for eksempel å kunne kommunisere til barnet hvilken respons som forventes (Bruck et al., 2002; D. La Rooy, Katz, Malloy, & Lamb, 2010), hvor barn igjen kan tilpasse sine uttalelser dersom de oppfatter at avhører foretrekker en bestemt respons (Bjorklund et al., 2000; Melnyk, Crossman, & Sculling, 2007). Avhørers forventninger kan også påvirke kommunikasjonen på andre måter, eksempelvis via non-verbale uttrykk og kommunikasjon (Andrews & Lamb, 2014).

Selv om suggestive avhørsteknikker kan fremkalle korrekte forklaringer fra ellers tause barn, viser forskning at de samme teknikkene medfører økt risiko for feilaktige og falske forklaringer (G. D. Anderson et al., 2014; Brown & Lamb, 2009; Bruck & Melnyk, 2011; Lamb & Fauchier, 2001). Dersom avhør av førskolebarn blir gjennomført med svak avhørsmetodisk kvalitet, vil avhøret senere bli ansett som mangelfullt (D. La Rooy et al., 2015), og bevisstyrken til barnets forklaring bli svekket. Suggestive teknikker i et avhør kan

redusere påliteligheten i barnets rapporteringer (Dale et al., 1978; D. La Rooy, Lamb, & Pipe, 2009; Tubb, Wood, & Hosch, 1999; J. M. Wood & Garven, 2000), selv om barnet snakker sant. Den skadelige effekten av suggestive teknikker i avhør kan i retten bli brukt som et forsøk på å diskreditere påliteligheten i barnets utsagn (Goodman, Quas, Bulkley, & Shapiro, 1999), som igjen vil medføre at barnets vitnesbyrd vil få redusert rettsmedisinsk verdi (J. M. Wood & Garven, 2000).

Bruk av spørsmålstyper i praksis. Den faglige konsensusen i feltet om at åpne spørsmål og fri forklaring ansees som det mer ønskelige enn lukkede og suggestive spørsmål, gjenspeiles også i internasjonalt etablerte avhørprotokoller (Brown et al., 2013; Home Office, 2011; Lamb et al., 2018; Newline et al., 2015; The American Professional Society on the Abuse of Children Taskforce, 2012). National Institute of Child Health and Development (NICHD)-protokollen er ansett som en av de mest brukte protokollene for avhør av barn og ble utviklet for å forbedre kvaliteten på avhør av barn i alle aldre. Anbefalinger for bruk av spørsmålstyper i avhør av barn er en sentral del av NICHD-protokollen. Flere studier har vist at avhørere som bruker NICHD-protokollen stiller flere åpne-, og færre lukkede- og suggestive spørsmål (f.eks., Lamb, Orbach, Hershkowitz, Esplin, et al., 2007).

Til tross for tilgjengeligheten til slike retningslinjer og protokoller, har noen feltstudier dog identifisert en manglende etterfølgelse av disse retningslinjene i praksis. Et økende antall feltstudier har undersøkt intervju praksis i avhør av barn i Israel (Hershkowitz et al., 2005; Lamb, Hershkowitz, Sternberg, Esplin, et al., 1996; Orbach et al., 2000), Sverige (Cederborg, Orbach, Sternberg, & Lamb, 2000), Australia (Agnew, Powell, & Snow, 2006; Guadagno & Powell, 2009), Finland (Korkman et al., 2006; Santtila et al., 2004) USA (Sternberg et al., 1996; Warren, Woodall, Hunt, & Perry, 1996), Canada (Cyr & Lamb, 2009) og Storbritannia (Davies et al., 2000; David La Rooy, Lamb, & Memon, 2011). Disse studiene indikerer at det er et betydelig gap mellom ønsket praksis og hvordan avhør av barn

faktisk praktiseres. Funnene tyder på en universell tendens om at åpne spørsmål og invitasjoner til fri gjenkalling i liten grad benyttes og at avhører i stor grad benytter mer lukkede- og suggestive spørsmål (Cederborg et al., 2000; Santtila et al., 2004; Sternberg et al., 1996; Warren et al., 1996).

En nyere studie fra Norge viser også den samme tendensen, hvor avhør av førskolebarn inkluderte få åpne spørsmål (2%) og en høyere andel suggestive spørsmål (16%)(Baugerud et al., 2020). Studien viste også at andelen suggestive spørsmål var høyest blant de minste barna (36-54 mnd). På en annen side indikerer tidligere gjennomførte feltstudier fra Norge en moderat nedgang i uønskede avhørsteknikker (direkte, lukkede ja/nei, og suggestive spørsmål) de siste 22 årene, men at andelen åpne spørsmål er uendret (Johnson, 2015; Thoresen, Lønnum, Melinder, & Magnussen, 2009; Thoresen et al., 2006). I tillegg ble det avdekket en høy prosentandel ikke anbefalte spørsmål lukkede ja/nei spørsmål (14%) og suggestive spørsmål (14%) i norske avhør av barn (Johnson, 2015).

Visuelle hjelpemidler. Forskning har undersøkt hvorvidt avhør tillater førskolebarn å oppgi fullstendige rapporteringer av sine opplevelser når de begrenses til å forklare seg verbalt, eller om VH (f.eks., kroppsdiagram, tegninger, fotografi, dukker) kan anvendes for å støtte barnet i sine beskrivelser (Brown, Pipe, Lewis, Lamb, & Orbach, 2007; Katz & Hamama, 2013; MacLeod et al., 2013; Poole & Dickinson, 2011; Russell, 2008). Forskning indikerer blant annet at førskolebarn i større grad koder og gjenhenter minner via sensorisk/perseptuell informasjon, enn via semantiske og verbale cues (Bjorklund, 1987), og at førskolebarn kan være mer avhengige av eksterne cues for å gjenhente relevant informasjon fra minnet enn eldre barn og voksne (Peterson, 2002). Det argumenteres derfor for at VH kan hjelpe førskolebarn med å overkomme verbale-, lingvistiske-, motiverende-, eller gjenhentingsproblemer ved å la dem kommunisere nonverbalt (f.eks., med å peke, vise eller tegne), eller ved å tilby eksterne cues for minnegjenhenting (J. Anderson, Ellefson,

Lashley, & Miller, 2009; J. Anderson et al., 2010; Butler, Gross, & Hayne, 1995; Kendrick, 2013; Russell, 2008).

På bakgrunn av forskning som antyder flere positive virkninger ved bruk av VH i avhør av førskolebarn (J. Anderson et al., 2010; Hlavka, Olinger, & Lashley, 2010; Katz & Hamama, 2013; Poole & Dickinson, 2014), har flere internasjonale avhørsprotokoller tilrettelagt for bruk av VH i avhør av barn (Brown et al., 2013; Home Office, 2011; Lamb et al., 2018; Newline et al., 2015; The American Professional Society on the Abuse of Children Taskforce, 2012). Eksempelvis indikerer forskning at metoden “tegn og fortell” fasiliterer kontakt mellom barnet og avhører (Katz & Hamama, 2013; Poole & Dickinson, 2014), reduserer angst (Poole & Dickinson, 2014) og gjør forklaringen til barnet mer detaljert (Hlavka et al., 2010; T. Patterson & Hayne, 2011). På en annen side har flere eksperter på feltet advart mot at hjelpemidler kan være suggestible (Ceci & Bruck, 1995; Poole & Bruck, 2012), hvor bruk av hjelpemidler som AKD og kroppsdiagram har vist å øke faren for feil i førskolebarns forklaringer (Brown et al., 2007; Brown, Pipe, Lewis, Lamb, & Orbach, 2012; Bruck et al., 2016; Lytle, London, & Bruck, 2015; Otgaar et al., 2012; Poole & Dickinson, 2011; Steward & Steward, 1996). Evidensgrunnlaget for hvordan bruk av VH påvirker førskolebarns forklaring i avhør varierer på tvers av ulike typer hjelpemidler. Et stort antall studier har blant annet sett på bruken av AKD og kroppsdiagram i avhør av førskolebarn (Aldridge et al., 2004; Brown et al., 2007; Bruck, 2009; Bruck et al., 2016; Hlavka et al., 2010; Lytle et al., 2015; Otgaar et al., 2012; Poole & Dickinson, 2011; Santtila et al., 2004). Slike VH er primært implementert i rettsmedisinske avhør av barn, hvor noen praktikere antyder at dette kan fasilitere barnets forklaring ved å fremhente mer informasjon om beføling og/eller kroppskontakt enn det som er mulig med verbal forklaring alene, eller til å oppklare uklarheter i barnets rapportering (J. Anderson et al., 2010; Everson & Boat, 1994; Hlavka et al., 2010). Men forskning indikerer at en økning i rapportering om beføling fra

førskolebarn (Aldridge et al., 2004; Brown et al., 2012; Bruck et al., 2016; Steward & Steward, 1996), samtidig øker faren for falske rapporteringer ved bruk av kroppsdiagram (Brown et al., 2012; Bruck et al., 2016; Steward & Steward, 1996). Eksempelvis viser forskning at informasjon om beføling førskolebarn oppgir under utspørring ved hjelp av AKD og kroppsdiagram inneholder mer feil sett i forhold til avhør hvor slik informasjon kommer frem med verbal utspørring alene (Brown et al., 2007, 2012; Bruck, 2009; Bruck, Ceci, et al., 2000; Bruck et al., 2016; Otgaar et al., 2012; Poole & Dickinson, 2011).

Videre indikerer ikke all forskning at førskolebarn rapporterer mer informasjon ved bruk av AKD og kroppsdiagram sammenliknet med verbal utspørring alene (Bruck, 2009; Salmon, Pipe, Malloy, & Mackay, 2012). I noen land (f.eks., Finland) er det dermed sterkt frarådet å benytte AKD og kroppsdiagram i avhør av førskolebarn (Korkman, Pakkanen, & Laajasalo, 2017). National Children's Advocacy Center (2015) legger frem at selv om de ikke forbyr bruken av kroppsdiagram, fraråder de avhørere å bruke dette hjelpemiddelet. I Norge benyttes ikke AKD i avhør av førskolebarn (Gamst, 2017), men det er per i dag ingen kjente restriksjoner mot bruken av kroppsdiagram.

I kontrast til dette, er evidens for metoden "tegn og fortell" mer tvetydig. I en klinisk sammenheng har tegning som hjelpemiddel blitt anvendt for å hente frem minner om spesielle hendelser (Gross & Hayne, 1998). Effekten tegning kan ha på minnegjenhenting kan også tenkes å ha en lignende effekt i avhør av barn. I studier som undersøker tegnemateriell varierer anvendte metoder mellom "tegn og fortell" (barnet får tegne på et ark samtidig som de forteller om hendelsesforløpet) (f.eks., T. Patterson & Hayne, 2011), og "event drawing" (barnet tegner i stillhet den aktuelle hendelsen i 5-10 min) (f.eks., Katz & Hamama, 2013). Noen studier viser til resultater som tilsier at førskolebarn kommer med mer detaljer når de tegner hendelsen, uten at dette går ut over forklaringens pålitelighet (Barlow et al., 2010; Bruck, Melnyk, et al., 2000; Butler et al., 1995; Gross & Hayne, 1998; Katz &

Hershkowitz, 2010; T. Patterson & Hayne, 2011; Salmon, Roncolato, & Gleitzman, 2003; Wesson & Salmon, 2001; Woolford, Patterson, MacLeod, Hobbs, & Hayne, 2015). Andre studier tilsier at det ikke er forskjell i mengden informasjon rapportert av førskolebarn som tegner og førskolebarn som ikke tegner under intervju og avhør (MacLeod et al., 2016; Poole & Dickinson, 2014; Salmon et al., 2012). Studier av MacLeod et al. (2016) og Otgaar, van Ansem, Pauw, og Horselenberg (2016) demonstrerer at tegning kan ha en negativ effekt på påliteligheten i barnets forklaring. Butler et al. (1995) fant i sin studie at “tegn og fortell”-strategien ikke hadde noen innflytelse på 3- og 4 år gamle barns nøyaktighet og fullstendighet i deres forklaring. Metoden ser med dette ut til å være mindre effektiv for barn under 5 år. Studier viser at tegning er mest effektivt med barn fra 5 årsalderen, hvor barnet blir spurt “tegn og fortell meg det du så”, uten suggestive spørsmål (Gross & Hayne, 1998). Forskning indikerer videre at barn som blir spurt om å tegne spesifikke deler av en hendelse (f.eks., “Jeg ønsker at du skal tegne et bilde av ting som hendte med deg under besøket ditt hos legen. Tegn legen og deg med henne.”) kommer med mer feilaktig informasjon (Salmon & Pipe, 2000). Instruksjonene barnet får når tegnemateriell blir introdusert ser med dette ut til å påvirke påliteligheten i barnets forklaring, hvorav åpne invitasjoner har en positiv effekt på mengden og nøyaktigheten i rapporteringen. Barlow et al. (2010) viser videre i sin studie at interaktive spørsmål (f.eks., “Hva er dette?”, “Hva gjorde du?”, “Hvilken farge var den?”) under “tegn og fortell” fasiliterer mer pålitelige- og detaljerte forklaringer hos barn i alderen 5 til 6 år sett i forhold til fri gjenkalling alene.

Et mål med VH er å hjelpe barn å huske, og deretter rapportere om hendelser så detaljert og korrekt som mulig. Ifølge “encoding specificity”-hypotesen (Tulving, 1983; Tulving & Thomson, 1973) er det mer sannsynlig at et minne blir gjenhentet dersom det finnes cues i situasjonen hvor gjenhentingene finner sted (f.eks., et avhør) som ligner på de som var tilstede under kodingen av selve hendelsen. På bakgrunn av denne hypotesen kan det

tenkes at fotografi (f.eks., et bilde av barnets hus, om den mistenkte hendelsen angivelig skal ha foregått der) kan være effektive hjelpemidler ved gjenhenting av minner, da de er rike på detaljer og i stor grad ligner på cues som var tilstede under selve hendelsen. Selv om det er godt etablert at villedende visuelle cues kan føre til fabrikkerte minner (f.eks., Bruck, Melnyk, et al., 2000; Strange, Hayne, & Garry, 2008; Wade, Garry, Read, & Lindsay, 2002), er det få studier som undersøker om fotografi kan ha en positiv effekt på førskolebarns rapportering om det benyttes som VH under avhør. Det finnes heller ingen feltstudier som undersøker hvor ofte fotografi blir brukt i avhør av førskolebarn, og dets eventuelle effekt. Det finnes dog noen eksperimentelle studier som undersøker om fotografi kan ha en effekt på barns minner om en spesifikk hendelse. Aschermann, Dannenberg, og Schulz (1998) fant blant annet at barn som ble vist bilder av en fiskelek de tidligere hadde deltatt på, rapporterte både fler detaljer og mer nøyaktig informasjon enn barna som ikke fikk se slike bilder. Salmon og Irvine (2002) fant, i kontrast til dette, ingen fasiliterende effekt av fotografier som ble vist til barn like før et minneintervju om en medisinsk undersøkelse av en bamse.

Som med fotografier er det heller ingen feltstudier som har undersøkt hvor ofte ansiktskort blir anvendt i avhør av førskolebarn. Det er heller ingen litteratur som beskriver hvordan man bør bruke ansiktskort, eller hvilken effekt hjelpemiddelet har, i avhør av førskolebarn. På en annen side blir ulike typer følelseskort anvendt innenfor traumefokusert kognitiv atferdsterapi (TF-CBT) for å hjelpe barnet med å sette navn på og uttrykke ulike følelser det kjenner på (Briggs, Runyon, & Deblinger, 2011). Innenfor TF-CBT er slike følelseskort tenkt å assistere barn i å effektivt uttrykke emosjoner generelt, men også til å uttrykke følelser relatert til en traumatisk hendelse (Briggs et al., 2011; Suveg, Southam-Gerow, Goodman, & Kendall, 2007). Hvor utbredt bruken av ansiktskort er i norske avhør i dag er ukjent. Det kan dog tenkes at ansiktskort blir anvendt for å fasilitere barnets

beskrivelse av egne, og muligens andres, følelser i en gitt situasjon, ved at barnet da får peke på et av kortene som blir fremlagt (sint, trist, glad eller redd).

Andre VH (f.eks., hånddukker, dukkehus, "flash cards" og sandkasse) er av noen protokoller ikke anbefalt å anvende under avhør av barn (The American Professional Society on the Abuse of Children Taskforce, 2012). Innenfor klinisk psykologi har nevnte hjelpemidler, også her dukker, blitt hyppig anvendt i psykodynamisk orientert leketerapi med barn (Melinder et al., 2010; Poole & Bruck, 2012). Bruken av hjelpemidler i en klinisk praksis, har blitt implementert for å fasilitere barns oppmerksomhet, fantasi og kommunikasjon (Melinder et al., 2010). VH har også vist å hjelpe barnet å holde seg konsentrert og engasjert i samtaler over lengre tid, enn verbal utspørring alene (Butler et al., 1995; Steward & Steward, 1996; Wesson & Salmon, 2001). Et av målene med klinisk arbeid er å frigjøre indre konflikt og inhibisjoner ved å stimulere fantasien (Melinder, 1998). I et forsøk på å differensiere barnets fantasilek fra deres faktiske valide minnerapporteringer, kan intervjueren utilsiktet spørre barnet om falske minner (Melinder et al., 2010), som videre kan lede til feil i barnets forklaring (Brainerd & Reyna, 2005). Selv om disse hjelpemidlene kan være brukbare ved terapeutisk behandling, er det flere elementære forskjeller mellom barnesamtaler i en klinisk praksis og i et avhør. Avhør har et bevisfokus; man ønsker å samle inn pålitelig og korrekt informasjon som kan si noe om den mistenkte hendelsen. Samtidig skal avhører samle inn relevant informasjon uten å påvirke forklaringens pålitelighet med suggestive teknikker. Da bruken av nevnte hjelpemidler er vist å kunne resultere i falske minner og/eller bli en distraksjon eller en suggestibel påvirker i et barneavhør (f.eks., Poole & Dickinson, 2011), ønskes det en restriksjon i bruken under barneavhør (Home Office, 2011; The American Professional Society on the Abuse of Children Taskforce, 2012).

Selv med retningslinjer som forklarer hvordan man skal bruke VH i samsvar med spørsmålstyper, vet vi lite om hva som gjør at en avhører velger å bruke, samt hvordan de

bruker, VH i avhør av førskolebarn. Noe forskning antyder at det er mer sannsynlig at AKD og kroppsdiagram blir brukt om barnet snakker lite i avhør (Lamb, Hershkowitz, Sternberg, Boat, et al., 1996; Santtila et al., 2004). Dette kan indikere at avhørene anvender VH som en strategi for å få barnet til å komme med mer informasjon.

Det er som nevnt per i dag ingen feltstudier som har undersøkt hvordan VH blir anvendt i avhør av førskolebarn. På en annen side rapporterer Wolfman et al. (2018) i en feltstudie av 98 avhør av skolebarn (6-16 år) gjennomført i New Zealand, høy frekvens i bruk av hjelpemidler under avhør (62.2%). På tross av at forskning sterkt anbefaler å ikke anvende AKD og kroppsdiagram, finner studien hyppig bruk av disse under avhør av skolebarn (hvorav AKD=16.4%, Kroppsdiagram=21.3%). Kroppsdiagram ble hyppigere anvendt med de yngste barna (6-10 år). Nyere tall fra en Norsk feltstudie viser at VH blir hyppig anvendt under SI av førskolebarn, hvor 91,8% av barna ble stilt ett eller flere spørsmål knyttet til VH (Baugerud et al., 2020). Det foreligger per i dag ingen Norsk statistikk eller forskning som videre omtaler bruk av hjelpemidler i avhør av barn generelt, og førskolebarn spesifikt. Selv med hyppig bruk, understreker flere artikler på feltet at mer forskning er nødvendig for å videre belyse hvilken påvirkning de ulike VH har på barns verbale beskrivelse av hendelser (Newline et al., 2015; Wolfman et al., 2018).

Avhør av barn i Norge

I Norge møter ikke førskolebarn i retten (Justis- og beredskapsdepartementet, 2015 pkt. 5.4). En forhåndsinnspilt video av et tilrettelagt avhør av barnet trer i stedet for personlig forklaring i hovedforhandlingen (Innst.O.nr.39, 1993-1994; Straffeprosessloven, 1981 § 298 første ledd). Førskolebarns involvering i den juridiske prosessen er med dette ferdig etter avhøret i etterforskningsfasen, selv om saken ankes (Oxburgh et al. 2016 - hentet fra Myklebust, 2017). Avhør av barn skal være av høy kvalitet slik at de, dersom den samlede etterforskningen gir grunnlag for det, kan føres som bevis i retten (Riksadvokaten, 2015). I en

juridisk setting er det derfor av stor praktisk betydning å optimalisere, og tilrettelegge for, barnets evne til å rapportere nødvendig og pålitelig informasjon.

Tilrettelagte avhør. Et tilrettelagt avhør er en etterforskningsmetode som benyttes ved avhør av vitner og ofre under 16 år, psykisk utviklingshemmede og andre sårbare personer (Straffeprosessloven, 1981 § 239). Forskning har gjentatte ganger indikert at kvaliteten på avhør forbedres dramatisk når avhørere bruker strukturerte avhørprotokoller (Lamb, Orbach, Hershkowitz, Esplin, et al., 2007). I Norge anvendes ulike modeller for avhør av førskolebarn og skolebarn. Barn i alderen 7 - 16 år blir avhørt etter Den dialogiske samtalemotoden (DCM), hvor førskolebarn i alderen 3 - 6 avhøres etter SI-modellen.

Et tilrettelagt avhør skal gjennomføres av en politietterforsker med spesialutdanning i avhør av barn på et av landets 11 barnehus (Davik, 2019). Tilrettelagte avhør skal sikre at etterforskningen og straffeforfølgningen gjennomføres på en måte som tar hensyn til vitnets sårbarhet (Forskrift om tilrettelagte avhør, 2015, § 2).

I 2015 erstattet tilrettelagte avhør den tidligere ordningen med dommeravhør. Denne lovfestede endringen gjorde at det nå er en påtalejurist fra politiet som har det overordnede ansvaret for å lede avhøret istedenfor en dommer. I forarbeidet til endringene blir det lagt frem at endringen skal hjelpe med at særlig sårbare vitner blir avhørt raskere enn hva som var tilfelle frem til 2015 (Justis- og beredskapsdepartementet, 2015).

Norske avhørsmetoder

Den dialogiske samtalemotoden (DCM). DCM bygger på internasjonale forskningsprinsipper på avhør av barn i saker omhandlende SO og vold (Davies & Westcott, 1999; Fisher & Geiselman, 1992; Lamb, 1995; Langballe & Davik, 2017; Milne & Bull, 1999). DCM er den norske reviderte versjonen av den evidensbaserte avhørprotokollen NICHD (Lamb, Orbach, Hershkowitz, Esplin, et al., 2007; Sternberg et al., 1996) og er utviklet av Kari Trøften Gamst og Åse Langballe. Metoden er utviklet på bakgrunn av

observasjoner og studier av politiets og barnevernets kommunikasjon med barn i dommeravhør (Gamst & Langballe, 2004). Målet med metoden er å sette barnet i sentrum ved å gjennomføre avhør på en slik måte at barnet blir anerkjent i samtalen, får muligheten til å fortelle mest mulig på en spontan og egen måte, uten at den voksne stopper barnet eller leder barnet med suggestive spørsmål (Langballe, 2011). DCM er delt inn i ulike faser. Disse skal fasilitere god forberedelse i forkant av avhøret, og gi tid til tillitsbygging og kommunikasjon mellom avhører og barnet under avhøret (Gamst & Langballe, 2004; Langballe, 2011).

Sekvensielle avhør (SI) av førskolebarn. Observasjonsordningen for avhør av de yngste barna (3-6 år) og særlig sårbare vitner ble utviklet i 2015, slik at avhørene i stedet kunne gjennomføres som SI (Justis- og beredskapsdepartementet, 2015). Grunnlaget for endringen var å fasilitere for bedre bevis og for å bedre legge til rette for at flere som begår overgrep mot førskolebarn eller særlig sårbare voksne blir dømt (Justis- og beredskapsdepartementet, 2015). SI er inspirert av avhørsmodellen «Extended Forensic Interview» (EFI) (Langballe & Davik, 2017). EFI ble utviklet ved National Child Advocacy Center i Huntsville, Alabama, USA, og har vært i bruk i mange stater i USA i over 16 år (Justis- og beredskapsdepartementet, 2012). Modellen er designet for å møte behovene til barn som ikke avslører overgrep selv når det er sterke indikatorer for at overgrepet faktisk har funnet sted (Carnes, Nelson-Gardell, Wilson, & Orgassa, 2001). På en annen side er det per i dag ingen systematiske empiriske studier som har undersøkt om modellen fungerer slik den er tenkt å fungere, og det er heller ikke empirisk støttet at modellen er assosiert med økt mengde pålitelige avsløringer (Carnes et al., 2001; Carnes, Wilson, & Nelson-Gardell, 1999; Faller & Nelson-Gardell, 2010).

SI ble utviklet i etterkant av to nasjonale evalueringer som så på Norsk praksis av avhør av barn, hvor det ble identifisert et behov for en mer barnevennlig avhørsmetode for

førskolebarn (Justis- og beredskapsdepartementet, 2012). Det fremkom at førskolebarn ofte trenger mer enn ett avhør på en time for å snakke om deres erfaringer (Langballe & Davik, 2017). Den Norske SI-modellen er basert på et tett samarbeid mellom politietterforskere og ansatte ved Statens Barnehus. Selv om den også er basert på DCM, er SI noe annerledes da den for eksempel tilrettelegger for mer tid til avhøret (Gamst & Langballe, 2004).

Strukturen til SI-modellen har flere likheter med DCM. Den største likheten er at avhøret er delt opp i ulike faser (Gamst & Langballe, 2004). Begge modellene legger også frem at god avhørsmetodisk kvalitet bygger på åpne spørsmål, hvor direkte spørsmål først ønskes etter første narrativ er lagt frem av barnet. Det bør også være få spørsmål med alternativer og ja/nei spørsmål, samtidig som avhører bør unngå bruken av suggestive spørsmål. SI er på en annen side enda mer skreddersydd til førskolebarn; SI gjennomføres normalt på en dag ved Statens Barnehus, hvor målet er å tilrettelegge for flere pauser og mer tid i løpet av avhøret. Dette gjøres for å fasilitere en trygg, sikker og avslappet atmosfære rundt barnet. Supplerende avhør kan i noen tilfeller ikraftsettes (Langballe & Davik, 2017). Ofte er dette grunnet et ønske om videre oppklaring, eller at den mistenkte/siktede ønsker at avhører skal stille barnet flere spørsmål (kontradiksjonsprinsippet). SI krever lengre tid (ca. to til fire timer) enn DCM (ca. en time eller mindre).

Avhøret blir gjennomført av en spesielt trent etterforsker i avhør av barn, hvor andre medlemmer av etterforskningsgruppa, fagpersoner ved Barnehuset og advokater følger med på avhøret via *live* overføring eller gjennom et enveisspeil. Slik som i EFI-modellen, legges det i SI-modellen vekt på forberedelser i forkant av avhøret, som inkluderer et tverrfaglig samarbeid og møter med både juridiske representanter og andre profesjoner, slik som rådgivere fra Barnehuset. Detaljert beskrivelse av modellen, samt bruk av VH under SI, er videre beskrevet i metoden.

Metode

Utvalg

Utvalget i denne studien (N=50) er en del av en større nasjonal studie som kartlegger ulike kvalitetsmessige aspekter i et landsrepresentativt utvalg avhør av førskolebarn (N=550). Avhørene er hentet fra alle landets politidistrikter (n=12). Sakene representerer de alvorligste sakene som omhandler vold og overgrep mot førskolebarn, hvor det foreligger en formell tiltale mot mistenkte. Datamaterialet består av dialogutskifter av avhør som inneholder dialogen mellom avhører (etterforsker) og barn slik den fremgår i et politiavhør. Avhørene ble gjennomført i perioden oktober 2015 til desember 2017, etter innføringen av den nye norske Straffeloven. I henhold til den nye lovgivningen for vold, jf. straffeloven § 271-288 (Straffeloven, 2005) og seksuelle overgrep, jf. straffeloven § 291-320 (Straffeloven, 2005).

Prosjektet gjennomføres på oppdrag fra Justis- og beredskapsdepartementet og ledes av førsteamanuensis Miriam Sinkerud Johnson ved Institutt for atferdsvitenskap, OsloMet. Tillatelse til innhenting av avhørsdata og fritak for taushetsplikt (konsesjon) har blitt gitt av Riksadvokaten, Datatilsynet, Rådet for taushetsplikt- og forskning, Politidirektoratet og hvert enkelt politidistrikt. Studentene som har skrevet denne hovedoppgaven har ikke hatt tilgang til avhørene, men har utført plotting, bearbeiding og analyse av anonymiserte data (statistikk). Utvalget som ligger til grunn for denne oppgaven, består av 50 sekvensielle avhør av førskolebarn i aldersgruppen 3-6 år (range 39–81 mnd, $M=57$ mnd), hvorav 26 (52%) gutter og 24 (58%) jenter.

Sekvensielle avhør (SI)

Alle avhørene i studien ble gjennomført som *Sekvensielle avhør*, som er en særskilt utviklet avhørsmodell for avhør av førskolebarn, utviklet av erfarne avhørere fra KRIPOS (Justis- og beredskapsdepartementet, 2012; Langballe & Davik, 2017). Se Figur 1 for strukturell presentasjon av de ulike sekvensene i SI. Modellen er fleksibel med hensyn til antall sekvenser i avhørene, hvor flere sekvenser kan legges til ved behov. Uheldigvis er det

per dags dato ingen publisert eller foreliggende protokoll for SI, med unntak en nylig utgitt bok med et bokkapittel som beskriver modellen (Langballe & Davik, 2017). Det blir i tillegg undervist i modellen som endel av etterutdanningen ved Politihøgskolen for avhørere som skal gjennomføre avhør av førskolebarn og barn/voksne med utviklingshemming.

Figur 1. Strukturell presentasjon av SI.

Varighet	Fase/sekvens
Før avhøret	<i>Forberedelse.</i> Etterforskningsteamet samler inn informasjon om barnet og den mistenkte straffbare handlingen. Møte med juridiske representanter og rådgivere ved Barnehuset finner sted. Omsorgsgivere og barn skal informeres om avhøret i forkant.
Ca. 20–30 min.	<i>Første sekvens (S1):</i> også kalt «pre-substansive part» og «rapport building fase». Aktuelle hendelsen er ikke tema under S1. Avhører skal i S1 forklare reglene for avhøret og undersøke om barnet forstår hva det vil si å snakke sant. Det oppfordres å be barnet fortelle om en nøytral hendelse, ved bruk av åpne og fokuserte spørsmål. Dette for å undersøke hvordan barnet normalt legger frem et narrativ og responderer på spørsmål fra avhører. Bruk av VH er her anbefalt.
45-60 min.	<i>Første pause (P1):</i> Barnet får lov til å slappe av, leke eller spise i et annet rom. Ønskes at barnet ikke stimuleres for mye. Avhører har i pausene tid til å diskutere med advokater og rådgivere ved Barnehuset. Legger sammen en plan for resten av avhøret.
15-20 min. <i>Mulig med pauser under S2 om behov.</i>	<i>Andre sekvens (S2):</i> Under S2 introduserer avhører temaet for avhøret til barnet. Bruk av VH, f.eks. tegning og ansiktskort, er her en anbefalt teknikk. VH skal bli introduser på en åpen måte (f.eks., «Fortell meg mer om dette huset»). Begynner barnet å fortelle om mishandling eller annen relevant informasjon, skal avhører følge opp med konkrete åpne spørsmål. Dersom spørsmålene blir vanskelige for barnet å svare på, kan man fokusere spørsmålet mer (f.eks., <i>Fortell meg hvem pappa slår når han blir sint</i>). Mer direkte spørsmål anbefales i etterkant av fremlagt narrativ.
5-10 min.	<i>Andre pause (P2)/Siste pause:</i> Gjennomføres på lik linje som P1. Denne pausen er kortere. Dersom dette er siste pause i avhøret, kan de juridiske representantene som er til stede formulere spørsmål avhører kan stille barnet, om det trengs mer informasjon eller nøyere oppklaring.
5-10 min.	<i>Tredje sekvens (S3)/Siste sekvens:</i> Er det behov for flere sekvenser, fortsetter man S3 på lik linje som S2. Er dette siste sekvens, er det ofte behov for å stille barnet noen få spørsmål på bakgrunn av ønsker fra juridiske representanter. Dersom det er behov for et nytt avhør av barnet, blir dette informert om i denne sekvensen. Spørsmål skal tilstrebes å være så åpne som mulig, med mer lukkede og direkte spørsmål for å spørre videre om det barnet forteller.

Note. Kun tre sekvenser er fremlagt i denne figuren. Det er mulighet for flere dersom behov. Figuren er konstruert på bakgrunn av Langballe og Davik, 2017.

Bruk av visuelle hjelpemidler i SI. SI anbefaler bruk av VH slik som puslespill, tegnemateriell, bildebøker og fotografi for å oppmuntre til ytterligere verbal forklaring fra barnet ved behov (Langballe & Davik, 2017; Personlig kommunikasjon Politihøgskolen, 2020). Det anbefales videre å bruke VH i sekvens 1 for å hjelpe barnet med å begynne og snakke, samt gjøre barnet kjent med å snakke samtidig som hjelpemidler benyttes.

Eksempelvis, dersom avhører tenker å anvende tegnemateriell senere i avhøret, kan avhører under sekvens 1 teste om barnet klarer å tegne samtidig som det forteller om en nøytral hendelse. VH kan også bli anvendt for å undersøke barnets kunnskap om abstrakte konsepter (f.eks., farger, former, og mengde/kvantitet). Det er også mulighet for å anvende VH videre i avhøret, hvor det tilstrebes at det blir anvendt tidlig under sekvens 2. Det anbefales at VH alltid skal bli introdusert og brukt på en åpen, strukturert, forståelig og tilsiktet måte (Langballe & Davik, 2017). Eksempelvis, dersom VH blir anvendt samtidig som man snakker om den aktuelle hendelsen i sekvens 2, anbefales det at VH introduseres med åpne spørsmål (f.eks., *Fortell meg hvem som bor i dette huset* ved bruk av fotografi av barnets hjem) (Langballe & Davik, 2017). Utover de overnevnte anbefalingene, slik det er gjengitt fra Langballe & Davik (2017), foreligger det ingen andre metodiske beskrivelser av SI i litteraturen. Langballe & Davik (2017) oppgir eksplisitt at det ikke foreligger noe forskning eller evalueringer knyttet til bruk av VH i SI.

Avhørsopplæring i politiet

Per dags dato skal alle avhør av førskolebarn gjennomføres av en politietterforsker som har gjennomført Politihøgskolens spesialutdanning i avhør av barn og ungdom jf. Forskrift om tilrettelagte avhør (2015) § 4. Avhører skal med dette ha minst tre års erfaring som politietterforsker og gjennomført relevant opplæring i grunnleggende spørreteknikker og i generelle avhørsprosedyrer (Politihøgskolen, 2019). Samtidig skal også avhørere ha gjennomført minst 30 avhør av barn i løpet av de tre siste årene før de kan starte

spesialutdanning innenfor avhør av sårbare vitner med bruk av SI - modellen (Politihøgskolen, 2019).

For politietterforskere som skal avhøre særlig sårbare vitner (deriblant førskolebarn og personer med utviklingshemming) stilles det krav til å ha gjennomført etterutdanning i tilrettelagte avhør av særlig sårbare personer, som er verdt 15 studiepoeng på Universitetet (Myklebust, 2017). Utdanningen er anslått til ca. 420 timer. Samtidig må avhørerne gjennomføre minst ett avhør mellom hver opplæringssamling hvor de får tilbakemelding på det gjennomførte avhøret. Grunnet et økt fokus på kvaliteten i gjennomføringen av avhør hvor barn er involvert i Norge de siste årene, stilles det formelle krav til at politietterforskere som gjennomfører avhør av førskolebarn skal ha denne nødvendige formelle bakgrunnen.

Avhørere

Avhørene som inkluderes i utvalget (N=50) ble gjennomført av 40 erfarne politibetjenter, 40 avhørere gjennomførte 1 avhør, de resterende 10 avhørene ble gjennomført som avhør nr. 2 blant de 40 avhørene. Alle sakene (N=50) representerer unike saker (ingen av avhørene er repeterte avhør med samme fornærmede).

Alle politietterforskerne i dette utvalget hadde den formelle etterutdanningen som kreves for gjennomføringen av avhør av førskolebarn. Det foreligger ingen informasjon om hvor lang politifaglig erfaring eller hvor lang erfaring hver enkelt avhører har utover dette. I de 50 avhørene, ble 84% (N=42) av avhørene gjennomført av kvinner og 16% (N=8) av avhørene ble gjennomført av menn.

Kodingsprosedyrer

I den foreliggende studien ble avhørene kodet etter internasjonalt anerkjente analyseprinsipper for vurdering av avhørsmetodisk kvalitet, som har blitt anvendt i nasjonale og internasjonale studier med samme formål (f.eks., Baugerud et al., 2020; Johnson et al., 2015; Lamb et al., 2018; Lamb, Hershkowitz, Sternberg, Esplin, et al., 1996; Lamb, Orbach,

Hershkowitz, Horowitz, et al., 2007; Sternberg et al., 2001; Wolfman et al., 2018).

Analysestrategien er utviklet på bakgrunn av NICHD-protokollen som videre er basert på internasjonal konsensus for *best-practice recommendations* for avhør av barn (Lamb et al., 2018; Lamb, Hershkowitz, Sternberg, Esplin, et al., 1996). Kodingsprosedyren innbefatter koding av (i) intervju spørsmål, og (ii) barnets responser, samt (iii) anvendelse av VH i avhørsforløpet, angitt etter antall turns.

Intervjuerspørsmål. Intervjuerspørsmål (i.e., spørsmål som stilles av avhører) ble kodet i tråd med et forhåndsdefinert kodesystem som har blitt gjennomført i lignende, internasjonale studier (Baugerud et al., 2020; Johnson, 2015; Lamb, Hershkowitz, Sternberg, Esplin, et al., 1996; Lamb, Orbach, Hershkowitz, Esplin, et al., 2007; Santtila et al., 2004; Sternberg et al., 2001; Thoresen et al., 2009; Thoresen et al., 2006; Wolfman et al., 2018). Intervjuerspørsmål i hvert enkelt avhør ble kategorisert som åpne- og fokuserte spørsmål, direkte spørsmål, lukkede spørsmål (tvungne valg spørsmål og ja/nei-spørsmål) og suggestive spørsmål.

1. *Åpne spørsmål:* Åpne spørsmål er en bred kategori som inneholder invitasjoner til frie narrativer (f.eks., “*Fortell meg alt som skjedde*”) og fokuserte spørsmål som oppfordrer barnet til å snakke mer utfyllende om et tema som barnet selv har nevnt (f.eks., “*Du nevnte at han tok på deg. Kan du fortelle mer om det?*”).
2. *Direkte spørsmål* inkluderer spesifikke person- og kontekstrelaterte spørsmål som etterspør spesifikk informasjon om noe som barnet allerede har nevnt. Direkte spørsmål inkluderer ofte forespørsler om tilleggsinformasjon ved bruk av hvem, hva, når, hvor og hvordan (f.eks., “*Hvordan så han ut?*” og “*Hvem var i rommet?*”).
3. *Tvungne spørsmål - tvunget valg* er lukkede spørsmål hvor barnet må velge mellom begrensede svaralternativer som avhører gir barnet i samtalen (f.eks.,

“Skjedde det i bilen eller inne i huset?” og “Tok han på deg over eller under klærne dine?”).

4. *Ja/nei- spørsmål* er lukkede spørsmål hvor barnet blir bedt om å bekrefte eller avkrefte noe uttalt av avhøreren. Ja/nei- spørsmål kan også brukes til å hjelpe barnet å huske spesifikk informasjon som ikke enda har blitt snakket om eller blitt avklart (f.eks., *“Sa han noe til deg?” og “Var han inne i rommet hele tiden?”*).
5. *Suggestive spørsmål/utsagn* kommuniserer enten sterkt hvilken respons som forventes av barnet, eller antar detaljer som ikke tidligere har blitt nevnt av intervjuobjektet. Suggestive spørsmål er kategorisert i seks subkategorier basert på spesifikke karakteristikk: (a) *Ledende spørsmål* - avhører bringer på bane informasjon som barnet ikke selv har beskrevet, med en antydning om retningen på svaret (f.eks., barnet: *“Vi gikk inn i huset”*. Avhører: *“Også tok han av deg klærne, gjorde han ikke?”* (når barnet ikke har nevnt dette tidligere selv), (b) *gjentatte spørsmål* - barnet stilles det samme spørsmålet mer enn 1 gang, selv etter at det har blitt besvart. Spørsmålet kan formuleres ulikt, men innholdet er det samme, (c) *positiv eller negativt press/forsterkning* - inkluderer både belønninger, løfter eller ros (f.eks., *“Jeg er sikker på at du husker det, du som er så smart” og “hvis du svarer fort, så blir vi fort ferdige”*) og negativ forsterkning som inkluderer å kritisere eller å være uenig i barnets uttalelse, eller på andre måter indikere at barnets respons er utilstrekkelig eller skuffende (f.eks., *“hvis du ikke husker dette, har du vel ikke så god hukommelse antar jeg”*), (d) *henvisning til andre* - spørsmål eller utsagn som refererer til informasjon, utsagn eller oppfatningen som andre har om det gitte tema (f.eks., *“din søster har allerede fortalt at han gjorde noe dumt mot deg. Er dette riktig?”*), (e) *indikerende spørsmål/fraser* - avhører indikerer noe om f.eks. hendelsesforhold eller

årsaksforhold som barnet ikke selv har brakt på bane (f.eks., *“vet du hva jeg tror, jeg tror han gjorde noe han ikke burde ha gjort mot deg”*); og (f) visualiserende spørsmål - avhører ber barnet visualisere, spekulere, eller tenke seg forhold rundt hendelsesforløp, årsaksforhold eller hva andre har tenkt og ment med deres handlinger (f.eks., *“Hvorfor tror du han gjorde det mot deg? Hva tenkte han da?»*).

Responser fra barnet. Responser fra barna (i.e., responser/svar som barna gir på avhørers spørsmål) ble på tilsvarende måte kodet i tråd med et tilsvarende, forhåndsdefinert kodesystem som har blitt benyttet i lignende studier (f.eks., Lamb, Hershkowitz, Sternberg, Esplin, et al., 1996; Santtila et al., 2004; Wolfman et al., 2018). Tabell 1 gir en nærmere beskrivelse av kodesystemet som definerer produktive vs. ikke-produktive responser fra barna.

Tabell 1.
Definisjon av barnets responser

Respons	Definisjon	Eksempel
Produktive responser	Barnet gir informasjon om hendelsen (1) Verbal og nonverbal bekreftelse (2) Verbal og nonverbal avkreftelse (3) Verbal bekreftelse med utfyllende informasjon, hvor barnet kommer med bekreftende informasjon som ikke er introdusert av avhører (4) Verbal avkreftelse etterfulgt av avkreftende informasjon fra barnet (5) Fastholder tidligere svar og gir utfyllende informasjon (6) Endrer tidligere svar, uten å oppgi utfyllende informasjon (7) Endrer tidligere svar og gir utfyllende informasjon	(1) «Ja», nikker (2) «Nei», rister på hodet (3) «Ja, han slo meg også i magen» (4) «Nei, han var på kjøkkenet ikke i stuen»
Ikke-produktive responser	Barnet gir ikke videre informasjon om den relevante hendelsen. (1) Motstand fra barnet (2) Barnet avleder fra temaet som er tatt opp av avhører (3) Barnet gjentar tidligere svar/respons (4) Stillhet, hvor barnet ikke svarer (5) Barnet gir uttrykk for at han/hun ikke forstår spørsmålet (6) Korrigerer, hvorav barnet responderer med å korrigere avhører	(1) «Jeg husker ikke», «Jeg forstår ikke», «Jeg vil ikke svare på det» (5) «Hæ?», «Hva sa du?» (6) «Det har jeg allerede svart på», «Det er ikke riktig»
Fasilitatorer	Utsagn fra barnet som ikke bringer noe nytt til samtalen, men som kun driver samtalen fremover	

Bruk av VH. Anvendelse av VH i hvert enkelt avhør ble kartlagt ved å registrere (i) *hvilke type* VH som ble benyttet, (ii) *hvor* i avhørsforløpet VH ble benyttet. Se tabell 2 for oversikt over hjelpemidler som ble anvendt i de analyserte avhørene. Avhørsforløpet ble definert etter antall «turns», hvor hver turn består av ett, eller flere, spørsmål fra avhører med tilhørende respons fra barnet, etter angivelsen fra kodingsprosedyrer anvendt i lignende studier, som angitt ovenfor.

Tabell 2.

Oversikt over visuelle hjelpemidler anvendt i sekvensielle avhør av førskolebarn

Hjelpemidler	Bruk i avhør
Kroppsdiagram	Anvendes for å hjelpe barn til å vise hvor på kroppen det kan ha blitt berørt av mistenkte. Diagrammet skal representere det aktuelle barnets og/eller den mistenktes kjønn og alder. Protokollen RATAAC (J. Anderson et al., 2009) bruker kroppsdiagram etter at barnet avslører beføling eller kroppskontakt. Diagrammet introduseres her med et åpent spørsmål (f.eks. <i>“vis meg igjen på tegningen hvor han har tatt på deg”</i>). Dette for å sikre at avhører og barn har lik forståelse for den aktuelle kroppsdelen. I starten av samtalen undersøkes det om barnet har ord for ulike kroppsdeler, samt kan peke dem ut.
Tegnemateriell	Metoden «tegn og fortell» er foretrukket i litteraturen. Her er det kun den verbale responsen som er av interesse (dvs. tegningens innhold blir ikke evaluert). Tegning introduseres åpent (f.eks., <i>«tegn og fortell alt som hendte med deg»</i>) (Katz & Hamama, 2013). Noen bruker tegnemateriell med mer spesifikke forespørsler (f.eks., <i>«tegn stuen og den veggen pappa ber deg stå ved når han skal slå deg»</i>).
Bamser og leker	Det varierer i hvordan slike VH blir anvendt. Eksempelvis kan barnet ha med seg en leke eller bamse inn i samtalen, hvorav denne leken er en emosjonell støtte for barnet (f.eks., i et av avhørene i denne studien hadde barnet med seg lego inn i avhøret). Et annet avhør i denne studien ble en bamse barnet hadde med seg i avhør anvendt for å spørre barnet om å vise på bamsen hvordan mamma slår (f.eks., <i>“Vis meg på bamsen hvordan mamma gjør det når hun slår”</i>).
Fotografi	Fremlegging av bilder og fotografi. Dette kan være foto av barnets <i>hus, familie, barnehage, gjenstander, aktiviteter, merker på barnets kropp (blåmerker), mistenkte, politibetjent som var på utrykning hjem til barnet i forbindelse med en hendelse</i> . Bruk av fotografi kan bli tatt i bruk for å styre barnets oppmerksomhet inn på det aktuelle temaet (Langballe & Davik, 2017).
Ansiktskort	Billedkort med ulike ansiktsuttrykk. Kan brukes til å spørre om eksempelvis <i>«hvordan ser du ut i fjeset når mamma slår»</i> . Per i dag finnes det ingen litteratur som beskriver hvordan dette VH skal anvendes i avhør av førskolebarn.
Bildebøker	Barnet kan ta med bildebøker til å bla i under samtalen. Kan også brukes av avhører i første sekvens for å kartlegge barnets kognitive og språklige ferdigheter, og for å hjelpe barnet med å begynne å snakke (Langballe & Davik, 2017).
Puslespill	Barn legger puslespill i løpet av samtalen. Kan brukes i sekvens 1 for å hjelpe barnet med å begynne og snakke (Langballe & Davik, 2017).
Plastelina	Barnet leker med plastelina i løpet av samtalen. Avhører kan simultant også leke med plastelina.

Inter-rater reliabilitet. Prosjektleder (MSJ) og forsker I (HBH) tilknyttet prosjektet etablerte en interrater reliabilitet på et utvalg av de transkriberte avhørene til de nådde 90% enighet om de ulike kodingsprosedyrene (spørsmålstyper og respons fra barna). For å forsikre at det ble holdt en adekvat interrater-reliabilitet i løpet av kodingsprosessen, ble 35 tilfeldig valgte avhør kodet av begge kodere. Det ble her kalkulert en høy grad av interrater reliabilitet mellom de to (Cohen's Kappa, =.90 og .89). De resterende intervjuene ble kodet av HBH. Kodede data (statistikk), angitt i et forhåndsdefinert kodeskjema, ble sendt til studentene (MSH og ICBJ) som har forfattet denne hovedoppgaven, hvorpå kodede data ble plottet i SPSS og gjort til gjenstand for statistiske analyser. For å forsikre at dataen ble plottet inn likt, plottet begge studentene inn det første avhøret i SPSS. Det ble gjort en sammenligning av datasettene, hvor det ikke ble funnet noen forskjell mellom MSH og ICBJ sin innplotting. Prosjektleder (MJS) gjennomgikk datasettet og gjennomførte kontroll av plottede data før analysene ble gjennomført i tråd med de oppsatte hypotesene. SPSS versjon 25 ble brukt i analysearbeidet. Det ble benyttet deskriptive frekvensanalyser av datasettet for å belyse studiens hypoteser.

Resultater

En gjennomgang av andelen avhør hvor VH ble anvendt, viste at VH ble benyttet minst en gang i løpet av avhøret i 45 av 50 avhør (90%). Tabell 3 viser en oversikt over hvilke *type* VH som ble anvendt i de 50 undersøkte avhørene. Som det fremgår i tabell 4 ble ansiktskort anvendt i flest avhør, etterfulgt av tegnemateriell, puslespill, fotografi, kroppsdiagram, plastelina, bamse/leker og bildebøker. Tabell 4 viser videre en oversikt over *antall* ulike VH som ble brukt innad i de 50 undersøkte avhørene. Som tabellen viser, var det vanligst å anvende to ulike VH i avhørsforløpet (40%). Nær ¼ (24.4%) av avhørene anvendte fire eller flere (opptil 7) ulike VH i et og samme avhør. Gjennomsnittlig ble det anvendt 2.6 ulike VH (SD=1.55) i hvert enkelt avhør.

Tabell 3.
Oversikt over bruk av visuelle hjelpemidler N=50

	Antall (n)	Prosentandel (%)
Ansiktskort	36	80%*
Tegnemateriell	32	71.1%*
Puslespill	12	26.7%*
Fotografi	8	17.8%*
Kroppsdigram	7	15.5%*
Plastelina	5	11.1%*
Bamse/leker	3	6.4%*
Bildebøker	1	2.2%*

Note. *Prosent regnet ut fra totalt antall avhør som tok i bruk VH (n=45).

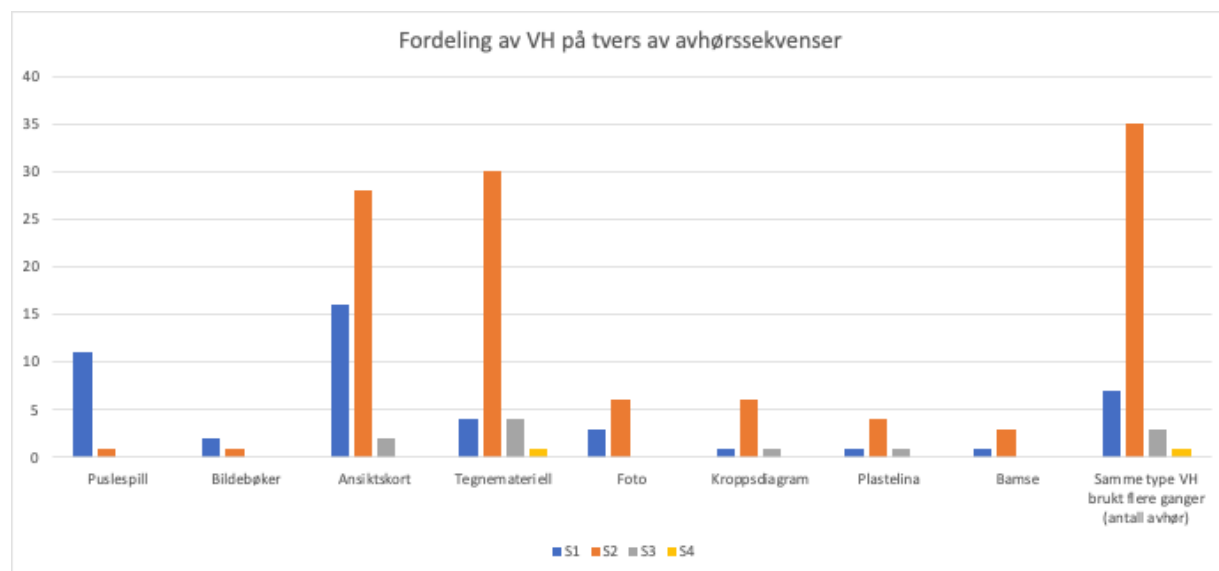
Tabell 4.
Oversikt over bruk av antall ulike VH N=50

	Antall (n)	Prosentandel (%)
En type	4	8.9%*
To ulike	18	40%*
Tre ulike	12	26.7%*
Fire ulike	6	13.3%*
Fem ulike	2	4.4%*
Seks ulike	2	4.4%*
Syv ulike	1	2.2%*

Note. *Prosent regnet ut fra totalt antall avhør som tok i bruk VH (n=45).

Figur 2 viser en oversikt over når de ulike VH ble anvendt i avhørsforløpet, fordelt på de ulike avhørssekvensene. Det ble anvendt VH i totalt 2108 turns, fordelt på de 50 analyserte avhørene, hvorav det i sekvens 1 ble anvendt i 682 turns, i sekvens 2 anvendt i 1417 turns, og i sekvens 3 anvendt i 9 turns. Som det fremgår av figur 2, ble alle typer VH, med unntak av puslespill og bildebøker, hyppigst anvendt i avhørenes sekvens 2. I avhør hvor VH ble anvendt, ble det i 42 (93.3%) avhør brukt ett eller flere VH i løpet av sekvens 2. Videre viser figur 2 at VH i mindre grad brukes i første, tredje og fjerde sekvens, hvor kun en avhører anvender et hjelpemiddel i sekvens 4 (tegnemateriell). I sekvens 1 ble ansiktskort

anvendt i 16 avhør, puslespill i 11, tegnemateriell i 4, fotografi 3, bildebøker 2, hvor kroppsdiagram, plastelina og bamse/leke hver ble anvendt 1 gang. I andre sekvens ble tegnemateriell anvendt i 30 avhør, aniktskort i 28, fotografi 6, kroppsdiagram 6, plastelina 4, bamse/leke 3, puslespill og bildebøker ble begge anvendt 1 gang.

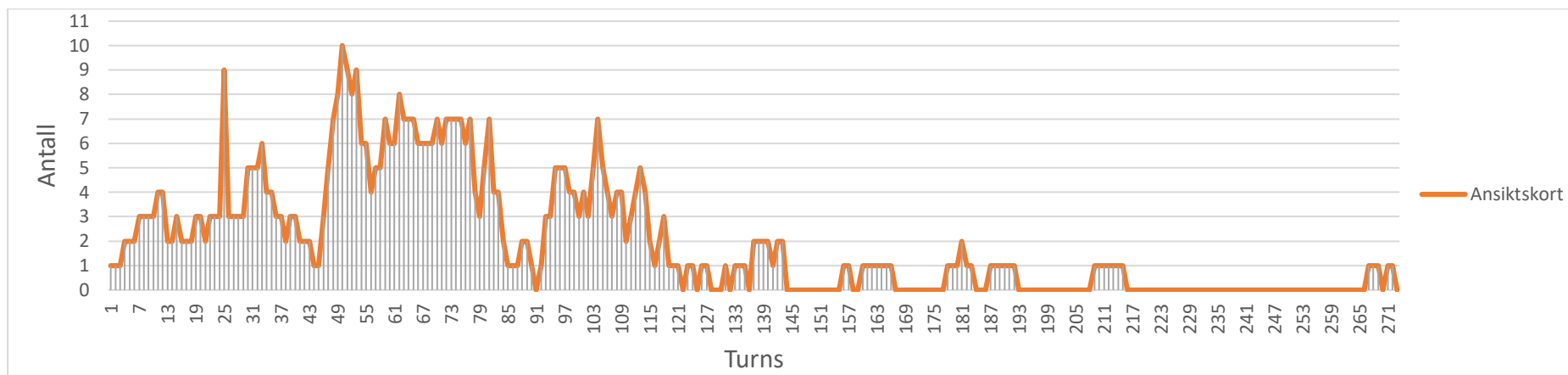

Figur 2. Fordeling av VH på tvers av avhørssekvenser

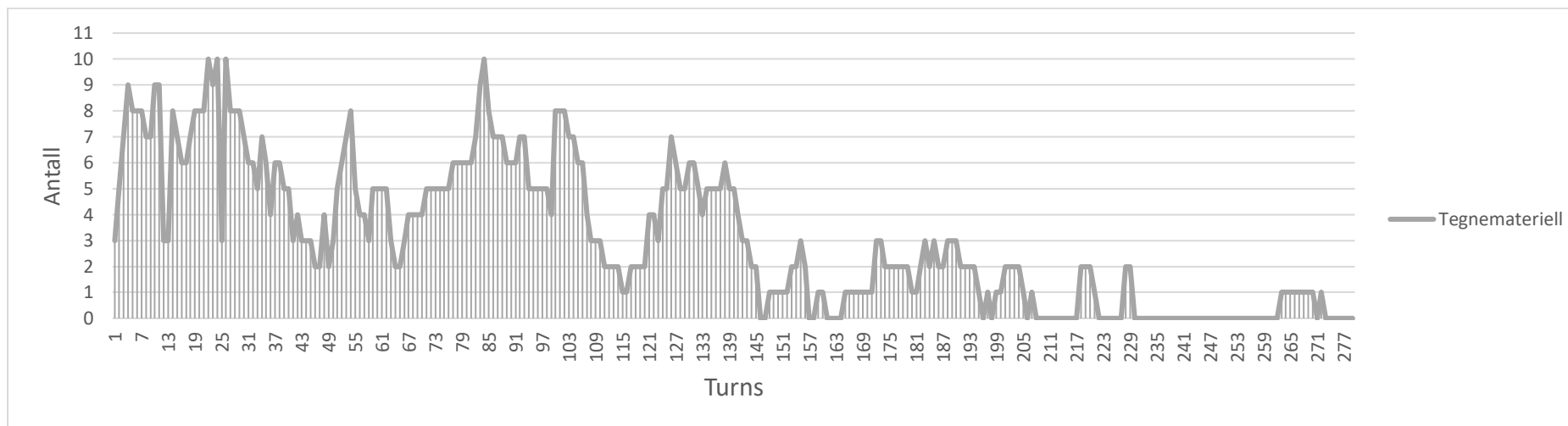
Totalt antall *turns* (bestående av intervjuerspørsmål og responser fra barnet) sammenlagt for de 50 analyserte avhørene var 5631. Gjennomsnittlig antall *turns* pr avhør var 112 (range: 73-350). Figur 3 viser en oversikt over hvor i avhørsforløpet (angitt etter antall *turns*) ulike typer VH ble introdusert/anvendt, henholdsvis ansiktskort (figur 3a), tegnemateriell (figur 3b), puslespill (figur 3c), kroppsdiagram (figur 3d), plastelina (figur 3e), fotografi (figur 3f), bamser/leker (figur 3g) og bildebøker (figur 3h).

Figur 3. Frekvens i bruk av VH

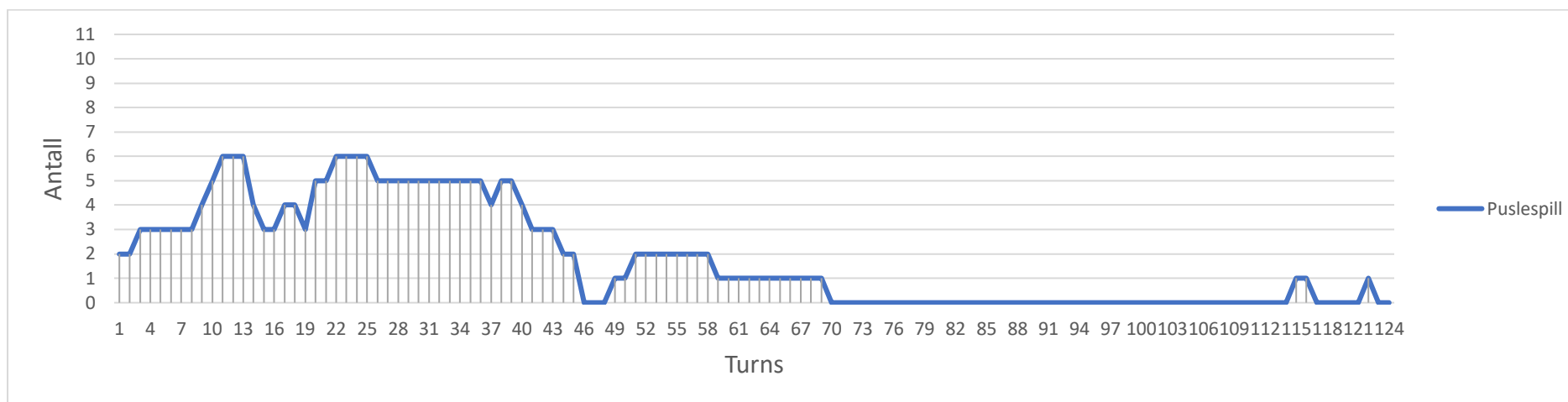
Figur 3a. Ansiktskort

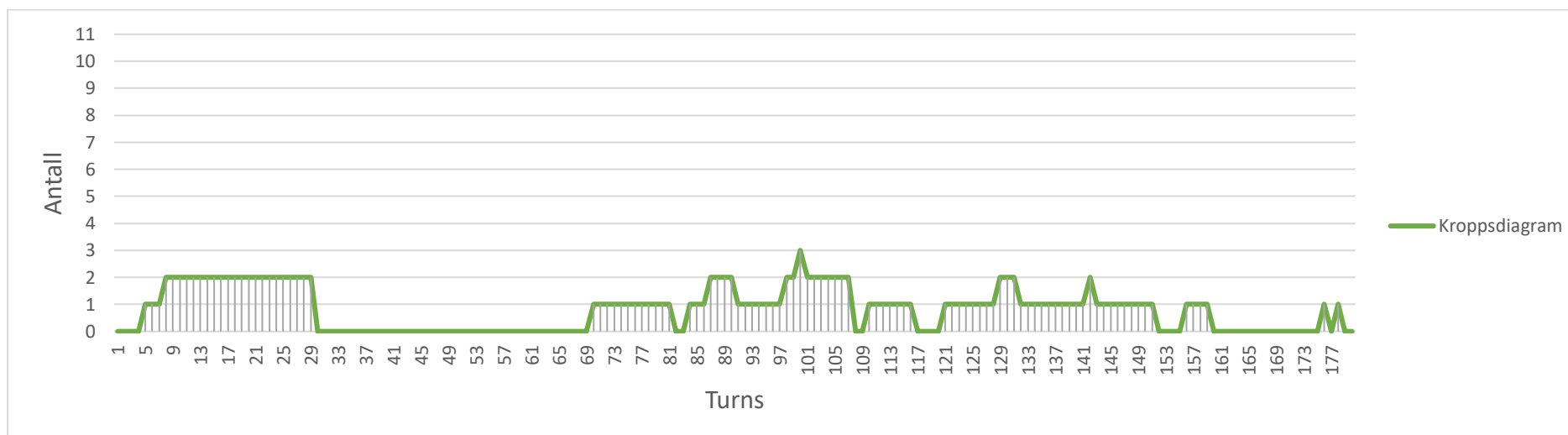
Figur 3b. Tegnemateriell

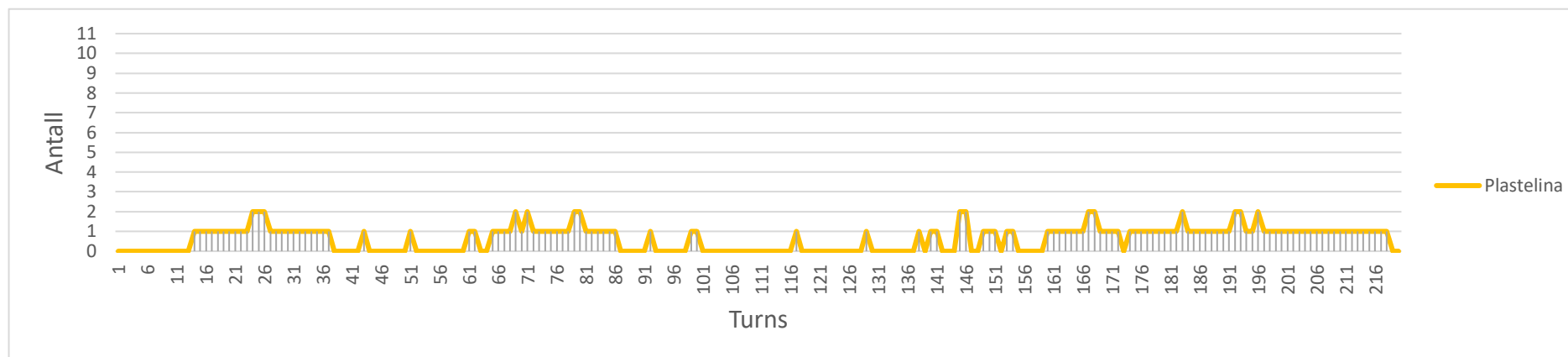
Figur 3c. Puslespill

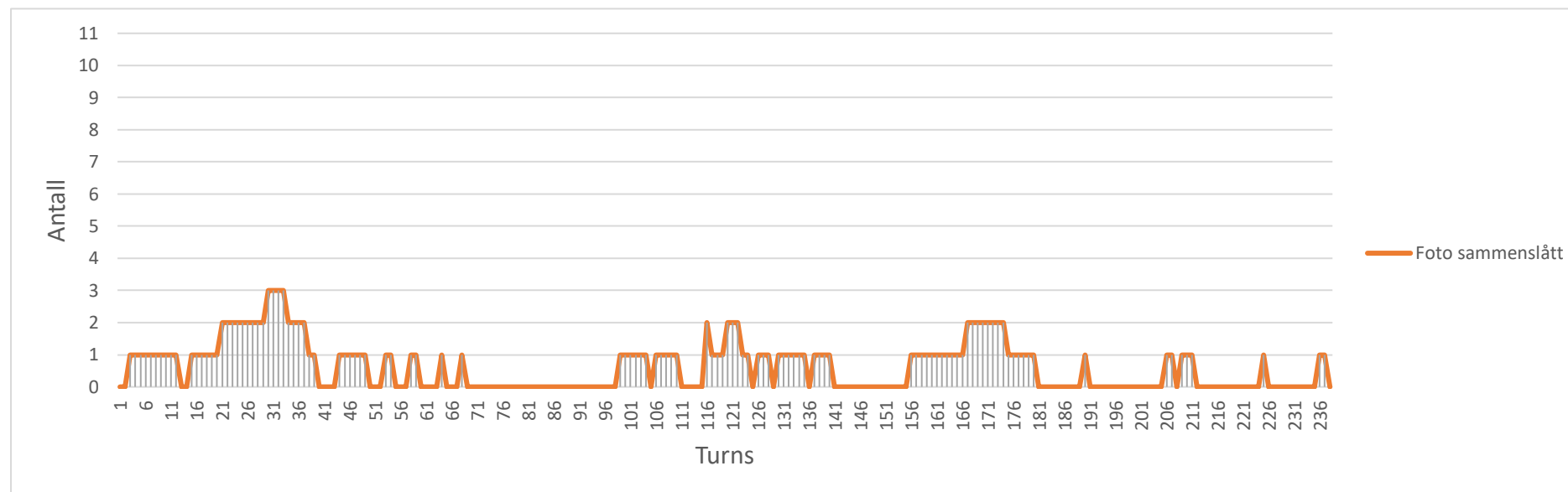
Figur 3d. Kroppsdiagram

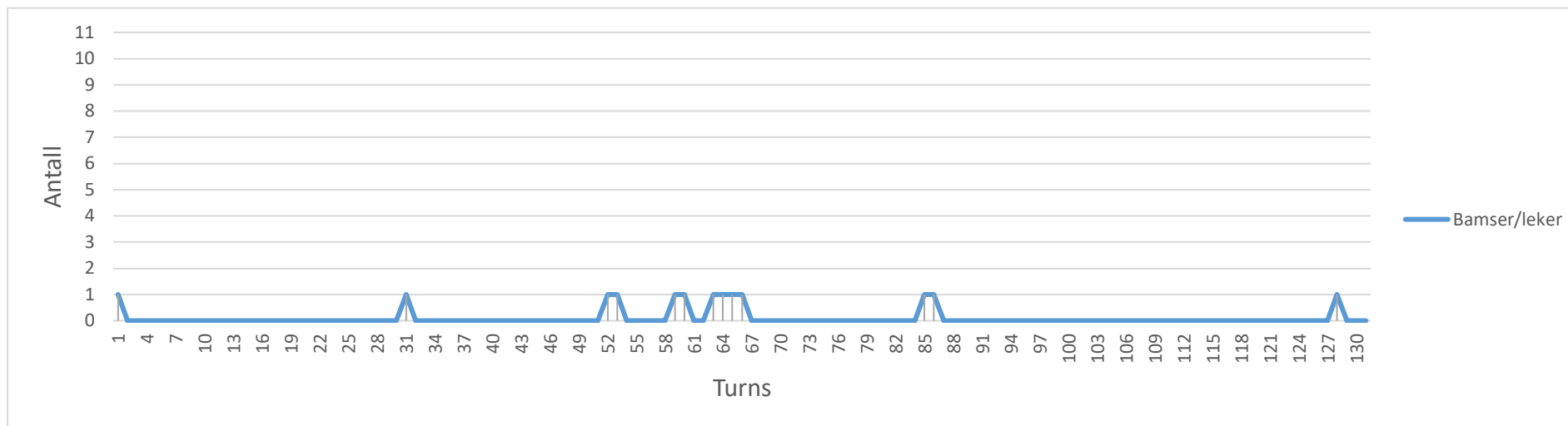
Figur 3e. Plastelina

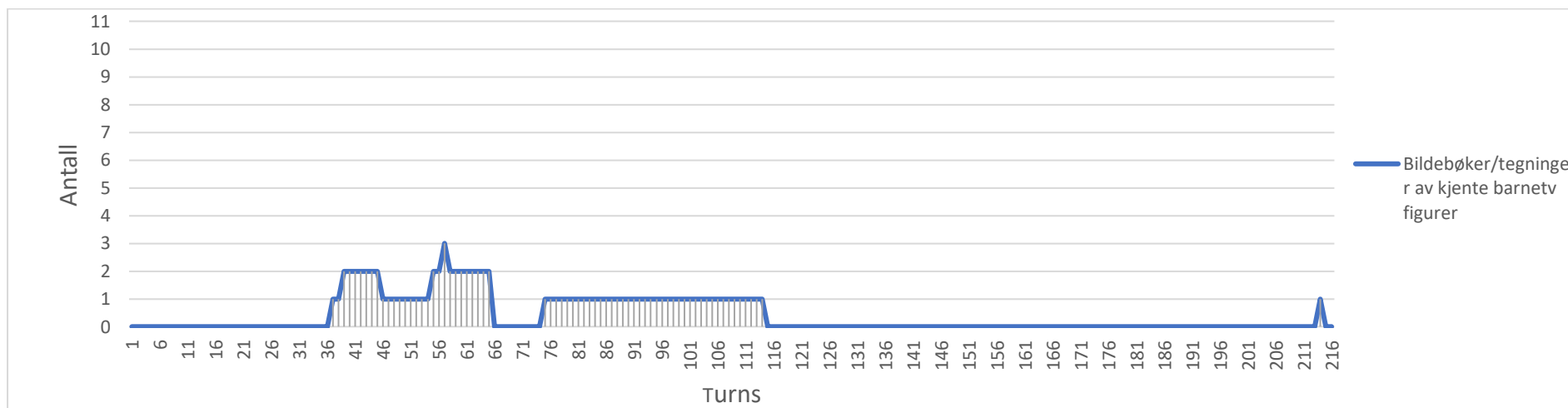
Figur 3f. Fotografi

Figur 3g. Bamser/leker

Figur 3h. Bildebøker

Spørsmålstyper brukt i avhørene

Videre ble avhørers bruk av ulike spørsmålstyper i avhørene undersøkt. Totalt ble det stilt 5631 intervjuerspørsmål fordelt på de 50 analyserte avhørene ($M=111$ spørsmål). Tabell 5 viser en oversikt over antall og proporsjoner, intervjuerspørsmål for hele avhørsforløpet, samt deler i avhørene hvor VH ble anvendt og deler av avhørene hvor VH ikke ble anvendt. Proporsjoner ble regnet ut fra totalt antall turns med VH ($n=1289$), totalt antall turns uten VH ($n=4342$) og totalt antall turns på hele utvalget ($n=5631$),

Gjennom hele avhørsforløpet ble det i de 50 avhørene stilt flest direkte spørsmål (42.9%) og lukkede spørsmål (ja/nei spørsmål og spørsmål med tvungne valg) (41.1%), etterfulgt av suggestive spørsmål (13.5%). Åpne/fokuserte spørsmål utgjorde den minste andelen av intervjuer spørsmål stil i avhørene (2.6%). Prosentene angir gjennomsnittet for samtlige 50 avhør. 19 (38%) avhør ble det ikke stilt noen åpne eller fokuserte spørsmål. I de 31 (62%) resterende avhørene hvor åpne og fokuserte spørsmål ble stilt i løpet av avhørsforløpet, varierte antall åpne/fokuserte spørsmål fra 1 - 11.

I underkant av $\frac{1}{4}$ (23%) av intervjuerspørsmålene ble stilt i sammenheng med bruk av VH i løpet av avhørsforløpet, med en svært høy andel direkte spørsmål (54%) og lukkede spørsmål (ja/nei spørsmål og spørsmål med tvungne valg) (36.1%), og en lav andel åpne/fokuserte spørsmål (1.5%) og suggestive spørsmål (6.3%), sammenlignet med deler av avhøret hvor VH ikke ble anvendt. Gjennomsnittlig ble det stilt 28 intervjuerspørsmål i sammenheng med bruk av VH, fordelt på de 45 avhørene hvor VH ble benyttet.

Av de 20 åpne eller fokuserte spørsmålene som ble stilt sammen med VH på tvers av alle avhør, er kun 2 av disse åpne spørsmål. Dette tilsvarer 0.15% av alle spørsmål stilt sammen med VH i hele utvalget. De 20 åpne/fokuserte spørsmålene er fordelt på 13 ulike avhør. De 20 åpne/fokuserte spørsmålene fordeler seg ulikt i avhørsforløpene (fra turn 13 til turn 171). I 5 av avhørene ble åpne/fokuserte spørsmål med VH stilt etter turn 100. Av disse

ble 9 av de åpne/fokuserte spørsmålene stilt i sammenheng med tegnemateriell, 5 med bruken av plastelina, 2 sammen med bildebøker, 2 sammen med ansiktskort og 1 sammen med fotografi. Av de to åpne spørsmålene som ble stilt sammen med VH (se ovenfor) (henholdsvis bildebøker og plastelina), ble ett av disse stilt i sekvens 1, og ett i sekvens 3. Ingen åpne spørsmål ble stilt sammen med VH i sekvens 2.

Tabell 5.

Antall og proporsjoner av intervjuer spørsmål stilt i avhørene fordelt på deler av avhøret generelt, med VH og uten VH

Intervjuer Spørsmål	Hele utvalget		Med VH		Uten VH	
	antall	%	antall	%	antall	%
Total	5631	100%	1289	23%***	4342	77%***
Direkte spørsmål	2414	42.9%	722	56.0%*	1692	40.0%**
Ja/Nei spørsmål	2087	37.1%	419	32.5%*	1668	38.4%**
Suggestive spørsmål	759	13.5%	81	6.3%*	678	15.6%**
Tvungne valg	226	4.0%	47	3.6%*	179	4.1%**
Åpne spørsmål	145	2.6%	20	1.5%*	125	2.9%**

Note. Det summeres ikke sammen til 100% grunnet avrunding av desimaler. *Prosent regnet ut fra totalt antall turns med VH (1289). **Prosent regnet ut fra totalt antall turns uten VH (4342). ***Prosent regnet ut fra totalt antall turns (5631).

Responser fra barna

Totalt ble det gitt 8402 responser fra barna, fordelt på 50 avhør ($M=168$).

Hovedandelen av responsene fra barna var produktive responser (77.8%, 6539), hvorav resterende (22.2%, 1863) responser fra barna var ikke-produktive. Se tabell 6 og 7 for fordeling av produktive og ikke-produktive responser, både generelt i avhørene, samt i deler av avhørene hvor VH er blitt anvendt sammenliknet med ikke anvendt.

Tabell 6.

Barnas produktive responser på tvers av alle turns, samt turns med og uten VH

	Hele utvalget		Med VH		Uten VH	
	n	%	n	%	n	%
Totalt antall responser	8402	100%	1870	22.3%	6528	77.6%
Produktive responser	6539	77.8%	1462	78.2%**	5077	77.8%**
Verbal bekreftelse med utfyllende info	3700	56.6%*	959	65.6%*	2742	54.0%*
Verbal bekreftelse	1685	25.8%*	368	25.2%*	1317	25.8%*
Non-verbal bekreftelse	423	6.5%*	43	2.9%*	380	7.5%*
Verbal avkreftelse	396	6.1%*	45	3.1%*	351	6.9%*
Verbal avkreftelse etterfulgt av avkreftende info	217	3.3%*	35	2.4%*	182	3.6%*
Non-verbal avkreftelse	104	1.6%*	12	<1%*	92	1.8%*
Endrer tidligere svar og gir utfyllende info	7	0.1%*	1	<1%*	6	<1%*
Endrer tidligere svar, uten å oppgi utfyllende info	5	<0.1%*	-	-	5	<1%*
Fastholder tidligere svar, uten å oppgi utfyllende info	2	<0.1%*	-	-	2	<1%*

Note. Det summeres ikke sammen til 100% grunnet avrunding av desimaler. *Prosent regnet ut av totalt antall produktive responser på tvers av alle turns, hele utvalget (n=6539), med VH (n=1462) og uten VH (n=5077). **Prosent regnet ut av totalt responser i utvalget med VH (n=1870) og uten VH (n=6528).

Tabell 7.

Barnas ikke-produktive responser på tvers av turns, samt turns med og uten VH

	Hele utvalget		Med VH		Uten VH	
	n	%	n	%	n	%
Totalt antall responser	8402	100%	1870	22.3%	6528	77.6%
Ikke-produktive responser	1863	22.2%	417	22.3%**	1451	22.2%**
Avledning	907	48.7%*	279	66.9%*	633	43.6%*
Motstand	495	26.6%*	62	14.9%*	433	29.8%*
Gjentar tidligere svar/respons	213	11.4%*	36	8.6%*	177	12.2%*
Gir uttrykk for at hen ikke forstår spørsmålet	128	6.9%*	24	5.8%*	104	7.2%*
Stilhet	69	3.7%*	7	1.7%*	62	4.3%*
Korrigerer	51	2.7%*	9	2.2%*	41	2.8%*

Note. Det summeres ikke sammen til 100% grunnet avrunding av desimaler. *Prosent regnet ut av totalt ikke-produktive responser på tvers av alle turns (n=1863), med VH (n=417) og uten VH (n=1451). **Prosent regnet ut av totalt responser i utvalget med VH (n=1870) og uten VH (n=6528).

Responser fra barna i avhør hvor VH ble anvendt

Åpne og fokuserte spørsmål. Av de to åpne spørsmålene som ble stilt med VH, ble et spørsmål stilt sammen med bruk av bildebok i sekvens 1 (turn 94, barnets alder 54 mnd.). Barnet svarte verbalt bekreftende med utfyllende informasjon. Det er her verdt å nevne at det også ble stilt et direkte spørsmål sammen med det åpne spørsmålet.

Det andre åpne spørsmålet ble stilt sammen med bruk av plastelina (turn 166, barnets alder 67 mnd). Barnet svarte ikke produktivt, med en avledning/*off topic* respons.

Videre ble det undersøkt hvilke type responser barn kom med som svar på fokuserte spørsmål sammen med VH. Av 18 fokuserte spørsmål sammen med VH, svarte barna produktivt med utfyllende informasjon på 10 (55.5%) av disse. Videre var 8 (44.4%) av responsene ikke produktive, hvorav 6 var *off topic* responser, 1 motstand fra barnet og 1 gjentatt respons. I ett av avhørene hvor VH (tegnemateriell) ble anvendt sammen med et fokusert spørsmål, responderte barnet med å avdekke SO/vold i overenstemmelse med siktelsen. I dette konkrete avhøret ble det imidlertid stilt et suggestivt spørsmål, sammen med det fokuserte spørsmålet i samme turn.

Suggestive spørsmål med VH. Tabell 8 viser en oversikt over andelen av produktive og ikke-produktive (samt fasiliterende) responser fra barnet når avhører stilte suggestive spørsmål samtidig som VH ble brukt. Totalt ble det stilt 79 suggestive spørsmål, sammen med bruk av VH fordelt på de 50 analyserte avhørene. Som tabell 8 viser, tenderer barn som ble stilt suggestive spørsmål på tvers av de ulike VH å svare produktivt (54.4%).

Tabell 8.

Barnas responser til suggestive spørsmål stilt av avhører ved bruk av VH

VH	Total n	Turn range	Sekvens range	Barnas responser		
				Ikke produktive	Produktive	Fasiliterende
Alle VH	79	12-290	1-3	30 (38%)	43 (54.4%)	6 (7.6%)
Tegnemateriell	30	24-176	1-3	11 (36.7%)	13 (43.3%)	6 (20%)
Ansiktskort	16	47-190	1-3	6 (37.5%)	10 (62.5%)	-
Plastelina	9	37-211	2-3	7 (77.8%)	2 (22.2%)	-
Kroppsdigram	8	85-290	1-2	1 (12.5%)	7 (87.5%)	-
Bildebøker	7	32-214	1	2 (28.6%)	5 (71.4%)	-
Fotografi	6	27-151	1-3	1 (16.7%)	5 (83.3%)	-
Bamse/Leke	2	31-228	2	1 (50%)	1 (50%)	-
Puslespill	1	12	1	1 (100%)	-	-

Note. Prosent regnet ut fra total n. Grunnet lav n (1) på puslespill viser det 100% på svarrespons på barna.

Diskusjon

Denne studien har hatt som formål å kartlegge hvor ofte og hvordan kommunikasjonsfremmende hjelpemidler blir anvendt i et utvalg av 50 SI av førskolebarn. Oppgaven har videre undersøkt om anvendelsen av VH i avhør av førskolebarn i Norge samsvarer med beskrivelser av SI-modellen slik det fremkommer i Langballe og Davik (2017), og undersøkt spørsmålstyper stilt med og uten VH.

Hyppig bruk av hjelpemidler

Funnene som viste at minst ett kommunikasjonsfremmende hjelpemiddel ble tatt i bruk i løpet av avhørsforløpet i 90% av de undersøkte avhørene, bekreftet første hypotese om at VH blir anvendt i stor grad i SI av førskolebarn. Disse funnene er sammenfallende med en nylig publisert feltstudie på avhør av førskolebarn ($N=201$), hvor det fremkom at ett eller flere intervju spørsmål ble stilt sammen med introduksjonen av VH i 91% av avhørene (Baugerud et al., 2020). En tilsvarende feltstudie fra New Zealand, som kartla bruk av VH i avhør av skolebarn i aldersgruppen 6-16 år ($N=98$), rapporterte en lavere andel avhør hvor

VH ble anvendt (62%) (Wolfman et al., 2018). Den lavere tendensen for bruk av VH rapportert av Wolfman et al. (2018), sammenliknet med våre funn og Baugerud et al. (2020), kan imidlertid være knyttet til at studiene inkluderte barn i ulike aldersgrupper, henholdsvis førskolebarn og skolebarn. Sammenliknet med barn i skolealder har førskolebarn flere begrensninger knyttet til språkutvikling, hukommelse og oppmerksomhet (Christianson et al., 1998; T. Patterson & Hayne, 2011; Schneider & Pressley, 2013). Da VH har som formål å øke kommunikasjonen med førskolebarn (J. Anderson et al., 2009; Butler et al., 1995; Salmon et al., 2012), kan tilbøyeligheten til å bruke VH tenkes å være større i avhør av yngre barn hvor behovet for å bruke kommunikasjonsfremmende hjelpemidler vurderes å være større sammenliknet med eldre barn og voksne. Videre har avhører en viktig oppgave, å gjøre barnet så trygg og komfortabelt som mulig i avhøret (Langballe & Davik, 2017), hvor førskolebarn kan ha et behov for mer sosial støtte og flere tilretteleggelser enn eldre barn. Den utstrakte bruken av VH hos førskolebarn kan knyttes til studier som indikerer at det er lettere for førskolebarn å fortelle om vanskelige erfaringer, og gjør kontakten mellom avhører og barnet bedre, dersom VH (f.eks., tegnemateriell) blir benyttet (J. Anderson et al., 2009; Butler et al., 1995; Gross & Hayne, 1998; Salmon et al., 2012). Slik det fremkommer i Langballe og Davik (2017) tilrettelegger SI for mer bruk av VH enn i avhørsmetoden DCM for skolebarn. Da det per i dag ikke foreligger noen norske feltstudier som kartlegger bruk av VH i avhør av skolebarn, kan vi dog ikke konkludere med at bruken av VH er hyppigere i avhør av førskolebarn sammenliknet med skolebarn i Norge.

Med tanke på hvilke typer VH som blir anvendt i norske avhør av førskolebarn, basert på de 50 undersøkte avhørene, viste våre funn at ansiktskort (80%, n=36) og tegnemateriell (71%, n=32) var de to typene VH som ble anvendt hyppigst i de 45 avhørene hvor VH ble tatt i bruk, etterfulgt av puslespill (26%, n=12), fotografier (17%, n=8), kroppsdiagram (15%, n=7), plastelina (11%, n=5), bamses/leker (6%, n=3) og bildebøker (2%, n=1).

Funnene viste videre at ansiktskort var det hyppigst anvendte VH i denne studien. Det foreligger per i dag ingen empiriske nasjonale eller internasjonale studier som undersøker hvilken effekt ansiktskort har på førskolebarns evne til å forklare seg i avhør. Bruk av ansiktskort blir ikke eksplisitt nevnt i Langballe og Davik (2017) sitt publiserte materiale som omtaler SI. Imidlertid finnes det klinisk litteratur som beskriver bruk av ansikt- og følelseskort tilknyttet TF-CBT (Briggs et al., 2011; Suveg et al., 2007). Ansiktskort vil i denne sammenheng ha som formål å fasilitere barnet i å uttrykke følelser knyttet til en traumatisk hendelse, som videre er tenkt å øke barnets evne til å male et eget bilde av hendelsen som inkorporerer barnets følelser (Suveg et al., 2007), hvor også klinikerer får mulighet til å bedre forstå barnets perspektiv av hendelsen (Suveg et al., 2007). I en avhørssetting kan ansiktskort ha en tilsvarende funksjon som beskrevet i den kliniske litteraturen. En mulig risiko ved bruk av ansiktskort kan dog være en økning i feiltolkninger av barnets følelsesuttrykk knyttet til den aktuelle hendelsen. Dersom avhører feiltolker barnets atferd eller følelsesuttrykk kan dette videre lede til ukorrekte slutninger, som kan medføre at avhører etterspør utdyping av den allerede feilaktig fortolkede informasjonen. Dette kan igjen øke faren for en ledende eller misledende avhørsstil. En vesentlig forskjell mellom avhør og klinisk praksis er at det primære formålet med et avhør er å få frem nøyaktig informasjon om hvorvidt en kriminell handling har funnet sted eller ikke. Avhør utgjør et ledd i politiets etterforskning og skiller seg derfor vesentlig fra formålet med kliniske samtaler med barn, hvor formålet er knyttet til kartlegging og behandlingstiltak. Da det per i dag er manglende empirisk forskning knyttet til bruk av ansikt- og følelseskort i avhør av førskolebarn, eksisterer det ikke grunnlag for å si noe om hvorvidt et slikt hjelpemiddel har en kommunikasjonsfremmende effekt. Det er heller ikke grunnlag for å si noe om hvorvidt informasjon som kommer frem ved hjelp av ansiktskort er pålitelig eller ikke.

I den foreliggende studien viste resultatene hyppig bruk av tegnemateriell som VH (71%). Bruk av tegnemateriell i avhør av førskolebarn er ikke undersøkt av andre feltstudier. På en annen side indikerer flere laboratoriestudier økt rapportering av korrekt informasjon fra førskolebarn som får mulighet til å tegne den aktuelle hendelsen, eller tegne samtidig som de forteller (Barlow et al., 2010; Bruck, Melnyk, et al., 2000; Butler et al., 1995; Gross & Hayne, 1998; MacLeod et al., 2013; T. Patterson & Hayne, 2011; Salmon et al., 2003; Wesson & Salmon, 2001; Woolford et al., 2015). Eksempelvis, i en studie av MacLeod et al. (2013) ble 5-6 åringer og 11-12 åringer ($N=60$) bedt om å huske tidligere hendelser som gjorde dem glade, sinte, stolte eller bekymret. Halvparten av barna ble bedt om å tegne og fortelle samtidig ("tegn og fortell"), og den andre halvparten ble bedt om å fortelle uten å bruke tegning. Betingelsen "tegn og fortell" ga klart mer relevant informasjon, uavhengig av barnets alder. Flere andre studier, med like eksperimentelle betingelser, finner tilsvarende funn (Gross & Hayne, 1998; T. Patterson & Hayne, 2011; Salmon et al., 2003; Wesson & Salmon, 2001). Andre studier har sett på "event drawing", der barn etter fri gjenkalling tegner den aktuelle hendelsen i fem til ti minutter, og i etterkant blir spurt flere spørsmål (Katz & Hamama, 2013; Katz & Hershkowitz, 2010; Salmon et al., 2012). Katz og Hershkowitz (2010) og Katz og Hamama (2013) rapporterte at barn fremla stor andel ny informasjon etter denne betingelsen (over 50%).

Andre studier har imidlertid ikke klart å replikere samme effekt ved "event drawing" og "tegn og fortell". Eksempelvis fant Salmon et al. (2012) at "event drawing" ikke fasiliterte mengden informasjon 5-7 åringer ($N=27$) rapporterte sammenlignet med *best practice* verbale intervju. Otgaar et al. (2016) fant videre at barn ($N=81$, 6/7 og 11/12 år) rapporterte mer feilinformasjon i betingelsen "tegn og fortell" sammenlignet med barn i en ren verbal betingelse. Tilsvarende funn ble også rapportert i et laboratoriestudie av MacLeod et al. (2016), hvor barn ($N=74$, 5-6 år) som ble gitt tegnemateriell uten videre instruksjoner

rapporterte mer feilinformasjon. Med dette eksisterer det ikke en klar konsensus rundt hjelpemiddelets faktiske effekt på førskolebarns evne til å rapportere fullstendig, detaljert og pålitelig informasjon i avhør. Videre foreligger det få feltstudier som ser på bruken av tegnemateriell i avhør av førskolebarn. Feltstudiene som er tilgjengelige viser hovedsakelig en økt rapportering ved “event drawing” med barn fra 4-14 år (Katz & Hamama, 2013; Katz & Hershkowitz, 2010). Likhetstrekk mellom disse studiene var at alle avhør ble gjennomført i henhold til NICHD-protokollen, hvor avhørere fikk retningslinjer for bruk av tegnemateriell. Vårt studie kontrollerte ikke for hvordan avhørere har anvendt tegnemateriell spesifikt. Da det i Langballe og Davik (2017) ikke fremkommer informasjon om *hvordan* tegnemateriell skal brukes, er det rimelig å anta at avhørere i vårt utvalg ikke anvender tegnemateriell likt som felt- og laboratoriestudiene ovenfor, eller innad i vårt utvalg. For å overføre de positive funnene fra laboratoriestudier (som økt pålitelig informasjon og detaljer) til avhør, må det foreligge retningslinjer på hvordan avhørere skal bruke hjelpemiddelet. Her er det behov for videre forskning som undersøker faktiske teknikker anvendt i avhør, samt om disse gjenspeiler forskningsbaserte anbefalinger. Det er verdt å merke seg at laboratoriestudier har begrenset økologisk validitet, hvor funnene kan være vanskelige å overføre til faktisk praksis. Eksempelvis blir barna i flertallet av de nevnte studiene spurt om å gjenfortelle en nøytral hendelse, hvor barn i reelle avhør blir spurt om emosjonelle og traumatiske minner. Ettersom det å bli utsatt for SO og vold kan medføre skadevirkninger som økt uro og redsel, svekket hukommelse, og vansker med oppmerksomhet og konsentrasjon (Green, 1993; Greenhoot et al., 2008; Koverola et al., 1993), er dette faktorer slike studier ikke kontrollerer for, men som kan tenkes å påvirke effekten til tegnemateriell i avhør.

Resultatene våre viste videre at kroppsdiagram blir anvendt i norske SI av førskolebarn (15%). Dette er noe mindre enn feltstudien til Wolfman et al. (2018) hvor det ble rapportert at kroppsdiagram ble anvendt i 21% av avhørene i et utvalg av skolebarn. Det

finnes per i dag ingen andre feltstudier som har kartlagt hvor ofte kroppsdiagram blir brukt i avhør av førskolebarn. Da det er knyttet mye kontrovers til bruken av kroppsdiagram i avhør, da spesielt i avhør av førskolebarn, hvor flere forskere er sterkt kritiske til bruken av dette hjelpemiddelet (f.eks., Brown et al., 2007; Poole & Dickinson, 2011), er 15% likevel bemerkelsesverdig mye. Eksempelvis fraråder National Children's Advocacy Center (2015) å anvende kroppsdiagram i avhør av barn. I henhold til Korkman et al. (2017) har Finland også gått helt vekk fra å bruke kroppsdiagram i avhør. På bakgrunn av dette ville man kunne anta en noe større forsiktighet rundt bruken av kroppsdiagram i avhør av førskolebarn i Norge enn funnet i denne studien. På den annen side fremholder flere forskere at kroppsdiagram er et nyttig verktøy for å innhente spesifikk informasjon om beføling og kroppslig kontakt fra barnet, når det anvendes på en ikke-suggestibel måte og etter retningslinjer (J. Anderson et al., 2009; J. Anderson et al., 2010; Kendrick, 2013; Russell, 2008). Med flere andre hjelpemidler som viser like positive resultater, uten tilknyttet kontrovers i samme grad (f.eks., Katz & Hershkowitz, 2010), vet vi lite om hvorfor avhørere velger å benytte nettopp dette hjelpemiddelet. Etersom det fremdeles er nødvendig med ytterligere forskning på effekten, og farene, ved bruken av andre hjelpemidler, er det forståelig at det kan være vanskelig å vite hvilket VH det er best å benytte i det enkelte avhør, da det er fordeler og ulemper ved alle. På bakgrunn av nevnt forskning, burde norske modeller for avhør av førskolebarn revurdere bruken av kroppsdiagram.

Resultatene fra denne studien viste at VH som puslespill, fotografi, plastelina, bildebøker og bamser/leker blir tatt i bruk i avhør av førskolebarn i Norge. Det finnes her, likt som ved mange av VH nevnt ovenfor, ingen andre feltstudier som har undersøkt hvor ofte slike hjelpemidler blir anvendt i avhør av førskolebarn. Puslespill og bildebøker blir eksplisitt nevnt i Langballe og Davik (2017) sin beskrivelsen av SI-modellen som to typer VH avhørere kan ta i bruk for å få barnet til å snakke i første fase av avhøret. Hvorfor disse VH

som eksplisitt nevnes i Langballe og Davik (2017), benyttes sjeldnere enn VH som ikke blir nevnt (eksempelvis ansiktskort og kroppsdiagram), er noe denne studien ikke kan belyse.

Bamser og leker ble anvendt i 3% av avhørene i utvalget. Bruk av bamser og leker blir ikke direkte nevnt i det som finnes av publisert materiale om bruk av VH i SI. Ulike former for fremlegging av fotografi i løpet av avhørsforløpet, ble gjennomført i 8 avhør, hvorav foto av barnets hus (n=5) og barnehagen (n=3) var de vanligste. Bruk av fotografi av barnets hjem eller familie blir eksplisitt omtalt som et hjelpemiddel som kan brukes i andre sekvens i SI (Langballe & Davik, 2017). Ettersom førskolebarn i større grad er avhengige av eksterne cues for å gjenhente relevant informasjon fra minnet enn eldre barn og voksne (Peterson, 2002), kan fotografi av stedet hvor det angivelige overgrep skal ha funnet sted tenkes å hjelpe barnet til å forstå konteksten rundt samtalens tematikk i avhøret. Selv om det nevnes at fotografi kan anvendes i SI (Langballe & Davik, 2017), finnes det ikke noe i norske beskrivelser av modellen som skiller bruk av fotografier i avhør av førskolebarn fra andre VH, sett vekk fra forfatterens understrekelse av at fotografi skal bli introdusert med åpne spørsmål. Ettersom forskning viser at det blir lettere å gjenhente informasjon fra minnet om et hjelpemiddel (f.eks., fotografi) ligner på cues som var tilstede i den faktiske hendelsen da minnet ble lagret (Tulving, 1983; Tulving & Thomson, 1973), kan det tenkes at fotografi i så måte i større grad tilbyr slike cues enn andre hjelpemidler (f.eks kroppsdiagram). Dette kan være med på å understreke viktigheten av å undersøke det enkelte VHs effekt på førskolebarns evne til å gjenhente relevant informasjon i avhør.

Da bruken av VH viker å være såpass utstrakt som funnet i vår studie, og hvor kun 4 av de 8 VH funnet benyttet i denne studien nevnes eksplisitt i Langballe og Davik (2017) sin beskrivelse av SI-modellen, vil vi spesifisere behovet for en videreutvikling av denne modellen når det kommer til bruk av VH.

Bruk av flere ulike VH i avhør. En overvekt av avhørerne i denne studien inkluderte bruk av mer enn ett VH, hvor hele 40% (n=18) tok i bruk to ulike VH og 26% (n=12) tok i bruk tre. I denne studiens utvalg var det også vanligere at avhørerne tok i bruk mer enn fire (>4 VH, 24%, n=11) ulike VH enn det var å ta i bruk kun ett (n=4, 8%). I ett avhør ble det anvendt hele syv ulike VH i løpet av avhørsforløpet. Resultatene i denne studien er sammenfallende med Baugerud et al. (2020) som fant at, på tvers av alle sekvenser i SI, ble det gjennomsnittlig anvendt 2,4 ulike VH per avhør, hvor vi til sammenligning fant 2,6 per avhør. Det er per i dag ingen forskning, eller litteratur som ser på hvilken effekt det har å bruke flere ulike hjelpemidler i løpet av ett avhør av førskolebarn. Beskrivelser av SI-modellen, slik det fremkommer i Langballe og Davik (2017), omtaler ikke eventuelle utfordringer knyttet til å introdusere mange VH i ett og samme avhør. Da forskning viser at ulike VH hver for seg kan introdusere økt fare for feilrapportering og suggestive teknikker i avhøret (Aldridge et al., 2004; Otgaar et al., 2016; Poole et al., 2011; Santtila et al., 2004; Wolfman et al., 2018), er det ikke utenkelig at bruken av flere ulike VH i samme avhør kan øke denne faren ytterligere.

Når tar avhørere i bruk VH?

Funnene i denne studien viste at VH stort sett ble anvendt i sekvens 2 i avhøret (tegnemateriell n=30, ansiktskort n=28, fotografi n=6, kroppsdiagram n=6, plastelina n=4, bamse/leke n=3, puslespill n=1 og bildebøker n=1), hvor også VH ble anvendt i første sekvens (ansiktskort n=16, puslespill n=11, tegnemateriell n=4, fotografi n=3, bildebøker n=2, kroppsdiagram n=1, plastelina n=1 og bamse/leke n=1). Resultatene viste også at det varierte på tvers av hjelpemidlene hvilken sekvens de vanligvis ble benyttet i. Eksempelvis ble puslespill i hovedsak anvendt i første sekvens. Tegnemateriell ble derimot oftest introdusert i andre sekvens. Kroppsdiagram ble på en annen side ofte introdusert relativt sent i andre sekvens, sammenlignet med flere andre VH. Samtidig ble kroppsdiagram i noen

tilfeller også benyttet tidlig (sekvens 1) eller sent (sekvens 3). Den andre hypotesen i vår studie ble med dette bekreftet, da VH ble anvendt på tvers av alle sekvenser. Slike funn indikerer at det foreligger liten grad av systematikk i bruken av kroppsdiagram. Det observerte spriket i når ulike VH ble anvendt, kan komme av en forskjell i hvilken effekt de ulike hjelpemidlene er tenkt å ha i avhøret. Langballe og Davik (2017) påpeker at puslespill, bildebøker, og tegnemateriell er dialogfremmende hjelpemidler som kan være nyttig å benytte i første sekvens i avhøret. Da første sekvens i hovedsak skal dreie seg om å gjøre barnet trygg i avhørssituasjonen, kan det å eksempelvis pusle sammen fasilitere kontakt mellom avhøret og barnet. At majoriteten av avhørere i denne studien anvender puslespill og bildebøker i første sekvens, kan indikere at disse VH blir anvendt etter beskrivelser av SI-modellen og med en intensjon om å skape en rolig og trygg atmosfære for barnet.

Funnene i denne studien peker i retning av en noe sporadisk og ustrukturert bruk av VH i norsk praksis. Det kan argumenteres for at disse funnene står i kontrast til anbefalingen om at “om hjelpemidler skal ha en anstendig bruk, skal VH brukes på en tilsiktet og strukturert måte” (Langballe & Davik, 2017, s. 179). Det er dog ikke nærmere beskrevet hva som menes med “strukturert”. Manglende grad av systematikk i bruk av VH, slik det fremkommer i vår studie, kan være forankret i at det ikke foreligger noen konkrete retningslinjer for bruk av VH i SI. Sett bort fra et ønske fra forfatterne om at bruken av hjelpemidler bør holdes i første sekvens og starten av andre sekvens, tilrettelegger også modellen for bruk dersom barnet snakker lite (Langballe & Davik, 2017). Avhører får med dette relativt frie tøyler til å selv vurdere når det er behov for hjelpemiddel i avhøret. Imidlertid legger Wolfman et al. (2018) frem at mange avhørprotokoller ønsker at VH skal introduseres *sent* i avhøret. Forskning peker i hovedsak i retning av at VH bør introduseres etter at barnet har fått anledning til å avgi en forklaring ved hjelp av fri gjenkalling (f.eks., Boat & Everson, 1996). Ved at det i denne studien viser seg at VH ofte blir introdusert tidlig i

Norske avhør av førskolebarn, som er i tråd med SI-modellen, kan dette på en annen side minske mulighetene for at de visuelle hjelpemidlene faktisk ble tatt i bruk etter at barna hadde forklart seg fritt om den gjeldende hendelsen. Videre har forskning vist at prematur introduisering av VH i avhør av førskolebarn øker barnets avhengighet av at avhørere skal styre samtalen (Lamb & Brown, 2006), og kan videre øke sannsynligheten for korte, inkonsekvente, og mulig feilaktige forklaringer fra førskolebarn (Brown & Lamb, 2015). Hva som er rasjonalet for at det i modellen for SI anbefales å implementere VH tidlig i avhørsforløpet, eller i tilfeller hvor barnet snakker lite, fremstår uklart. Store deler av den norske SI-modellen bygger på internasjonal litteratur og protokoller, eksempelvis når det gjelder bruk av spørsmål. Hvorfor dette ikke også i like stor grad gjelder bruken av VH, er uklart.

Spørsmålstyper i avhørene

Sammenfallende med tidligere forskning (f.eks., Baugerud et al., 2020) viste også resultatene i vår studie at avhørere i stor grad tok i bruk direkte-, lukkede-, og suggestive spørsmål for å samle inn informasjon fra førskolebarn i avhør, og en lav andel åpne/fokuserte spørsmål. Den tredje hypotesen fremsatt i vår studie ble med dette bekreftet. Frekvensen av åpne spørsmål (2%) rapportert i denne studien er lik resultater rapportert i lignende studier, hvor det er vist en svært lav andel åpne spørsmål på tross av nasjonale og internasjonale anbefalinger (Baugerud et al., 2020; Cederborg et al., 2000; Korkman et al., 2017; Lamb, Hershkowitz, Sternberg, Esplin, et al., 1996; Sternberg et al., 2001). Resultatene i vår studie viste også at det i hele 19 avhør ikke ble anvendt åpne eller fokuserte spørsmål i det hele tatt. Den lave andelen åpne spørsmål er skuffende, da få åpne og fokuserte spørsmål i et avhør er vist å kunne forurene barnets forklaring (f.eks., Lamb et al., 2018). Resultatene er likevel ikke overraskende da tidligere forskning på norske avhør har sett liten endring i andel åpne spørsmål de siste 22 årene til tross for utviklede metoder og anbefalinger for avhør av

førskolebarn (Johnson, 2015; Thoresen et al., 2009; Thoresen et al., 2006). Selv om førskolebarn kan ha noe større vansker enn skolebarn med å forstå hensikten med åpne spørsmål (Fivush, 2002), viser forskning likevel av førskolebarn i hovedsak er i stand til å svare informativt på denne type spørsmål (Lamb et al., 2018; Wesson & Salmon, 2001). Da slike spørsmål øker påliteligheten i både førskolebarns, skolebarn og voksnes svar (f.eks., Lamb, Orbach, Hershkowitz, Esplin, et al., 2007; Lamb et al., 2009), er det med dette ønskelig at åpne spørsmål blir tatt i bruk i avhør (Lyon, 2014). Anbefalinger knyttet til bruk av åpne og fokuserte spørsmål knyttet til SI-modellen (Langballe & Davik, 2017) blir med dette ikke etterfulgt i dagens avhørspraksis av førskolebarn i Norge.

Andelen direkte spørsmål funnet i vårt utvalg (42%) samsvarer også med funn rapportert i Baugerud et al. (2020) (44%). Da de fleste retningslinjer indikerer at direkte og lukkede spørsmål kan stilles i avhør av barn så lenge de blir brukt sparsomt (Lamb et al., 1998; Reed, 1996; J. M. Wood et al., 1996), kan det påstås at disse retningslinjene ikke blir overholdt i stor grad i norsk avhørspraksis av førskolebarn. Ettersom direkte spørsmål i hovedsak skal benyttes for å fremkalle utfyllende detaljer i informasjon barnet allerede har oppgitt via åpne spørsmål (MacLeod et al., 2016), ville det vært ønskelig å se en større andel åpne spørsmål sammenliknet med direkte spørsmål, enn funnet i vår studie. Dette spesielt ettersom direkte spørsmål er vist å kunne fremkalle mindre nøyaktig og produktiv informasjon enn åpne spørsmål (Brown et al., 2013; Poole & Dickinson, 2011).

Andelen suggestive spørsmål og uttalelser (13%) rapportert i vår studie sammenfaller også med tidligere feltstudier på norske utvalg av SI (Baugerud et al., 2020). Resultatene er likevel lavere enn resultater rapportert av Lamb, Hershkowitz, Sternberg, Esplin, et al. (1996) (40% ledende spørsmål, 10% suggestive spørsmål) og Sternberg et al. (2001) (40% ledende og suggestive spørsmål). Studier viser at informasjonen førskolebarn rapporterer som svar på suggestive spørsmål er mindre pålitelig enn informasjon som fremkommer ved åpne spørsmål

(Craig et al., 1999; Daviesl et al., 2000; Lamb, Orbach, Hershkowitz, Horowitz, et al., 2007).

Ettersom forskning har vist at ettergivenhet til suggestive teknikker er mer relatert til avhørsmetodiske teknikker og til sosiale karakteristikker ved avhørssituasjonen, enn til tilbøyeligheter hos barnet selv (Brown et al., 2008; Finnilä et al., 2003; D. La Rooy & Lamb, 2011), er det med dette ekstra viktig å etterstrebe en avhørsmetodisk praksis med få suggestive spørsmål. Hva som er årsaken til at avhørere benytter flere suggestive spørsmål enn åpne spørsmål, er med dette ikke sikkert.

Spørsmålstyper avhørere bruker sammen med VH

Sammenfallende med tidligere forskning (Santtila et al., 2004; Wolfman et al., 2018), viste resultatene fra vår studie at barn ble spurt flest direkte spørsmål (56%) og ja/nei spørsmål (32%) sammen med VH: hvor kun 1% av spørsmålene stilt av avhører sammen med VH var åpne spørsmål. Forventningen i hypotese fire om å finne en lav andel åpne/fokuserte spørsmål og en høy andel lukkede og direkte spørsmål sammen med VH, ble med dette bekreftet. Videre er det en differanse på 16% i andelen direkte spørsmål sammenliknet med spørsmålene som ble stilt uten VH, og en differanse på 1,4% av åpne spørsmål i vårt utvalg. Den høye andelen direkte spørsmål kan være knyttet til at avhørere ofte bruker direkte spørsmål for å fremkalle mer detaljer i barnets beskrivelser, for å avklare barnets interaksjon med aktuelt VH (f.eks., hva de tegner), eller for å omdirigere barnets oppmerksomhet til det aktuelle temaet (MacLeod et al., 2016). Det kan tenkes at den hyppige bruken av direkte spørsmål funnet i denne studien kan skyldes et større detaljfokus ved bruk av VH sammenliknet med når åpne spørsmål benyttes uten VH. Enkelte VH, slik som eksempelvis kroppsdiagram, er tenkt egnet til å innhente nettopp slike detaljer i barnets forklaring (her; om beføling eller kroppskontakt) (J. Anderson et al., 2009; J. Anderson et al., 2010; Kendrick, 2013; Russell, 2008), noe som kan forklare et mulig økt behovet for direkte spørsmål i samhandling med barnet sammen med bruken av VH. Da direkte spørsmål har vist

seg å kunne øke sannsynligheten for feilaktige rapporteringer (Brown et al., 2013) og at barnets rapporteringer faller utenfor tema (Poole & Dickinson, 2011), er 56% likevel betydelig mye.

Delene av avhørene hvor VH ble tatt i bruk inneholdt færre åpne spørsmål enn delene hvor VH ikke ble benyttet, selv om forskjellen var relativt liten (<2%). Wolfman et al. (2018) rapporterte lignende funn i sin studie (3% åpne spørsmål, forskjell med og uten VH <5%). Funnene i vår studie er skuffende da den norske SI-modellen (Langballe & Davik, 2017), samt internasjonale protokoller på avhør av barn (f.eks., Home Office, 2011), tilstreber at VH skal introduseres og anvendes med åpne og fokuserte spørsmål, hvor åpne spørsmål legges frem som det aller mest hensiktsmessige. At det i vår studie bare ble funnet to åpne spørsmål sammen med VH i hele utvalget, og at det i hele 37 avhør verken ble stilt åpne eller fokuserte spørsmål sammen med VH i det hele tatt, er med dette bemerkelsesverdig. Det kan tenkes at åpne spørsmål ikke oppleves av avhører som tilstrekkelige i situasjoner hvor VH blir brukt, ettersom det da muligens i større grad etterstrebes flere detaljer i barnets beskrivelser. Da åpne spørsmål i tillegg kan oppleves som krevende spesielt for førskolebarn (f.eks., Fivush, 1993), er det grunn til å anta at enda et introdusert element i avhøret (VH) kan gjøre det ekstra krevende for førskolebarnet å forstå kompleksiteten i de åpne spørsmålene sammen med VH. Dette kan muligens være med på å forklare en mindre bruk av åpne spørsmål sammen med VH sammenliknet med uten. Videre ble hele 5 av de 20 åpne/fokuserte spørsmålene stilt sammen med VH etter turn 100 i avhøret. Da det fremlegges i Langballe og Davik (2017) at VH helst skal introduseres tidlig og sammen med åpne spørsmål i SI, kan ikke slike resultater betraktes som en etterfølgelse av gjeldende modell.

Overordnet sett ble det i avhørene stilt en langt høyere andel suggestive spørsmål (15%) fra avhører, enn åpne spørsmål (2%). I deler av avhørene hvor VH ble anvendt, var

andelen suggestive spørsmål imidlertid lavere (6%), sammenlignet med deler av avhør hvor VH ikke ble anvendt (15%). Funnene i vår studie står i kontrast til resultater rapportert av Santtila et al. (2004), hvor det er vist en økt bruk av suggestive teknikker med VH. Denne studien har dog et utvalg hvor gjennomsnittlig alder på barna var 6 år (69.93 mnd, SD=18.46), noe som forhindrer en fullstendig sammenligning med våre funn. Da forskning tydelig rapporterer at suggestive spørsmål sammen med VH kan øke mengden feilinformasjon fra barnet, selv om barnet muligens oppgir mer informasjon (f.eks., Bruck, 2009; Saywitz et al., 1991), og førskolebarn tenderer å holde tilbake relevant informasjon om eksempelvis beføling (f.eks., Ceci & Bruck, 1995), er det et positivt funn at andelen suggestive spørsmål er mindre med VH sammenlignet med uten (9% differanse). Dette selv om det, på den andre siden, er en for høy andel suggestive spørsmål uten VH i dette utvalget i utgangspunktet. Det er en tydelig trend i vårt utvalg at avhørere på generell basis anvender flere suggestive spørsmål sammenliknet med åpne spørsmål i avhør, både med og uten VH. Ved forskning som indikerer at suggestive spørsmål går utover påliteligheten i barnets rapportering (f.eks., Bruck, Ceci, et al., 2000; D. La Rooy et al., 2009), er det med dette viktig å være var på hvilke spørsmål som stilles barnet, spesielt med tanke på etterforskeres ønske om å samle inn korrekt og pålitelig informasjon. Hvorfor avhørere da tenderer å anvende flere suggestive spørsmål enn åpne og fokuserte spørsmål sammen med VH, og generelt i avhøret, er uklart.

Barnas produktive og ikke-produktive responser sammen med og uten VH

Vi undersøkte videre om andelen produktive og ikke-produktive responser fra barna endret seg ved bruk av VH, sett i forhold til de delene av avhøret hvor VH ikke ble anvendt. I vår studie var det liten forskjell i andel produktive og ikke produktive responser fra barna ved bruk av VH (produktive, 78.2%; ikke-produktive, 22.3%) sammenliknet med uten (produktive, 77.8%, ikke-produktive, 22.2%). Hypotese fem om at barns responser blir mer

produktive med bruk av VH, ble med dette *ikke* bekreftet. Våre resultater støtter dermed ikke flere forskeres argument om at barns responser er mer produktive sammen med VH, sammenliknet med uten (f.eks., Katz & Hershkowitz, 2010). Men med sprikende funn i litteraturen, hvor noen også har rapportert funn lignende våre resultater (Salmon et al., 2012; Wolfman et al., 2018), er det vanskelig å trekke noen konklusjoner om hvilken effekt VH har på barns responser. På en annen side har ikke denne studien undersøkt barns responser i sammenheng med alle spørsmålstyper og de ulike VH hver for seg. Det kan tenkes at ulike VH har ulik effekt på kvaliteten i barnets responser. Vår studie har heller ikke undersøkt hva slags informasjon barnet kommer med, men kun om de kan kategoriseres som produktive eller ikke.

Vår studie undersøkte videre hvordan barn responderte på åpne/fokuserte spørsmål som ble stilt sammen med VH. Grunnet den lave andelen åpne spørsmål (n=2) som ble stilt med VH, er det ikke mulig å konkludere noe rundt hvordan barn her responderer. Det var dog en noe høyere andel fokuserte spørsmål (n=18), men med liten forskjell mellom andelen produktive (n=10, 55%) og ikke produktive (n=8, 44.4%) svar. Det er også her et noe for lite utvalg til å trekke noen konklusjoner om hvordan barn responderer på denne typen spørsmål.

Resultatene i denne studien viste også at barn tenderte å svare produktivt når et VH ble anvendt med suggestive spørsmål (n=43, 54%), hvorav 38% (n=30) av svarene var ikke-produktive. Dog varierte andelen produktive og ikke-produktive responser fra barna på tvers av de ulike VH. Eksempelvis var det en høy andel produktive svar fra barn ved bruk av kroppsdiagram (n=7, 87.5%). Grunnet utvalget i vår studie, er det dog ikke kontrollert for om det barnet sier er sant eller ikke. Da forskning indikerer en økt sannsynlighet for feilrapportering fra barn når man stiller suggestive spørsmål sammen med VH (f.eks., Bruck, Ceci, et al., 2000), kan vi ikke konkludere med at produktive svar i denne sammenhengen er det samme som korrekt informasjon. Det er som nevnt ovenfor også en økt sannsynlighet for

at barn rapporterer feilinformasjon ved bruk av eksempelvis kroppsdiagram (Bruck, 2009; Salmon et al., 2012). At barna da i denne sammenheng (både med suggestive spørsmål og kroppsdiagram) svarer produktivt, kan anses som en uheldig kombinasjon, da avhørere kan oppleve en falsk trygghet ved bruk av dette VH. Videre vil informasjon fremlagt av barnet i denne sammenheng sannsynligvis bli ansett som upålitelig i en juridisk setting.

Følger dagens praksis forskningsbaserte retningslinjer?

De siste tiårene har forskning på førskolebarn som vitner hatt en enorm utvikling. Gjennom forskning og praksis er det samlet inn mye kunnskap om førskolebarns forutsetning for å være gode vitner. Denne kunnskapen er samlet i avhørsprotokoller som skal tilrettelegge for å ivareta barnets vitneutsagn i et avhør, samt sørge for at forklaringen holder en høy standard i en juridisk kontekst (Brown et al., 2013; Home Office, 2011; Lamb, Orbach, Hershkowitz, Esplin, et al., 2007; Langballe & Davik, 2017; Newline et al., 2015; The American Professional Society on the Abuse of Children Taskforce, 2012). Denne studien viste til resultater som tilsier at det per i dag ikke er tilstrekkelig struktur i bruken av VH. VH blir heller ikke anvendt i forhold til gitte beskrivelser av SI-modellen eller forskningsbaserte anbefalinger angående spørsmålstyper det rådes å stille sammen med VH. Videre har det blitt oppgitt at VH *kan* anvendes dersom det er et *behov* for det under SI (Langballe & Davik, 2017; Personlig kommunikasjon Politihøgskolen, 2020). Hvilket type behov dette måtte være, blir ikke nærmere beskrevet. Det er videre rimelig å anta at et slikt *behov* ikke fremkommer i alle saker hvor førskolebarn er involvert. At 90% av avhørene i denne studiens utvalg anvendte VH, kan tenkes å reflektere et noe ukritisk bruk av hjelpemidler. Dersom avhørere i Norge var viten om hva forskning sier om ulike VH effekt på førskolebarns pålitelighet, nøyaktighet og prestasjon i avhør, kunne vi forventet et mindre antall avhør hvor VH var inkludert. Det er her verdt å nevne det faktum at SI-modellen ikke er ferdig utviklet med hensyn til retningslinjer for bruk av VH, noe som videre kan være en faktor som

forklarer at resultatene i denne studien viser liten etterfølgelse av modellens og forskningsbaserte retningslinjer. Denne studien impliserer et behov for mer retningslinjer, spesielt for bruken av det enkelte VH, dets tenkte bruksområde og effekt.

Begrensninger ved studien

I forståelsen av denne studien må det tas hensyn til studiens og resultatenes begrensninger. Denne studiens utvalg er noe begrenset når det kommer til antall avhør inkludert. Grunnet noe lav N, kan dette gjøre generalisering av denne studiens funn noe vanskelig, spesielt vedrørende de delene av studien som deler utvalget inn i mindre grupper (f.eks., ulike spørsmålstyper og respons), noe som gjør N i hver gruppe lavt. Det foreligger heller ikke tilgang til andre etterprøvbare bevis om det enkelte barn i studien har opplevd SO og/eller vold, hvor barnas rapporteringer ikke kan betraktes som korrekte eller ukorrekte, selv om de kategoriseres som produktive/ikke-produktive. Nonverbal kommunikasjon, og dens mulige effekt, er heller ikke kontrollert for i denne studien. Denne studien har videre ikke undersøkt hvordan ulike VH kan ha ulik effekt i avhør, eller differensiert mellom hvordan det enkelte VH blir anvendt. Da eksempelvis tegnemateriell har blitt benyttet på forskjellige måter i forskning, med ulike funn (Katz & Hamama, 2013; MacLeod et al., 2013), kan dette ansees som en begrensning. Det kunne vært interessant å undersøke dette mer kvalitativt i fremtiden. Studien kontrollerer heller ikke for hvor lang tid det har gått fra den faktiske mistenkte hendelsen til avhøret finner sted, eller lengden på det enkelte avhør, noe som kan tenkes å kunne påvirke barnets rapporteringer i avhøret. Det kan også tenkes at ulike VH kan ha ulik effekt på gjenhenting av minner etter en viss tidsperiode, hvor noen hjelpemidler kan være mer effektive enn andre i denne sammenhengen. Videre har vi ingen informasjon om forholdet mellom barnet og den mistenkte i denne studien, noe som er vist å kunne ha en effekt på barnets rapportering (Hanson et al., 1999; Hershkowitz et al., 2005; Smith et al., 2000; Wyatt & Newcomb, 1990). Forholdet mellom barnet og den mistenkte kan også tenkes

å påvirke bruken av hjelpemidler. Det vil eksempelvis være rimelig å anta at bruken av fotografi av barnets hus vil være hyppigere brukt om den mistenkte er en foresatt, sammenliknet med om den mistenkte er en mer perifer person.

I tillegg til dette, er det noen av avhørene i denne studien som har samme anmeldelsesnummer. Da det her har blitt avhørt flere barn innenfor samme sak, kan denne studien dermed ikke kontrollere for om dette har noen effekt på bruken av VH i disse avhørene. Utover dette, er det ikke kontrollert for den enkelte avhørers erfaring med å gjennomføre avhør av førskolebarn i denne studien, utover den nødvendige etterutdannelsen tidligere nevnt i denne oppgaven. Det kan tenkes at dette også kan være en faktor som påvirker hvordan avhøret blir gjennomført, hvor faktorer som erfaring, avhøres tanker og meninger rundt avhørspraksis kan påvirke den enkelte avhørers beslutningstaking i avhør.

Til slutt er det verdt å nevne at denne studien ikke har undersøkt hvordan VH er blitt anvendt på tvers av aldersgrupper innenfor aldersgruppen førskolebarn. Grunnet plassbegrensning, ble ikke dette inkludert i denne studien. Da forskning viser at enkelte VH (f.eks. tegnemateriell) ikke har den samme effekten på barn under 5 år (f.eks., Butler et al., 1995) sammenlignet med eldre barn, kan det tenkes at dette også gjelder andre hjelpemidler. Da vår studie ikke får kontrollert for dette, kan det anses som en begrensning.

Oppsummering og konklusjon

Våre funn indikerer at VH blir hyppig anvendt i Norske SI av førskolebarn, og at hjelpemiddelets tilstedeværelse er assosiert med en avvikende avhørspraksis fra beskrevet ønsket standard med tanke på spørsmålstyper slik det fremkommer i Langballe og Davik (2017). Deler av avhørene hvor VH var implementert inneholdt også færre åpne invitasjoner enn deler av avhøret hvor VH ikke ble tatt i bruk. VH endret ikke andelen produktive svar fra barn: Førskolebarna hold seg konsistente i deres responsstil på tver av avhøret. Det er de siste 10 årene arbeidet hardt innenfor justissektoren for å utvikle og bedre kvaliteten på avhør av

førskolebarn. Selv med det økte fokuset på barneavhør, både fra politikere, praktikere, forskere og riksadvokaten, er utviklingen av SI fortsatt i startfasen. Langballe og Davik (2017) skriver i sin artikkel at det ikke er sett nærmere på bruk av VH i avhør av førskolebarn. Da det de siste årene har vært mangel på nasjonal forskning på dette feltet (VH i avhør av førskolebarn) håper vi at resultatene fra denne studien inspirerer til produksjon av flere studier. Avhør er komplekse og det er mange faktorer som spiller inn. Avhørere har en krevende jobb, og det er med dette viktig at de har de verktøyene og den opplæringen de trenger for å gjennomføre avhør med høyest mulig kvalitet. Evaluering av dagens praksis vil med dette være med på å avdekke eventuelle mangler og behov for videreutvikling. Denne studien ønsker å bidra til dette. Slik dagens situasjon er rundt bruk av VH i SI, ser forfatterne av denne studien et behov for protokollbaserte retningslinjer for bruk av VH under SI. VH kan tenkes å ha en god effekt, men da trengs det klare retningslinjer for *hvilke* som kan bli brukt, og *hvordan* de enkelte skal brukes.

Fremtidig forskning

Basert på tidligere forskning, norske modeller og internasjonale retningslinjer, er det viktig at det produseres flere feltstudier på hvordan norske avhørere anvender VH i praksis i avhør av både skole- og førskolebarn. Slik forskning er nyttig for å evaluere praksis, og gir informasjon om hvor det kan være manglende etterfølgelse av retningslinjer. En diskrepans mellom faktisk praksis og beskrivelser av modeller kan belyse utfordringer ved bruk av ulike teknikker, f.eks. VH. Videre er det et behov for forskning på hvilken effekt ulike VH har på barnets evne til å forklare seg i avhør. Her bør det fokuseres på hjelpemidler som er lite representert i forskningslitteraturen (f.eks., ansiktskort, puslespill, plastelina og fotografi). Dette er, som vist i denne studien, hyppig anvendte teknikker, hvor praksis har en noe manglende empirisk støttet bruk.

Mye av den tidligere forskningen på effekten av ulike hjelpemidler er i tillegg i eksperimentelle settinger og iscenesatte hendelser (f.eks., T. Patterson & Hayne, 2011; Salmon et al., 2003). Videre forskning bør rette et fokus mot mer naturalistiske settinger, hvor barnet skal rapportere om mer alvorlige hendelser som er tilfellet ved avhør. Videre forskning bør også undersøke effekten ulike hjelpemidler har på ulike aldersgrupper. Førskolebarn er en heterogen gruppe med store utviklingsmessige, kognitive og språklige forskjeller innad i denne gruppen, hvor ulike hjelpemidler kan ha ulik effekt på disse aldersgruppene. Ettersom vi vet at hendelser som oppstår før barnet er to til tre år gammel ofte ikke vil være tilgjengelig for verbal gjenkalling (her: barneamnesi) (Bauer, 2007; Josselyn & Frankland, 2012), og at studier har funnet at enkelte hjelpemidler har best effekt for barn over 5 år (tegning) (Gross & Hayne, 1998), vil det være svært nyttig med videre utforskning på dette feltet. Førskoleårene er en tid med rask og ujevn utvikling (Mash & Terdal, 1997). Det er lite sannsynlig at alle de ulike typene av VH har lik effekt på barn i alle aldersgrupper og at alle VH er like effektive i fasiliteringen av gjenhenting av informasjon fra minnet.

Hvordan opplæringen av avhørere i Norge påvirker kvaliteten på bruk av VH i avhør vil også være interessant å undersøke. Denne studien viser til resultater som tilsier at bruken per i dag ikke tilstrekkelig følger forskningsbaserte prinsipper. Kvalitative studier hvor avhørers motivasjon til, og intensjon om, bruk av VH i avhør blir undersøkt vil også være nyttig. Det fremkom i denne studien at norske avhørere vanligvis anvender mer enn ett VH i løpet av et SI. Per i dag foreligger det ikke forskning som undersøker hvilken effekt dette kan ha på barns oppmerksomhet og evne til å komme med en pålitelig og detaljert forklaring. Det vil være nyttig med videre undersøkelse av dette. Vi vet også lite om hva som faktisk forårsaker den noe lave etterfølgelsen av avhørsmodeller og anbefalinger. Dette kan antyde et større behov for retningslinjer og støtte for den enkelte avhører. Forskning som dermed kan

belyse *hvorfor* det avvikes fra anbefalinger i avhør vil dermed være av stor nytthet, da dette kan bidra til videreutvikling av nødvendige retningslinjer, metoder og opplæring. Gode retningslinjer og nøye opplæring kan fungere som støtte til den enkelte avhører i sitt betydningsfulle arbeid.

Referanser

- Aas, G., & Andersen, T. (2017). *Mishandlingsbestemmelser: En evaluering av loven mot mishandling i nære relasjoner jf. Strl. § 219 (§ 282/283)*. Oslo, Norge: PHS Forskning. Hentet fra <https://phs.brage.unit.no/phs-xmlui/handle/11250/2427624>
- Ackil, J. K., & Zaragoza, M. S. (1995). Developmental differences in eyewitness suggestibility and memory for source. *Journal of Experimental Child Psychology*, 60(1), 57-83. <https://doi.org/10.1006/jecp.1995.1031>
- Agnew, S. E., Powell, M. B., & Snow, P. C. (2006). An examination of the questioning styles of police officers and caregivers when interviewing children with intellectual disabilities. *Legal and Criminological Psychology*, 11(1), 35-53. <https://doi.org/10.1348/135532505X68494>
- Aldridge, J., Lamb, M. E., Sternberg, K. J., Orbach, Y., Esplin, P. W., & Bowler, L. (2004). Using a human figure drawing to elicit information from alleged victims of child sexual abuse. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 72(2), 304-316. <https://doi.org/10.1037/0022-006X.72.2.304>
- Alexander, K. W., Quas, J. A., Goodman, G. S., Ghetti, S., Edelstein, R. S., Redlich, A. D., ... Jones, D. P. H. (2005). Traumatic impact predicts long-term memory for documented child sexual abuse. *Psychological Science*, 16(1), 33-40. <https://doi.org/10.1111/j.0956-7976.2005.00777.x>
- Anderson, G. D., Anderson, J. N., & Gilgun, J. F. (2014). The influence of narrative practice techniques on child behaviors in forensic interviews. *Journal of Child Sexual Abuse*, 23(6), 615-634. <https://doi.org/10.1080/10538712.2014.932878>
- Anderson, J., Ellefson, J., Lashley, J., & Miller, A. L. (2009). The CornerHouse forensic interview protocol: RATAc. *Journal of Practical and Clinical Law*, 12, 193-331.

- Anderson, J., Ellefson, J., Lashley, J., Miller, A. L., Olinger, S., Russell, A., ... Weigman, J. (2010). The CornerHouse forensic interview protocol: RATAC(R). *Journal of Practical and Clinical Law*, 12(2), 194-331.
- Andrews, S. J., & Lamb, M. E. (2014). The effects of age and delay on responses to repeated questions in forensic interviews with children alleging sexual abuse. *Law and Human Behavior*, 38(2), 171-180. <https://doi.org/10.1037/lhb0000064>
- Aschermann, E., Dannenberg, U., & Schulz, A. P. (1998). Photographs as retrieval cues for children. *Applied Cognitive Psychology: The Official Journal of the Society for Applied Research in Memory and Cognition*, 12(1), 55-66.
[https://doi.org/https://doi.org/10.1002/\(SICI\)1099-0720\(199802\)12:1<55::AID-ACP490>3.0.CO;2-E](https://doi.org/https://doi.org/10.1002/(SICI)1099-0720(199802)12:1<55::AID-ACP490>3.0.CO;2-E)
- Ask, K., & Granhag, P. A. (2005). Motivational sources of confirmation bias in criminal investigations: The need for cognitive closure. *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling*, 2(1), 43-63. <https://doi.org/10.1002/jip.19>
- Baddeley, A. D., Michael, A. C., & Eysenck, E. W. (2011). *Memory*. PortoAlegre, Brasil: Artmed.
- Barlow, C., Jolley, R. P., & Hallam, J. (2010). Drawings as memory aids: Optimising the drawing method to facilitate young children's recall. *Applied Cognitive Psychology*, 25, 480-487. <https://doi.org/https://doi-org.pva.uib.no/10.1002/acp.1716>
- Bauer, P. J. (2007). Recall in infancy: A neurodevelopmental account. *Current Directions in Psychological Science*, 16(3), 142-146. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8721.2007.00492.x>
- Bauer, P. J., & Fivush, R. (2010). Context and consequences of autobiographical memory development. *Cognitive Development*, 25(4), 303-308.
<https://doi.org/10.1016/j.cogdev.2010.08.001>

Baugerud, G. A., Johnson, M. S., Hansen, H. B., Magnussen, S., & Lamb, M. E. (2020).

Forensic interviews with preschool children: An analysis of extended interviews in Norway (2015-2017). *Applied Cognitive Psychology*, 1-10.

<https://doi.org/https://doi.org/10.1002/acp.3647>

Baugerud, G. A., Magnussen, S., & Melinder, A. (2014). High accuracy but low consistency

in children's long-term recall of a real-life stressful event. *Journal of Experimental Child Psychology*, 126, 357-368.

<https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.jecp.2014.05.009>

Berggrav, S. (2015). *"Hvis du ikke spør, klarer jeg ikke fortelle": Utfordringer ved avdekking*

av seksuelle overgrep mot barn i minoritetsfamilier. Oslo: Redd Barna.

Bjorklund, D. (1987). How age changes in knowledge base contribute to the development of

children's memory: An interpretive review. *Developmental Review*, 7(2), 93-130.

[https://doi.org/10.1016/0273-2297\(87\)90007-4](https://doi.org/10.1016/0273-2297(87)90007-4)

Bjorklund, D., Cassel, W. S., Bjorklund, B. R., Brown, R. D., Park, C. L., Ernst, K., & Owen,

F. A. (2000). Social demand characteristics in children's and adults' eyewitness memory and suggestibility: The effect of different interviewers on free recall and recognition. *Applied Cognitive Psychology*, 14(5), 421-433.

[https://doi.org/https://doi.org/10.1002/1099-0720\(200009\)14:5](https://doi.org/https://doi.org/10.1002/1099-0720(200009)14:5)

Boat, B. W., & Everson, M. D. (1996). Concerning practices of interviewers when using

anatomical dolls in child protective services investigations. *Child Maltreatment*, 1(2),

96-104. <https://doi.org/10.1177/1077559596001002002>

Bottoms, B. L., Najdowski, C. J., & Goodman, G. S. (2009). *Children as victims, witnesses,*

and offenders: Psychological science and the law. New York, NY: The Guilford

Press.

- Brady, M. S., Poole, D. A., Warren, A. R., & Jones, H. R. (1999). Young children's responses to yes-no questions: Patterns and problems. *Applied Developmental Science, 3*(1), 47-57. https://doi.org/10.1207/s1532480xads0301_6
- Brainerd, C., & Reyna, V. (2005). *The science of false memory*. New York, NY: Oxford University Press.
- Brewer, K. D., Rowe, D. M., & Brewer, D. D. (1997). Factors related to prosecution of child sexual abuse cases. *Journal of Child Sexual Abuse, 6*(1), 91-111. https://doi.org/10.1300/J070v06n01_07
- Briggs, K. M., Runyon, M. K., & Deblinger, E. (2011). The use of play in trauma-focused cognitive-behavioral therapy. I S. W. Russ & L. N. Niec (Red.), *Play in clinical practice: Evidence-based approaches* (s. 168-200). New York, NY: Guilford Press.
- Brown, D. A., & Lamb, M. E. (2009). Forensic interviews with children: A two-way street: Supporting interviewers in adhering to best practice recommendations and enhancing children's capabilities in forensic interviews. I K. Kuehnle & M. Connell (Red.), *The evaluation of child sexual abuse allegations: A comprehensive guide to assessment and testimony*. (s. 299-325). Hoboken, NJ: John Wiley & Sons Inc.
- Brown, D. A., & Lamb, M. E. (2015). Can children be useful witnesses? It depends how they are questioned. *Child Developmental Perspectives, 9*, 250-255. <https://doi.org/https://doi-org.pva.uib.no/10.1111/cdep.12142>
- Brown, D. A., Lamb, M. E., Lewis, C., Pipe, M. E., Orbach, Y., & Wolfman, M. (2013). The NICHD investigative interview protocol: An analogue study. *Journal of Experimental Psychology: Applied, 19*(4), 367-382. <https://doi.org/10.1037/a0035143>
- Brown, D. A., Lamb, M. E., Pipe, M. E., & Orbach, Y. (2008). Pursuing "The truth, the whole truth, and nothing but the truth": Forensic interviews with child victims or witnesses of abuse. I M. L. Howe, G. S. Goodman, & D. Cicchetti (Red.), *Stress,*

trauma, and children's memory development: Neurobiological, cognitive, clinical, and legal perspectives. (s. 267-301). New York, NY: Oxford University Press.

Brown, D. A., Pipe, M. E., Lewis, C., Lamb, M. E., & Orbach, Y. (2007). Supportive or suggestive: Do human figure drawings help 5- to 7-year-old children to report touch? *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 75*(1), 33-42.

<https://doi.org/10.1037/0022-006X.75.1.33>

Brown, D. A., Pipe, M. E., Lewis, C., Lamb, M. E., & Orbach, Y. (2012). How do body diagrams affect the accuracy and consistency of children's reports of bodily touch across repeated interviews? *Applied Cognitive Psychology, 26*(2), 174-181.

<https://doi.org/10.1002/acp.1828>

Bruce, D., Dolan, A., & Phillips-Grant, K. (2000). On the transition from childhood amnesia to the recall of personal memories. *Psychological Science, 11*(5), 360-364.

<https://doi.org/10.1111/1467-9280.00271>

Bruck, M. (2009). Human figure drawings and children's recall of touching. *Journal of Experimental Psychology: Applied, 15*(4), 361-374. <https://doi.org/10.1037/a0017120>

Bruck, M., Ceci, S. J., & Francoeur, E. (2000). Children's use of anatomically detailed dolls to report genital touching in a medical examination: Developmental and gender comparisons. *Journal of Experimental Psychology: Applied, 6*(1), 74-83.

<https://doi.org/https://doi.org/10.1037/1076-898X.6.1.74>

Bruck, M., Ceci, S. J., Francoeur, E., & Renick, A. (1995). Anatomically detailed dolls do not facilitate preschoolers' reports of a pediatric examination involving genital touching. *Journal of Experimental Psychology: Applied, 1*(2), 95-109.

<https://doi.org/10.1037/1076-898X.1.2.95>

- Bruck, M., Ceci, S. J., & Hembrooke, H. (2002). The nature of children's true and false narratives. *Developmental Review, 22*(3), 520-554.
[https://doi.org/https://doi.org/10.1016/S0273-2297\(02\)00006-0](https://doi.org/https://doi.org/10.1016/S0273-2297(02)00006-0)
- Bruck, M., Kelley, K., & Poole, D. A. (2016). Children's reports of body touching in medical examinations: The benefits and risks of using body diagrams. *Psychology, Public Policy, and Law, 22*(1), 1-11. <https://doi.org/10.1037/law0000076>
- Bruck, M., & Melnyk, L. (2011). Individual differences in children's suggestibility: A review and synthesis. *Applied Cognitive Psychology, 18*(8), 202-252.
<https://doi.org/https://doi.org/10.1002/acp.1070>
- Bruck, M., Melnyk, L., & Ceci, S. J. (2000). Draw it again Sam: The effect of drawing on children's suggestibility and source monitoring ability. *Journal of Experimental Child Psychology, 77*(3), 169-196. <https://doi.org/doi:10.1006/jecp.1999.2560>
- Bull, A., & Mamon, A. (1999). *Handbook of the psychology of interviewing*. New York, NY: Wiley.
- Bunting, L. (2008). Sexual offences against children: An exploration of attrition in the Northern Ireland criminal justice system. *Child Abuse & Neglect, 32*(12), 1109-1118.
<https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2008.09.002>
- Bussey, K., & Grimbeek, E. J. (1995). Disclosure processes: Issues for child sexual abuse victims. I K. J. Rotenberg (Red.), *Disclosure processes in children and adolescents*. (s. 166-203). New York, NY: Cambridge University Press.
- Butchart, A., Harvey, A. P., Mian, M., & Färniss, T. (2006). *Preventing child maltreatment: A guide to taking action and generating evidence*. Geneva, Sveits: World Health Organization Press.

- Butler, S., Gross, J., & Hayne, H. (1995). The effect of drawing on memory performance in young children. *Developmental psychology*, 31(4), 597-608.
<https://doi.org/https://doi.org/10.1037/0012-1649.31.4.597>
- Cantlon, J., Payne, G., & Erbaugh, C. (1996). Outcome-based practice: Disclosure rates of child sexual abuse comparing allegation blind and allegation informed structured interviews. *Child Abuse & Neglect*, 20(11), 1113-1120. [https://doi.org/10.1016/0145-2134\(96\)00100-7](https://doi.org/10.1016/0145-2134(96)00100-7)
- Carnes, C. N., Nelson-Gardell, D., Wilson, C., & Orgassa, U. C. (2001). Extended forensic evaluation when sexual abuse is suspected: A multisite field study. *Child Maltreatment*, 6(3), 230-242. <https://doi.org/10.1177/1077559501006003004>
- Carnes, C. N., Wilson, C., & Nelson-Gardell, D. (1999). Extended forensic evaluation when sexual abuse is suspected: A model and preliminary data. *Child Maltreatment*, 4(3), 242-254. <https://doi.org/10.1177/1077559599004003005>
- Ceci, S. J., & Bruck, M. (1993). Suggestibility of the child witness: A historical review and synthesis. *Psychological Bulletin*, 113(3), 403-439. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.113.3.403>
- Ceci, S. J., & Bruck, M. (1995). *Jeopardy in the courtroom: A scientific analysis of children's testimony*. Washington, DC: American Psychological Association. <https://doi.org/https://doi.org/10.1037/10180-000>
- Ceci, S. J., & Bruck, M. (2006). Children's suggestibility: Characteristics and mechanisms. *Advances in child development and behavior*, 34, 247-281.
[https://doi.org/https://doi.org/10.1016/S0065-2407\(06\)80009-1](https://doi.org/https://doi.org/10.1016/S0065-2407(06)80009-1)
- Cederborg, A.-C., Orbach, Y., Sternberg, K. J., & Lamb, M. E. (2000). Investigative interviews of child witnesses in Sweden. *Child Abuse & Neglect*, 24(10), 1355-1361.
[https://doi.org/10.1016/S0145-2134\(00\)00183-6](https://doi.org/10.1016/S0145-2134(00)00183-6)

- Christianson, S. Å., Engelberg, E., & Holmberg, U. (1998). *Avanserad förhørs- och intervjumetodik*. Borås, Sverige: Natur och Kultur.
- Cordón, I. M., Pipe, M.-E., Sayfan, L., Melinder, A., & Goodman, G. S. (2004). Memory for traumatic experiences in early childhood. *Developmental Review, 24*(1), 101-132.
<https://doi.org/10.1016/j.dr.2003.09.003>
- Craig, R. A., Scheibe, R., Raskin, D. C., Kircher, J. C., & Dodd, D. H. (1999). Interviewer questions and content analysis of children's statements of sexual abuse. *Applied Developmental Science, 3*(2), 77-85. https://doi.org/10.1207/s1532480xads0302_2
- Cross, T. P., De Vos, E., & Whitcomb, D. (1994). Prosecution of child sexual abuse: Which cases are accepted? *Child Abuse & Neglect, 18*(8), 663-677.
[https://doi.org/10.1016/0145-2134\(94\)90016-7](https://doi.org/10.1016/0145-2134(94)90016-7)
- Cyr, M., & Lamb, M. E. (2009). Assessing the effectiveness of the NICHD investigative interview Protocol when interviewing French-speaking alleged victims of child sexual abuse in Quebec. *Child Abuse Negl., 33*(5), 257-268.
<https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2008.04.002>
- Dale, P. S., Loftus, E. F., & Rathbun, L. (1978). The influence of the form of the question on the eyewitness testimony of preschool children. *Journal of Psycholinguistic Research, 7*(4), 269-277. <https://doi.org/https://doi-org.pva.uib.no/10.1007/BF01068110>
- Davies, G., & Westcott, H. L. (1999). *Interviewing child witnesses under the memorandum of good practice: A research review*. London, England: Home Office, Policing and Reducing Crime Unit, Research, Development and statistics Directorate
- Daviesl, G. M., Westcott, H. L., & Horan, N. (2000). The impact of questioning style on the content of investigative interviews with suspected child sexual abuse victims. *Psychology, Crime and Law, 6*(2), 81-97.
<https://doi.org/10.1080/10683160008410834>

- Davik, T. (2019). "Det er jo vanskelig nok med voksne". En studie om dommeres bevisvurdering i saker om vold og seksuelle overgrep hvor barn i førskolealder er fornærmet eller vitner. Universitetet i Oslo, Oslo.
<https://doi.org/http://urn.nb.no/URN:NBN:no-72172>
- Dent, H. R., & Stephenson, G. M. (1979). An experimental study of the effectiveness of different techniques of questioning child witnesses. *British Journal of Social and Clinical Psychology*, 18(1), 41-51. <https://doi.org/10.1111/j.2044-8260.1979.tb00302.x>
- Drægni, I. (2019). Ekspertene roper varsko: Svært få anmeldelser om seksuelle overgrep mot små barn ender med tiltale. Hentet 24. Februar 2020 fra <https://www.tv2.no/a/10645250/>
- Dube, S. R., Felitti, V. J., Dong, M., Giles, W. H., & Anda, R. F. (2003). The impact of adverse childhood experiences on health problems: Evidence from four birth cohorts dating back to 1900. *Preventive Medicine*, 37(3), 268-277.
[https://doi.org/10.1016/S0091-7435\(03\)00123-3](https://doi.org/10.1016/S0091-7435(03)00123-3)
- Dudycha, G. J., & Dudycha, M. M. (1933). Some factors and characteristics of childhood memories. *Child development*, 4(3), 265-278. <https://doi.org/10.2307/1125689>
- Edgardh, K., & Ormstad, K. (2000). Prevalence and characteristics of sexual abuse in a national sample of Swedish seventeen-year-old boys and girls. *Acta Paediatrica*, 89(3), 310-319. <https://doi.org/10.1111/j.1651-2227.2000.tb01333.x>
- Everson, M. D., & Boat, B. W. (1994). Putting the anatomical doll controversy in perspective: An examination of the major uses and criticisms of the dolls in child sexual abuse evaluations. *Child Abuse & Neglect*, 18(2), 113-129.
[https://doi.org/10.1016/0145-2134\(94\)90114-7](https://doi.org/10.1016/0145-2134(94)90114-7)

- Faller, K. C., & Nelson-Gardell, D. (2010). Extended evaluations in cases of child sexual abuse: How many sessions are sufficient? *Journal of Child Sexual Abuse, 19*(6), 648-668. <https://doi.org/10.1080/10538712.2010.522494>
- Fergusson, D. M., Boden, J. M., & Horwood, L. J. (2008). Exposure to childhood sexual and physical abuse and adjustment in early adulthood. *Child Abuse & Neglect, 32*(6), 607-619. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2006.12.018>
- Finkelhor, D., & Beowne, A. (1986). Intra and long-term effects: A conceptual framework. I D. Finkelhor (Red.), *A Sourcebook on Child Sexual Abuse*. Beverly Hills, CA: Sage.
- Finnilä, K., Mahlberg, N., Santtila, P., Sandnabba, K., & Niemi, P. (2003). Validity of a test of children's suggestibility for predicting responses to two interview situations differing in their degree of suggestiveness. *Journal of Experimental Child Psychology, 85*(1), 32-49. [https://doi.org/https://doi.org/10.1016/S0022-0965\(03\)00025-0](https://doi.org/https://doi.org/10.1016/S0022-0965(03)00025-0)
- Fisher, R. P., & Geiselman, R. E. (1992). *Memory enhancing techniques for investigative interviewing: The cognitive interview*. Springfield, IL: Charles C Thomas Publisher.
- Fivush, R. (1993). Developmental perspectives on autobiographical recall. I G. S. Goodman & B. L. Bottoms (Red.), *Child victims, child witnesses: Understanding and improving testimony* (s. 1-24). New York, NY: Guilford Press.
- Fivush, R. (2002). The development of autobiographical memory. I H. L. Westcott, G. M. Davies, & R. Bull (Red.), *Children's testimony: A handbook of psychological research and forensic practice* (s. 55-68). Chichester, England: Wiley.
- Fivush, R. (2011). The development of autobiographical memory. *Annu. Rev. Psychol.*, *62*(1), 559-582. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.121208.131702>

- Forskrift om tilrettelagte avhør. (2015). Forskrift om avhør av barn og andre særlig sårbare fornærmede og vitner (FOR-2015-09-24-1098). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2015-09-24-1098>
- Fritzley, H. V., & Lee, K. (2003). Do young children always say yes to yes–no questions? A metadevelopmental study of the affirmation bias. *Child development*, 74(5), 1297-1313. <https://doi.org/10.1111/1467-8624.00608>
- Gamst, K. T. (2017). *Profesjonelle barnesamtaler: Å ta barn på alvor* (2. utg. utg.). Oslo, Norge: Universitetsforlaget.
- Gamst, K. T., & Langballe, Å. (2004). *Barn som vitner: En empirisk og teoretisk studie av kommunikasjon mellom avhører og barn i dommeravhør: Utvikling av en avhørsmetodisk tilnærming*. Universitetet i Oslo, Oslo, Norge.
- Ghetti, S., & Alexander, K. W. (2004). “If it happened, i would remember it”: Strategic use of event memorability in the rejection of false autobiographical events. *Child development*, 75(2), 542-561. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2004.00692.x>
- Glaser, D. (1991). Treatment issues in child sexual abuse. *The British Journal of Psychiatry*, 159(6), 769-782. <https://doi.org/10.1192/bjp.159.6.769>
- Goodman, G. S., & Aman, C. (1990). Children's use of anatomically detailed dolls to recount an event. *Child development*, 61(6), 1859-1871. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.1990.tb03570.x>
- Goodman, G. S., Quas, J. A., Bulkley, J., & Shapiro, C. (1999). Innovations for child witnesses: A National Survey. *Psychology, Public Policy, and Law*, 5(2), 255-281. <https://doi.org/10.1037/1076-8971.5.2.255>
- Goodman-Brown, T. B., Edelstein, R. S., Goodman, G. S., Jones, D. P. H., & Gordon, D. S. (2003). Why children tell: A model of children’s disclosure of sexual abuse. *Child Abuse & Neglect*, 27(5), 525-540. [https://doi.org/10.1016/S0145-2134\(03\)00037-1](https://doi.org/10.1016/S0145-2134(03)00037-1)

- Green, A. H. (1993). Child sexual abuse: Immediate and long-term effects and intervention. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 32(5), 890-902.
<https://doi.org/https://doi.org/10.1097/00004583-199309000-00002>
- Greenhoot, A., Bunnell, S., Curtis, J., & Beyer, A. (2008). Trauma and autobiographical memory functioning. Findings from a longitudinal study of family violence. I M. L. Howe, G. S. Goodman, & D. Cicchetti (Red.), *Stress, Trauma, and Children's Development. Neurobiological, Cognitive, Clinical and Legal Perspectives* (s. 139–170). Oxford, England: Oxford University Press.
- Gross, J., & Hayne, H. (1998). Drawing facilitates children's verbal reports of emotionally laden events. *Journal of Experimental Psychology: Applied*, 4(2), 163-179.
<https://doi.org/10.1037/1076-898X.4.2.163>
- Guadagno, B. L., & Powell, M. B. (2009). A qualitative examination of police officers' questioning of children about repeated events. *Police Practice & Research: An International Journal*, 10(1), 61-73. <https://doi.org/10.1080/15614260802128468>
- Hanson, R. F., Resnick, H. S., Saunders, B. E., Kilpatrick, D. G., & Best, C. (1999). Factors related to the reporting of childhood rape. *Child Abuse & Neglect*, 23(6), 559-569.
[https://doi.org/10.1016/S0145-2134\(99\)00028-9](https://doi.org/10.1016/S0145-2134(99)00028-9)
- Hershkowitz, I., Horowitz, D., & Lamb, M. E. (2005). Trends in children's disclosure of abuse in Israel: A national study. *Child Abuse & Neglect*, 29(11), 1203-1214.
<https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2005.04.008>
- Hlavka, H. R., Olinger, S. D., & Lashley, J. L. (2010). The use of anatomical dolls as a demonstration aid in child sexual abuse interviews: A study of forensic interviewers' perceptions. *Journal of Child Sexual Abuse*, 19(5), 519-553.
<https://doi.org/https://doi.org/10.1080/10538712.2010.511988>

- Home Office. (2011). *Achieving best evidence in criminal proceedings: Guidance on interviewing victims and witnesses, and guidance on using special measures*. London, England: Ministry of Justice.
- Howe, M. L., & Courage, M. L. (1993). On resolving the enigma of infantile amnesia. *Psychological Bulletin*, *113*(2), 305-326. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.113.2.305>
- Howe, M. L., Courage, M. L., & Edison, S. C. (2003). When autobiographical memory begins. *Developmental Review*, *23*(4), 471-494. <https://doi.org/10.1016/j.dr.2003.09.001>
- Hutcheson, G. D., Baxter, J. S., Telfer, K., & Warden, D. (1996). Child witness statement quality: Question type and errors of omission. *Law and Human Behavior*, *19*(6), 631-648. <https://doi.org/10.1007/BF01499378>
- Innst.O.nr.39. (1993-1994). Kapittel 5 (Kommitteens merknader). Hentet fra <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Innstillinger/Odelstinget/1993-1994/inno-199394-039/?lv=0#a5>
- Johnson, M. S. (2015). *Interviewer behavior and children's competence as witnesses*. University of Oslo, Oslo, Norge.
- Johnson, M. S., Magnussen, S., Thoresen, C., Lønnum, K., Burrell, L. V., & Melinder, A. (2015). Best practice recommendations still fail to result in action: A national 10-year follow-up study of investigative interviews in CSA cases. *Applied Cognitive Psychology*, *29*(5), 661-668. <https://doi.org/10.1002/acp.3147>
- Josselyn, S. A., & Frankland, P. W. (2012). Infantile amnesia: A neurogenic hypothesis. *Learning & memory*, *19*(9), 423-433. <https://doi.org/10.1101/lm.021311.110>

- Justis- og beredskapsdepartementet. (2012). *Avhør av særlig sårbare personer i straffesaker: Rapport fra arbeidsgruppen for gjennomgang av regelverket om dommeravhør og observasjon av barn og psykisk utviklingshemmede*. Oslo, Norge: Justis- og beredskapsdepartementet. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/avhor-av-sarlig-sarbare-personer-i-straf/id712134/>
- Justis- og beredskapsdepartementet. (2015). *Endringer i straffeprosessloven (avhør av barn og andre særlig sårbare fornærmede og vitner)*. (Prop. 112 L (2014-2015)). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2015-09-24-1098>
- Justis- og beredskapsdepartementet. (2019). *Rapport om saksflyt i saker om overgrep mot barn*. Oslo, Norge: Justis- og beredskapsdepartementet,. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/rapport-fra-arbeidsgruppe-som-har-sett-pa-saksflyt-i-saker-som-gjelder-overgrep-mot-barn/id2632347/>
- Katz, C., & Hamama, L. (2013). “Draw me everything that happened to you”: Exploring children's drawings of sexual abuse. *Children and Youth Services Review, 35*(5), 877-882. <https://doi.org/10.1016/j.chilyouth.2013.02.007>
- Katz, C., & Hershkowitz, I. (2010). The effects of drawing on children’s accounts of sexual abuse. *Child Maltreatment, 15*(2), 171-179. <https://doi.org/10.1177/1077559509351742>
- Kendrick, E. M. (2013). Diagram debate: The use of anatomical diagrams in child sexual abuse cases. *Liberty University Law Review, 8*(1), 125-168.
- Kia-Keating, M., Sorsoli, L., & Grossman, F. K. (2010). Relational challenges and recovery processes in male survivors of childhood sexual abuse. *Journal of Interpersonal Violence, 25*(4), 666-683. <https://doi.org/10.1177/0886260509334411>

- Kilpatrick, D. G., Ruggiero, K. J., Acierno, R., Saunders, B. E., Resnick, H. S., & Best, C. L. (2003). Violence and risk of PTSD, major depression, substance abuse/dependence, and comorbidity: Results From the national survey of adolescents. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 71*(4), 692-700. <https://doi.org/10.1037/0022-006X.71.4.692>
- Korkman, J., Pakkanen, T., & Laajasalo, T. (2017). Child forensic interviewing in Finland: Investigating suspected child abuse at the forensic psychology unit for children and adolescents. I S. Johansson, K. Stefansen, E. Bakketeig, & A. Kaldal (Red.), *Collaborating against child abuse: Exploring the Nordic Barnahus model*. Cham, Sveits: Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-58388-4>
- Korkman, J., Santtila, P., & Sandnabba, N. K. (2006). Dynamics of verbal interaction between interviewer and child in interviews with alleged victims of child sexual abuse. *Scandinavian Journal of Psychology, 47*(2), 109-119. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9450.2006.00498.x>
- Koverola, C., Pound, J., Heger, A., & Lytle, C. (1993). Relationship of child sexual abuse to depression. *Child Abuse & Neglect, 17*(3), 393-400. [https://doi.org/10.1016/0145-2134\(93\)90062-A](https://doi.org/10.1016/0145-2134(93)90062-A)
- Kripos. (2016). Seksuelle overgrep mot barn under 14 år. Hentet fra <https://kriminalitetsforebygging.no/dokument/seksuelle-overgrep-barn-14-ar/>
- Kristensen, E., & Lau, M. (2011). Sexual function in women with a history of intrafamilial childhood sexual abuse. *Sexual and Relationship Therapy, 26*(3), 229-241. <https://doi.org/10.1080/14681994.2011.622264>
- La Rooy, D., Brubacher, S. P., Aromäki-Stratos, A., Cyr, M., Hershkowitz, I., Korkman, J., ... Lamb, M. E. (2015). The NICHD protocol: A review of an internationally-used

evidence-based tool for training child forensic interviewers. *Journal of Criminological Research, Policy and Practice*, 1(2), 76-89.

<https://doi.org/10.1108/JCRPP-01-2015-0001>

La Rooy, D., Katz, C., Malloy, L. C., & Lamb, M. E. (2010). Do we need to rethink guidance on repeated interviews? *Psychology, Public Policy, and Law*, 16(4), 373-392.

<https://doi.org/10.1037/a0019909>

La Rooy, D., Lamb, M., & Memon, A. (2011). Forensic interviews with children in Scotland: A survey of interview practices among police. *The Official Journal of the Society for Police and Criminal Psychology*, 26(1), 26-34. <https://doi.org/10.1007/s11896-010-9072-9>

La Rooy, D., & Lamb, M. E. (2011). The development of memory in childhood. I M. E.

Lamb, D. J. La Rooy, L. C. Malloy, & C. Katz (Red.), *Children's testimony: A handbook of psychological research and forensic practice* (s. 49-68). New York, NY: Wiley-Backwell.

La Rooy, D., Lamb, M. E., & Pipe, M. E. (2009). Repeated interviewing: A critical evaluation of the risks and potential benefits. I K. Kuehnle & M. Connell (Red.), *The evaluation of child sexual abuse allegations: A comprehensive guide to assessment and testimony*. (s. 327-361). Hoboken, NJ: John Wiley & Sons Inc.

Lamb, M. E. (1995). The investigation of child sexual abuse: An interdisciplinary consensus statement. *Journal of Child Sexual Abuse*, 3(4), 93-106.

https://doi.org/https://doi.org/10.1300/J070v03n04_06

Lamb, M. E., & Brown, D. A. (2006). Conversational apprentices: Helping children become competent informants about their own experiences. *British Journal of Developmental Psychology*, 24(1), 215-234.

<https://doi.org/https://doi.org/10.1348/026151005X57657>

- Lamb, M. E., Brown, D. A., Hershkowitz, I., Orbach, Y., & Esplin, P. W. (2018). *Tell me what happened: Questioning children about abuse*. Hoboken, NJ: John Wiley & Sons.
- Lamb, M. E., & Fauchier, A. (2001). The effects of question type on self-contradictions by children in the course of forensic interviews. *Applied Cognitive Psychology, 15*(5), 483-491. <https://doi.org/10.1002/acp.726>
- Lamb, M. E., Hershkowitz, I., Sternberg, K. J., Boat, B., & Everson, M. D. (1996). Investigative interviews of alleged sexual abuse victims with and without anatomical dolls. *Child Abuse & Neglect, 20*(12), 1251-1259. [https://doi.org/10.1016/S0145-2134\(96\)00121-4](https://doi.org/10.1016/S0145-2134(96)00121-4)
- Lamb, M. E., Hershkowitz, I., Sternberg, K. J., Esplin, P. W., Hovav, M., Manor, T., & Yudilevitch, L. (1996). Effects of investigative utterance types on Israeli children's responses. *International Journal of Behavioral Development, 19*(3), 627-637. <https://doi.org/10.1177/016502549601900310>
- Lamb, M. E., La Rooy, D., Malloy, L. C., & Katz, C. (2011). *Children's testimony: A handbook of psychological research and forensic practice*. London, England: Wiley.
- Lamb, M. E., Orbach, Y., Hershkowitz, I., Esplin, P. W., & Horowitz, D. (2007). A structured forensic interview protocol improves the quality and informativeness of investigative interviews with children: A review of research using the NICHD Investigative Interview Protocol. *Child Abuse & Neglect, 31*(11-12), 1201-1231. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2007.03.021>
- Lamb, M. E., Orbach, Y., Hershkowitz, I., Horowitz, D., & Abbott, C. B. (2007). Does the type of prompt affect the accuracy of information provided by alleged victims of abuse in forensic interviews? *Applied Cognitive Psychology, 21*(9), 1117-1130. <https://doi.org/https://doi.org/10.1002/acp.1318>

Lamb, M. E., Orbach, Y., Sternberg, K. J., Aldridge, J., Pearson, S., Stewart, H. L., ...

Bowler, L. (2009). Use of a structured investigative protocol enhances the quality of investigative interviews with alleged victims of child sexual abuse in Britain. *Applied Cognitive Psychology*, 23(4), 449-467. <https://doi.org/10.1002/acp.1489>

Lamb, M. E., Sternberg, K. J., & Esplin, P. W. (1998). Conducting investigative interviews of alleged sexual abuse victims. *Child Abuse & Neglect*, 22(8), 813-823.

[https://doi.org/10.1016/S0145-2134\(98\)00056-8](https://doi.org/10.1016/S0145-2134(98)00056-8)

Lamb, M. E., Sternberg, K. J., Orbach, Y., Esplin, P. W., Stewart, H., & Mitchell, S. (2003).

Age differences in young children's responses to open-ended invitations in the course of forensic interviews. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 71(5), 926-934. <https://doi.org/10.1037/0022-006X.71.5.926>

Langballe, Å. (2007). Forholdet mellom frie og spontane beretninger fra barn i

dommeravhør, og påliteligheten i barnets utsagn. *Tidsskrift for Norsk psykologforening*, 44(7), 868-877. Hentet fra

<http://www.sakkyndig.com/psykologi/artvit/langballe2007.pdf>

Langballe, Å. (2011). *Den dialogiske barnesamtalen: Hvordan snakke med barn om sensitive temaer*. Oslo, Norge: Norsk kunnskapssenter om vold og traumatisk stress NKVTS.

Langballe, Å., & Davik, T. (2017). Sequential interviews with preschool children in Norwegian barnahus. I S. Johansson, K. Stefansen, E. Bakketeig, & A. Kaldal (Red.), *Collaborating against child abuse: Exploring the nordic barnahus model* (s. 165-186). Cham, Sveits: Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-58388-4>

Lippert, T., Cross, T. P., Jones, L., & Walsh, W. (2009). Telling interviewers about sexual abuse: Predictors of child disclosure at forensic interviews. *Child Maltreatment*, 14(1), 100-113. <https://doi.org/10.1177/1077559508318398>

- London, K., Bruck, M., Ceci, S. J., & Shuman, D. W. (2005). Disclosure of child sexual abuse: What does the research tell us about the ways that children tell? *Psychology, Public Policy, and Law*, *11*(1), 194-226. <https://doi.org/10.1037/1076-8971.11.1.194>
- Lyon, T. D. (1995). False allegations and false denials in child sexual abuse. *Psychology, Public Policy, and Law*, *1*(2), 429-437. <https://doi.org/10.1037/1076-8971.1.2.429>
- Lyon, T. D. (2002). Scientific support for expert testimony on child sexual abuse accommodation. I J. R. Conte (Red.), *Critical issues in child sexual abuse* (s. 107-138). Newbury Park, CA: Sage.
- Lyon, T. D. (2014). Interviewing children. *Annual Review of Law and Social Science*, *10*, 73-89. <https://doi.org/https://doi.org/10.1146/annurev-lawsocsci-110413-030913>
- Lytle, N., London, K., & Bruck, M. (2015). Young children's ability to use two-dimensional and three-dimensional symbols to show placements of body touches and hidden objects. *Journal of Experimental Child Psychology*, *134*, 30-42. <https://doi.org/http://dx.doi.org/10.1016/j.jecp.2015.01.010>
- MacDonald, S., Uesiliana, K., & Hayne, H. (2000). Cross-cultural and gender differences in childhood amnesia. *Memory*, *8*(6), 365-376. <https://doi.org/10.1080/09658210050156822>
- MacLeod, E., Gross, J., & Hayne, H. (2013). The clinical and forensic value of information that children report while drawing. *Applied Cognitive Psychology*, *27*(5), 564-573. <https://doi.org/10.1002/acp.2936>
- MacLeod, E., Gross, J., & Hayne, H. (2016). Drawing conclusions: The effect of instructions on children's confabulation and fantasy errors. *Memory*, *24*(1), 21-31. <https://doi.org/10.1080/09658211.2014.982656>

- Maniglio, R. (2009). The impact of child sexual abuse on health: A systematic review of reviews. *Clinical Psychology Review, 29*(7), 647-657.
<https://doi.org/10.1016/j.cpr.2009.08.003>
- Mash, E. J., & Terdal, L. G. (1997). Assessment of child and family disturbance: A behavioral systems approach. I E. J. Mash & L. G. Terdal (Red.), *Assessment of childhood disorders* (s. 3-68). New York, NY: Guilford Press.
- Melinder, A. (1998). Transference and counter transference in child psychotherapy. I M. Kjaer (Red.), *Do you understand?* (s. 87-107). Oslo, Norge: Kommuneforlaget.
- Melinder, A., Alexander, K., Cho, Y. I., Goodman, G. S., Thoresen, C., Lonnum, K., & Magnussen, S. (2010). Children's eyewitness memory: A comparison of two interviewing strategies as realized by forensic professionals. *Journal of Experimental Child Psychology, 105*(3), 156-177. <https://doi.org/10.1016/j.jecp.2009.04.004>
- Melnyk, L., Crossman, A., & Sculling, M. (2007). The suggestibility of children's memory. I M. P. Toglia, J. D. Read, D. F. Ross, & R. C. L. Lindsay (Red.), *The handbook of eyewitness psychology, Vol. 1. Memory for events* (bd. 1, s. 401-427). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Memon, A., & Vartoukian, R. (1996). The effects of repeated questioning on young children's eyewitness testimony. *British Journal of Psychology, 87*(3), 403-415.
<https://doi.org/10.1111/j.2044-8295.1996.tb02598.x>
- Milne, B., & Bull, R. (1999). *Investigative interviewing: Psychology and practice*. Chichester, England: Wiley.
- Moran, P. B., Vuchinich, S., & Hall, N. K. (2004). Associations between types of maltreatment and substance use during adolescence. *Child Abuse & Neglect, 28*(5), 565-574. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2003.12.002>

- Mullen, M. K. (1994). Earliest recollections of childhood: a demographic analysis. *Cognition*, 52(1), 55-79. [https://doi.org/10.1016/0010-0277\(94\)90004-3](https://doi.org/10.1016/0010-0277(94)90004-3)
- Myklebust, T. (2017). The Nordic Model of Handling Children's Testimonies. I S. Johansson, K. Stefansen, E. Bakketeig, & A. Kaldal (Red.), *Collaborating Against Child Abuse : Exploring the Nordic Barnahus Model* (s. 97-120). Cham, Sveits: Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-58388-4>
- National Children's Advocacy Center. (2015). *Position paper on the use of human figure drawings in forensic interviews*. Hentet fra <http://calio.org/images/position-paper-human-figure-drawings.pdf>
- Newcombe, N., Marianne Lloyd and Kristin Ratliff. (2007). Development of episodic and autobiographical memory: A cognitive neuroscience perspective. I R. V. Kail (Red.), *Advances in Child Development and Behavior* (bd. 35, s. 37-85). London, England: Elsevier.
- Newline, C., Cordisco, L. S., Chamberline, A., Anderson, J., Kenniston, J., Russell, A., ... Vaughan-Eden, V. (2015). Child forensic interviewing: Best practises. *Juvenile Justice Bulltin*, 1-17. <https://doi.org/https://ojjdp.ojp.gov/sites/g/files/xyckuh176/files/pubs/248749.pdf>
- O' Callaghan, G., & D' Arcy, H. (1989). Use of props in questioning preschool witnesses. *Australian Journal of Psychology*, 41(2), 187-195. <https://doi.org/10.1080/00049538908260082>
- Oates, K., & Shrimpton, S. (1991). Children's memories for stressful and non-stressful events. *Medicine, Science and the Law*, 31(1), 4-10. <https://doi.org/10.1177/002580249103100102>
- Orbach, Y., Hershkowitz, I., Lamb, M. E., Sternberg, K. J., Esplin, P. W., & Horowitz, D. (2000). Assessing the value of structured protocols for forensic interviews of alleged

child abuse victims. *Child Abuse & Neglect*, 24(6), 733-752.

[https://doi.org/10.1016/S0145-2134\(00\)00137-X](https://doi.org/10.1016/S0145-2134(00)00137-X)

Orbach, Y., & Lamb, M. E. (2001). The relationship between within-interview contradictions and eliciting interviewer utterances. *Child Abuse & Neglect*, 25(3), 323-333.

[https://doi.org/10.1016/S0145-2134\(00\)00254-4](https://doi.org/10.1016/S0145-2134(00)00254-4)

Ornstein, P. A. (2014). *Memory Development in children*. New York, NY: Psychology Press.

Ornstein, P. A., Baker-Ward, L., Gordon, B. N., Merritt, K. A., Ornstein, P. A., & Davies, G.

(1997). Children's memory for medical experiences: Implications for testimony.

Applied Cognitive Psychology, 11(7), S87-S104.

[https://doi.org/https://doi.org/10.1002/\(SICI\)1099-0720\(199712\)11:7<S87::AID-ACP556>3.0.CO;2-Z](https://doi.org/https://doi.org/10.1002/(SICI)1099-0720(199712)11:7<S87::AID-ACP556>3.0.CO;2-Z)

Ornstein, P. A., Larus, D. M., & Clubb, P. A. (1991). Understanding children's testimony:

Implications of research on the development of memory. I R. Vasta & T. Gullickson (Red.), *Annals of child development* (bd. 8, s. 145–176). London, England: Jessica Kingsley Publishers.

Otgaard, H., Horselenberg, R., van Kampen, R., & Lalleman, K. (2012). Clothed and unclothed human figure drawings lead to more correct and incorrect reports of touch in children. *Psychology, Crime & Law*, 18(7), 641-653.

<https://doi.org/10.1080/1068316X.2010.532129>

Otgaard, H., van Ansem, R., Pauw, C., & Horselenberg, R. (2016). Improving children's interviewing methods? The effects of drawing and practice on children's memories for an event. *Journal of Police and Criminal Psychology*, 31(4), 279-287.

<https://doi.org/10.1007/s11896-016-9190-0>

- Owen-Kostelnik, J., Reppucci, N. D., & Meyer, J. R. (2006). Testimony and interrogation of minors: assumptions about maturity and morality. *The American Psychologist*, *61*(4), 286-304. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.61.4.286>
- Paine, M. L., & Hansen, D. J. (2002). Factors influencing children to self-disclose sexual abuse. *Clinical Psychology Review*, *22*(2), 271-295. [https://doi.org/10.1016/S0272-7358\(01\)00091-5](https://doi.org/10.1016/S0272-7358(01)00091-5)
- Patterson, D., & Campbell, R. (2009). A comparative study of the prosecution of childhood sexual abuse cases: The contributory role of pediatric Forensic Nurse Examiner (FNE) programs. *Journal of Forensic Nursing*, *5*(1), 38-45. <https://doi.org/10.1111/j.1939-3938.2009.01029.x>
- Patterson, T., & Hayne, H. (2011). Does drawing facilitate older children's reports of emotionally laden events? *Applied Cognitive Psychology*, *25*(1), 119-126. <https://doi.org/10.1002/acp.1650>
- Peterson, C. (2002). Children's long-term memory for autobiographical events. *Developmental Review*, *22*(3), 370-402. [https://doi.org/10.1016/S0273-2297\(02\)00007-2](https://doi.org/10.1016/S0273-2297(02)00007-2)
- Peterson, C., Dowden, C., & Tobin, J. (1999). Interviewing preschoolers: Comparisons of yes/no and wh-questions. *Law and Human Behavior*, *23*(5), 539-555.
- Peterson, C., & Warren, K. L. (2009). Injuries, emergency rooms, and children's memory: Factors contributing to individual differences. I J. A. Quas & R. Fivush (Red.), *Emotion and memory in development*. New York, NY: Oxford University Press.
- Phillips, E., Oxburgh, G., Gavin, A., & Myklebust, T. (2012). Investigative interviews with victims of child sexual abuse: The relationship between question type and investigation relevant information. *Journal of Police and Criminal Psychology*, *27*(1), 45-54. <https://doi.org/10.1007/s11896-011-9093-z>

Politihøgskolen. (2019). Tilrettelagte avhør av særlig sårbare personer. Hentet fra

<https://www.politihogskolen.no/etter-videreutdanning/etterforskning-kriminalteknikk/tilrettelagte-avhor-sarlig-sarbare-personer/>

Poole, D. A., & Bruck, M. (2012). Divining testimony? The impact of interviewing props on children's reports of touching. *Developmental Review, 32*(3), 165-180.

<https://doi.org/10.1016/j.dr.2012.06.007>

Poole, D. A., Bruck, M., & Pipe, M. E. (2011). Forensic Interviewing Aids: Do Props Help Children Answer Questions About Touching? *Current Directions in Psychological Science, 20*(1), 11-15. <https://doi.org/10.1177/0963721410388804>

Poole, D. A., & Dickinson, J. J. (2011). Evidence supporting restrictions on uses of body diagrams in forensic interviews. *Child Abuse & Neglect, 35*(9), 659-669.

<https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2011.05.004>

Poole, D. A., & Dickinson, J. J. (2014). Comfort drawing during investigative interviews: Evidence of the safety of a popular practice. *Child Abuse & Neglect, 38*(2), 192-201.

<https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2013.04.012>

Poole, D. A., & Lamb, M. E. (1998). *Investigative interviews of children: A guide for helping professionals*. American Psychological Association. <https://doi.org/>

<https://doi.org/10.1037/10301-000>

Poole, D. A., & Lindsay, D. S. (1998). Assessing the accuracy of young children's reports: Lessons from the investigation of child sexual abuse. *Applied and Preventive Psychology, 7*(1), 1-26. [https://doi.org/10.1016/S0962-1849\(98\)80019-X](https://doi.org/10.1016/S0962-1849(98)80019-X)

Putnam, F. W. (2003). Ten-year research update review: Child sexual abuse. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry, 42*(3), 269-278.

<https://doi.org/https://doi.org/10.1097/00004583-200303000-00006>

- Rapaport, D. (1942). *Emotions and memory*. Meninger Clinic: International Universities Press, Inc.
- Reed, L. D. (1996). Findings from research on children's suggestibility and implications for conducting child interviews. *Child Maltreatment, 1*(2), 105-120.
<https://doi.org/10.1177/1077559596001002003>
- Riksadvokaten. (2015). *Tilrettelagte avhør - direktiver og retningslinjer (Direktiv av 21. oktober 2015)*. Oslo, Norge: Riksadvokaten.
- Russell, A. (2008). Out of the woods: A case for using anatomical diagrams in forensic interviews. *Update, 21*(1), 2-6.
- Salmon, K., Bidrose, S., & Pipe, M.-E. (1995). Providing props to facilitate children's event reports: A comparison of toys and real items. *Journal of Experimental Child Psychology, 60*(1), 174-194. <https://doi.org/10.1006/jecp.1995.1037>
- Salmon, K., & Irvine, P. (2002). Photograph reminders and young children's event reports: The influence of timing. *Legal and Criminological Psychology, 7*(2), 173-186.
<https://doi.org/10.1348/135532502760274783>
- Salmon, K., & Pipe, M. E. (2000). Recalling an event one year later: The impact of props, drawing and a prior interview. *Applied Cognitive Psychology, 14*(2), 99-120.
[https://doi.org/https://doi.org/10.1002/\(SICI\)1099-0720\(200003/04\)14:2<99::AID-ACP639>3.0.CO;2-5](https://doi.org/https://doi.org/10.1002/(SICI)1099-0720(200003/04)14:2<99::AID-ACP639>3.0.CO;2-5)
- Salmon, K., Pipe, M. E., Malloy, A., & Mackay, K. (2012). Do non-verbal aids increase the effectiveness of 'best practice' verbal interview techniques? An experimental study. *Applied Cognitive Psychology, 26*(3), 370-380. <https://doi.org/10.1002/acp.1835>
- Salmon, K., Roncolato, W., & Gleitzman, M. (2003). Children's reports of emotionally laden events: Adapting the interview to the child. *Applied Cognitive Psychology, 17*(1), 65-79. <https://doi.org/10.1002/acp.845>

- Santtila, P., Korkman, J., & Kenneth, S. N. (2004). Effects of interview phase, repeated interviewing, presence of a support person, and anatomically detailed dolls on child sexual abuse interviews. *Psychology, Crime & Law*, *10*(1), 21-35.
<https://doi.org/10.1080/1068316021000044365>
- Sauzier, M. (1989). Disclosure of child sexual abuse: For better or for worse. *Psychiatric Clinics*, *12*(2), 455-469.
- Saywitz, K. J., Goodman, G. S., Nicholas, E., & Moan, S. F. (1991). Children's memories of a physical examination involving genital touch: Implications for reports of child sexual abuse. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, *59*(5), 682-691.
<https://doi.org/10.1037/0022-006X.59.5.682>
- Schaeffer, P., Leventhal, J. M., & Asnes, A. G. (2011). Children's disclosures of sexual abuse: Learning from direct inquiry. *Child Abuse and Neglect*, *35*(5), 343-352.
<https://doi.org/doi:10.1016/j.chiabu.2011.01.014>
- Schneider, W., & Bjorklund, D. (2003). Memory and knowledge development. I J. Valsiner & K. Connolly (Red.), *Handbook of Developmental Psychology* (s. 370–403). London, England: Sage.
- Schneider, W., & Pressley, M. (1989). *Memory development between 2 and 20*. New York, NY: Springer-Verlag.
- Schneider, W., & Pressley, M. (2013). *Memory development between two and twenty*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Seltmann, L., & Wright, M. (2013). Perceived parenting competencies following childhood sexual abuse: A moderated mediation analysis. *Journal of Family Violence*, *28*(6), 611-621. <https://doi.org/10.1007/s10896-013-9522-0>

- Simcock, G., & Hayne, H. (2002). Breaking the barrier? Children fail to translate their preverbal memories into language. *Psychological Science*, *13*(3), 225-231.
<https://doi.org/https://doi.org/10.1111/1467-9280.00442>
- Sjöberg, R. L., & Lindblad, F. (2002a). Delayed disclosure and disrupted communication during forensic investigation of child sexual abuse: a study of 47 corroborated cases. *Acta Paediatrica*, *91*(12), 1391-1396. <https://doi.org/10.1111/j.1651-2227.2002.tb02839.x>
- Sjöberg, R. L., & Lindblad, F. (2002b). Limited disclosure of sexual abuse in children whose experiences were documented by videotape. *American Journal of Psychiatry*, *159*(2), 312-314. <https://doi.org/https://doi.org/10.1176/appi.ajp.159.2.312>
- Smith, D. W., Letourneau, E. J., Saunders, B. E., Kilpatrick, D. G., Resnick, H. S., & Best, C. L. (2000). Delay in disclosure of childhood rape: results from a national survey. *Child Abuse & Neglect*, *24*(2), 273-287. [https://doi.org/10.1016/S0145-2134\(99\)00130-1](https://doi.org/10.1016/S0145-2134(99)00130-1)
- Squire, L. R. (2004). Memory systems of the brain: A brief history and current perspective. *Neurobiology of Learning and Memory*, *82*(3), 171-177.
<https://doi.org/10.1016/j.nlm.2004.06.005>
- SSB. (2019). Etterforskede lovbrudd. Hentet 13. mars 2020 fra <https://www.ssb.no/lovbrudde>
- Sternberg, K. J., Lamb, M. E., Davies, G. M., & Westcott, H. L. (2001). The memorandum of good practice: Theory versus application. *Child Abuse & Neglect*, *25*(5), 669-681.
[https://doi.org/10.1016/S0145-2134\(01\)00232-0](https://doi.org/10.1016/S0145-2134(01)00232-0)
- Sternberg, K. J., Lamb, M. E., Hershkowitz, I., Esplin, P. W., Redlich, A., & Sunshine, N. (1996). The relation between investigative utterance types and the informativeness of child witnesses. *Journal of Applied Developmental Psychology*, *17*(3), 439-451.
[https://doi.org/https://doi.org/10.1016/S0193-3973\(96\)90036-2](https://doi.org/https://doi.org/10.1016/S0193-3973(96)90036-2)

- Steward, M. S., & Steward, D. S. (1996). Interviewing young children about body touch and handling. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 61(4/5), 1-237. <https://doi.org/10.2307/1166205>
- Straffeloven. (2005). Lov om straff (straffeloven). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-05-20-28>
- Straffeprosessloven. (1981). Lov om rettergangsmåten i straffesaker (straffeprosessloven). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1981-05-22-25>
- Strange, D., Hayne, H., & Garry, M. (2008). A photo, a suggestion, a false memory. *Applied Cognitive Psychology*, 22(5), 587-603. <https://doi.org/10.1002/acp.1390>
- Summit, R. C. (1983). The child sexual abuse accommodation syndrome. *Child Abuse & Neglect*, 7(2), 177-193. [https://doi.org/10.1016/0145-2134\(83\)90070-4](https://doi.org/10.1016/0145-2134(83)90070-4)
- Suveg, C., Southam-Gerow, M. A., Goodman, K. L., & Kendall, P. C. (2007). The role of emotion theory and research in child therapy development. *Clinical Psychology: Science and Practice*, 14(4), 358-371. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2850.2007.00096.x>
- The American Professional Society on the Abuse of Children Taskforce. (2012). *Practice guidelines: Investigative interviewing in cases of alleged child abuse*. Chicago, IL: The American Professional Society on the Abuse of Children (APSAC).
- Thoresen, C., Lønnum, K., Melinder, A., & Magnussen, S. (2009). Forensic interviews with children in CSA cases: A large-sample study of Norwegian police interviews. *Applied Cognitive Psychology*, 23(7), 999-1011. <https://doi.org/10.1002/acp.1534>
- Thoresen, C., Lonnum, K., Melinder, A., Stridbeck, U., & Magnussen, S. (2006). Theory and practice in interviewing young children: A study of Norwegian police interviews 1985-2002. *Psychology, Crime & Law*, 12(6), 629-640. <https://doi.org/10.1080/10683160500350546>

- Tubb, A. V., Wood, J. M., & Hosch, H. M. (1999). Effects of suggestive interviewing and indirect evidence on child credibility in a sexual abuse case. *Journal of Applied Social Psychology, 29*(6), 1111-1127. <https://doi.org/10.1111/j.1559-1816.1999.tb02031.x>
- Tulving, E. (1983). *Elements of episodic memory* (bd. 2). Oxford, England: Clarendon Press.
- Tulving, E. (1985). Memory and consciousness. *Canadian Psychology/Psychologie canadienne, 26*(1), 1-12. <https://doi.org/https://doi.org/10.1037/h0080017>
- Tulving, E., & Thomson, D. M. (1973). Encoding specificity and retrieval processes in episodic memory. *Psychological Review, 80*(5), 352-373. <https://doi.org/10.1037/h0020071>
- Underwager, R., & Wakefield, H (1990). *The real world of child interrogations*. Springfield, IL: Charles C. Thomas.
- Usher, J. A., & Neisser, U. (1993). Childhood amnesia and the beginnings of memory for four early life events. *Journal of Experimental Psychology: General, 122*(2), 155-165. <https://doi.org/10.1037/0096-3445.122.2.155>
- Wade, K., Garry, M., Read, J., & Lindsay, D. (2002). A picture is worth a thousand lies: Using false photographs to create false childhood memories. *Psychonomic Bulletin & Review, 9*(3), 597-603. <https://doi.org/10.3758/BF03196318>
- Warren, A. R., & McGough, L. S. (1996). Research on children's suggestibility: Implications for the investigative interview. *Criminal Justice and Behavior, 23*(2), 269-303. <https://doi.org/10.1177/0093854896023002003>
- Warren, A. R., Woodall, C. E., Hunt, J. S., & Perry, N. W. (1996). "It sounds good in theory, but...": Do investigative interviewers follow guidelines based on memory research? *Child Maltreatment, 1*(3), 231-245. <https://doi.org/10.1177/1077559596001003006>

- Wesson, M., & Salmon, K. (2001). Drawing and showing: Helping children to report emotionally laden events. *Applied Cognitive Psychology, 15*(3), 301-319.
<https://doi.org/10.1002/acp.706>
- Wetzler, S. E., & Sweeney, J. A. (1986). Childhood amnesia: An empirical demonstration. I D. C. Rubin (Red.), *Autobiographical memory*. (s. 191-201). New York, NY: Cambridge University Press.
- Wolfman, M., Brown, D. A., & Jose, P. (2018). The use of visual aids in forensic interviews with children. *Journal of Applied Research in Memory and Cognition, 7*(4), 587-596.
<https://doi.org/10.1016/j.jarmac.2018.06.004>
- Wood, B., Orsak, C., Murphy, M., & Cross, H. J. (1996). Semistructured child sexual abuse interviews: Interview and child characteristics related to credibility of disclosure. *Child Abuse & Neglect, 20*(1), 81-92. [https://doi.org/10.1016/0145-2134\(95\)00118-2](https://doi.org/10.1016/0145-2134(95)00118-2)
- Wood, J. M., & Garven, S. (2000). How sexual abuse interviews go astray: Implications for prosecutors, police, and child protection services. *Child Maltreatment, 5*(2), 109-118.
<https://doi.org/10.1177/1077559500005002003>
- Wood, J. M., McClure, K. A., & Birch, R. A. (1996). Suggestions for improving interviews in child protection agencies. *Child Maltreatment, 1*(3), 223-230.
<https://doi.org/10.1177/1077559596001003005>
- Woolford, J., Patterson, T., MacLeod, E., Hobbs, L., & Hayne, H. (2015). Drawing helps children to talk about their presenting problems during a mental health assessment. *Clin. Child Psychol. Psychiatry, 20*(1), 68-83.
<https://doi.org/10.1177/1359104513496261>
- Wyatt, G. E., & Newcomb, M. (1990). Internal and external mediators of women's sexual abuse in childhood. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 58*(6), 758-767.
<https://doi.org/10.1037/0022-006X.58.6.758>

Yuille, J. C., Hunter, R., Joffe, R., & Zaparnuik, J. (1993). Interviewing children in sexual abuse cases. I G. S. Goodman & B. L. Bottoms (Red.), *Child victims, child witnesses. Understanding and improving testimony* (s. 95-115). New York, NY: Guilford Press.